1990-39

CHRISTELIJKE BASISSCHOOL 'CAVALJÉ'

1890-1990

1990-39 15.

1890-1990

Honderd jaar School met den Bijbel te Ede

Historisch Museum Ede
Museumplein 7
6711 NA EDE
08380 - 19554

Colofon

Het gedenkboek werd samengesteld door:
A.J. Dijkgraaf
J. van Rietschoten
G. Schotanus
J.J. Schouten
G.J. Smits-Boenink

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door de Gelders-Utrechtse Spaarbank te Ede

Druk: Modern b.v., Bennekom

Inhoud

Voorwoord en verantwoording 5
Wie was Georg Jan Casper Cavaljé? 7
Hoe het begon 10
De School met den Bijbel te Ede 14
De oorlogsjaren 17
Vroeger en nu 29
Schoolherinneringen 38
Een fijne tijd 66
Bloemlezing uit de schoolkranten 75
School met den Bijbel: Cavaljéschool: christelijke basisschool "Cavaljé" 82
Heeft de Cavaljéschool nog wel een opdracht voor de toekomst? 84
Visie op de bijlage "De school op weg naar 2000" 89
Hoofden der school 91
Bijlage 92

Voorwoord en verantwoording

Honderd jaar Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met den Bijbel te Ede.
Een periode, die aanleiding geeft om terug te blikken op wat er de afgelopen jaren aan ons voorbij is gegaan. Daarom dit gedenkboek, dat tot stand is gekomen in opdracht van de jubileumcommissie en uitgewerkt door velen die nauw betrokken zijn en zijn geweest bij de Cavaljéschool. In dit jubileumboek kunt u lezen over de veranderingen van honderd jaar "School met den Bijbel" te Ede. Het geeft een beeld van het verenigings- en schoolgebeuren vanaf het stichtingsjaar 1890 tot aan de huidige schoolvorm rond 1990. Een periode waarin zich grote ontwikkelingen op het gebied van onderwijs hebben voorgedaan.

Wij zijn ervan overtuigd, dat u soms kleine doublures aantreft. Deze waren niet te vermijden, omdat meerdere schrijvers hun medewerking verleenden en verschillende bronnen werden gebruikt.

Wij danken allen die op enigerlei wijze hebben meegewerkt aan de totstandkoming van dit boek.

Dat de Cavaljéschool nog recht overeind staat en gehuisvest is in een goed ingericht gebouw, is te danken aan de toegewijde zorg van bestuur, directie, team, medezeggenschapsraad en ouderraad. Al die medewerkers verdienen onze en uw waardering.

Bovenal danken wij onze hemelse Vader, die aan het werk Zijn rijke zegen schonk. In Zijn kracht hopen wij ook verder te mogen gaan.

Wij hopen, dat u met dit gedenkboek inzicht krijgt in de boeiende geschiedenis van de honderdjarige schoolvereniging en haar arbeid.

Namens de chr. basisschool "Cavaljé",

R.J.N. VERHAGE *(voorzitter)*
J. VAN RIETSCHOTEN *(directeur)*

Wie was Georg Jan Casper Cavaljé?

De heer Cavaljé was geboren in Zwolle, op 10 december 1824, uit een familie, die tot de kringen van het "Reveil" behoorde. Hij vestigde zich in mei 1876 in Ede.

Aanvankelijk is hij in Amsterdam gaan wonen, waar hij op de Keizersgracht een z.g. gesloten huis had, waarin hij een handel in dameshoeden dreef. Dit was niet maar zo een hoedenwinkel zonder etalage, maar een zaak, waarin hij uitsluitend de deftigste dames uit het land ontving. Enige keren per jaar reisde hij naar Parijs om de nieuwste modellen in te kopen. Voor het vervoer gebruikte hij eigenaardige kisten, die het model hadden van platenkisten, zoals die in de scholen gebruikt worden. Ze hadden met rood leer beklede schappen, waarop de hoeden werden gelegd.

In Ede trad hij in het geheel niet op de voorgrond; hij was hier voor rust gekomen. Niet voor niets had hij zijn nieuwe huis "Rusthoeve" genoemd.

In zijn dagen in Ede gingen alle mensen, de één trouwer dan de ander, een heel enkele alleen op oudejaarsavond, naar de oude hervormde kerk. Er stond hier toen echter een predikant, die door zijn preken en verder optreden velen van de kerk deed vervreemden. De burgerij, vooral het vrouwelijk gedeelte, moest het ontgelden; al wie niet met de witte knipmuts op in de kerk kwam, werd, op vaak ruwe wijze, uitgemaakt voor werelds en wat dies meer zij. Als er iemand in de kerk kwam, met ook maar één strikje of bloempje op de hoed, nam hij de gelegenheid waar om zijn boetpredikerachtige talenten te tonen. De prediking was zeer wettisch en alle evangelische warmte ontbrak.

Op veel plaatsen in ons land werden christelijke scholen gesticht. Dit geschiedde zonder subsidie of andere steun van de overheid. Er was een buitengewone offervaardigheid bij rijk en arm. In Ede was de groep die naar echt christelijk onder wijs verlangde niet zo groot. Er was immers een school (de openbare) waar goed onderwijs gegeven werd en waarvan de hoofden, in die tijd eerst meester Neelmeijer (vader van de bekende inktfabrikant) en later meester De Graaf, een goede naam hadden. Zij waren voorlezer in de hervormde kerk, waarvoor zij een vergoeding kregen. Ook hielden zij het doopregister bij. De ouders moesten hun dopelingen bij hen aangeven en daarvoor tien cent per kind betalen. Zij werden zodoende steeds beschouwd als mensen die bij de organisatie van de kerk behoorden, maar het onderwijs dat zij gaven, moest volgens de wet zuiver neutraal zijn en daar hadden velen geen erg in. Zij vonden het al heel mooi en het was ongetwijfeld moedig, dat zij op vrijdagmiddag het laatste uur uit de bijbel lieten lezen. De kinderen van de joden werden dan naar huis gestuurd!

Naar de mening van degenen die in de hervormde kerk meenden te kort te komen en in het verbouwde koetshuis van de heer Cavaljé hun vergaderingen ("praatavonden") hielden, verhief een uur bijbellezen op vrijdagmiddag het openbaar onderwijs niet tot christelijk onderwijs. Zij vonden het niet verantwoord, daar zij meenden hun doopbelofte niet na te komen, als zij hun kinderen op een openbare, dus neutrale school lieten gaan.

Zij begeerden niet een school, waar bij de gratie van de hoofdonderwijzer een

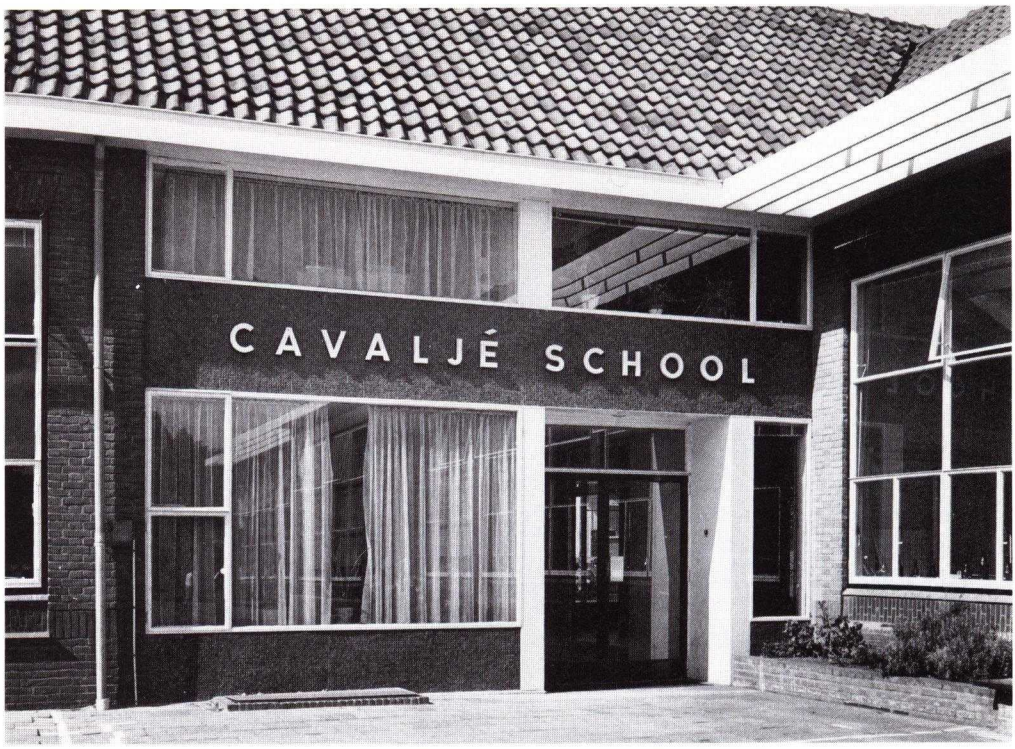

uur per week uit de bijbel gelezen werd, maar één waarin het gehele onderwijs getoetst werd aan Gods Woord en doortrokken was van de Geest van Christus.

De heer Cavaljé voelde de nood van deze mensen en riep enkele van hen samen om met hem het oprichten van een school te bespreken, statuten te ontwerpen en koninklijke goedkeuring daarop aan te vragen, nadat deze ter beoordeling aan Prof. Rutgers te Amsterdam waren gezonden. Er werd dus een vereniging opgericht met het doel een school te stichten.

Toen de vereniging eenmaal was opgericht, werden terstond plannen gemaakt voor het bouwen van een school. De financiering kostte weinig hoofdbrekens, want de heer Cavaljé schonk niet alleen de grond, maar nam ook het betalen van de bouwsom van school en onderwijzerswoning voor zijn rekening! De aannemer G. Esser deed het timmerwerk; het metselwerk werd door G. Gazenbeek verricht en het schilderwerk door W. de Nooy. Loodgieter was C. van Beek, wiens zaak later door A.C. Smits werd overgenomen.

Het plein, dat rondom de school lag, was niet groot, voor en achter de school en langs de Telefoonweg niet breder dan vijf meter. Tussen school en onderwijzerswoning was een gangetje van anderhalve meter breed. Voor de leerlingen had dit het voordeel, dat ze rondom de school konden spelen; voor de toen gangbare spelen, als "verlos" en "klamp" was dit eigenlijk ideaal. Aan de zuidzijde was het plein door een hoge doornenhaag van het bouwland van de heer Cavaljé gescheiden; noordelijk door een beukenhaag van de tuin van de heer H.J. v.d. Zandschulp.

Ongeveer een jaar na de opening van de school trok de heer Cavaljé zich geheel terug uit de schoolwereld. Het schoolbestuur wilde zijn dankbaarheid tonen,

door hem het ere-voorzitterschap aan te bieden. Een commissie werd afgevaardigd om hem dit mee te delen, maar kwam terug met de boodschap: "De heer Cavaljé meent gegronde redenen te hebben hiervoor te bedanken. Hij betuigt zijn ingenomenheid met het gekozen bestuur en hoopt dat de Here het werk zo mag zegenen, dat het zal leiden tot verheerlijking van Zijn Naam en tot heil van het opkomend geslacht. De heer Cavaljé wenst de stichting der school te beschouwen als zijn dochter, die wel aan het bestuur, als aan een man getrouwd is, maar daarom toch niet ophoudt zijn kind te zijn."

Er waren mensen, die het jarenlang hebben volgehouden hun hoofd af te keren, als zij langs de school aan de Telefoonweg kwamen en met scheldpartijen waarin het bijvoeglijk naamwoord "dolle" of "dolerende" voorkwam, was de tegenpartij niet zuinig. Toch werd de school lang niet alleen door gereformeerde leerlingen bezocht en ook kwamen er weldra hervormden in het schoolbestuur. Zo was de heer W. Willemsen, die op de boerderij op de hoek van de Telefoonweg en Molenstraat woonde, meer dan tien jaar penningmeester.

In de jaren na 1900 is de school herhaaldelijk verbouwd wegens voortdurende toename van het aantal leerlingen. De bouw van de zuidelijke vleugel werd mogelijk toen na het overlijden van mevrouw Cavaljé in 1919, het schoolbestuur door erflating een stuk grond van 0,8 ha, tussen de school en de Veenderweg, erbij kreeg. Hierin spreekt iets van de verhouding, die de heer Cavaljé bedoelde, toen hij zei, dat de school zijn kind bleef.

Het schoolbestuur heeft zijn dankbaarheid aan de heer Cavaljé gestalte gegeven door het aanbrengen van een passend gedenkteken, vervaardigd door de kunstenaar Lex van Voorst, oud-leerling van de School met den Bijbel aan de Telefoonweg.

Uit: Herinneringen aan G.J.C. Cavaljé,
geschreven door B.D. Eijgenraam, 1960

Naar aanleiding van het bestuursbesluit van 15 mei 1964 om de scholen A en B samen te voegen tot één school werd eenparig besloten de school de naam te geven: Cavaljéschool voor Christelijk Nationaal Onderwijs. (redactie)

Voor deze rede heb ik mijn licht opgestoken bij de notulen van de kerkeraadsvergaderingen van de in mei 1887 ontstane Nederduits Gereformeerde Kerk in Ede, daarbij zeer geholpen door onze archivaris, de heer Van Lier.

Het zal interessant zijn, maar te veel tijd vergen om naast de notulen van de kerk de notulen van het schoolbestuur te leggen. Helaas moeten wij ons vanmiddag tot die eerste bron beperken.

Dat begin van de school is niet eenvoudig geweest. Vroeger bij mij thuis – mijn vader was hoofd ener school met de bijbel – hadden wij in de kast van mijn vader een boek staan, dat heette: "Toen wij nog in tenten woonden". Dat ging over de schoolstrijd. Dus niet over een vakantie op de camping, maar over de woestijntijd van het christelijk onderwijs, van de scholen met de bijbel, die niet geacht, niet gesteund, maar wel bestreden werden; die geen financiële gelijkstelling kenden en dus op eigen kracht hun werk moesten doen.

In één opzicht heeft men hier in Ede – wat de school betreft – niét in tenten gewoond. Vanaf de eerste schooldag, maandag 6 januari 1890, stonden daar, waar nu nóg de school staat, school en onderwijzerswoning. Goed gebouwd voor de somma van *f* 9656,–. Onderdak biedend aan tweeënnegentig leerlingen en twee leerkrachten. Dat waren nog eens klassen! Meteen was het onderdak goed en dat was mogelijk, doordat de School met den Bijbel een royale vader had en een zuinige moeder.

De vader – wij noemen zijn naam hier met ere en terecht is zijn geesteskind ook naar hem genoemd – was Georg Jan Casper Cavaljé. Een man die voor heel Ede en in het bijzonder voor kerk en school veel heeft betekend. Zóveel, dat het het overwegen waard is voor Ede als er nog eens een plein, laan of straat een naam moet hebben, hem te vernoemen. Rembrandt en Zweers hebben ook veel voor Ede betekend, maar ze hebben er nooit gewoond. Cavaljé wel. Dat over de vader.

De moeder van de school was dus de gereformeerde kerk en ik wil u graag iets voorlezen uit het eerste notulenboek. Het allereerste bericht over de school vinden we in de notulen van 4 april 1888. De kerk is dan nog geen jaar oud. Er staat: "Er is gesproken over de wenselijkheid van een christelijke school alhier en hoe daarmee te beginnen. Daar de verschillende meningen daaromtrent nogal uitleenliepen, is men tot geen besluit gekomen, maar zal over deze zaak later gehandeld worden."

Drie weken later is het zover en dan staat er in de notulen van 30 april: "Er wordt gehandeld over ene op te richten christelijke school alhier en besloten de wenselijkheid daarvan mede te delen aan de heren bestuurders der kerkelijke kas (commissie van beheer) te Ede, hetwelk terstond geschiedde, staande de vergadering, per kennisgeving aan voornoemd bestuur en ondertekend door de kerkeraad." Ze lieten er geen gras over groeien. Hun zorg voor de kinderen en het evangelie moet hen hebben gedreven. Een goede moeder zou je kunnen zeggen, die meteen de koe bij de horens pakt. Maar ook zuinig.

Anderhalve maand later. Op 6 augustus is het volgende in de notulen te vinden: "De heer Tulp komt binnen (die was lid van de kerkelijke kas én van het toekomstige bestuur van de school) en deelt de vergadering mede, wat op de samenkomst te zijnen huize is behandeld – met enige daartoe verzochte personen en de leden van het bestuur der kerkelijke kas – over een op te richten christelijke school alhier, uitgaande van de gereformeerde kerk van Ede, met zo mogelijk samenwerking van andere personen, al zijn ze nog niet dolerend, maar toch dezelfde gevoelens delende. Uit die mededeling is gebleken, dat daar alles niet geschiedt zoals die commissie mandaat had ontvangen van de kerkeraad en dat de laatste alzo in deze handeling niet kon berusten, maar toen wegens het vergevorderde uur deze vergadering heeft gesloten." Wat was het geval? Mensen, die van hetzelfde gevoelen waren. Twee dagen later zaten ze alweer bij elkaar en toen zijn al de handelingen ten huize van de heer Tulp afgekeurd en hebben ze de zaken onderling zeer duidelijk besproken en gezegd: "De te stichten christelijke school alhier op gereformeerde grondslag gaat uit van de gereformeerde kerk te Ede, waaraan anderen kunnen medewerken, al behoort men nog niet tot dezelfde kerk, maar altijd op dezelfde grondslag." Niet van hetzelfde gevoelen, maar op dezelfde grondslag. Daar gaat het om en later, als de statuten zullen worden opgesteld, dan is dat ook het eerste waar ze de nadruk op leggen. Alleen, de heer Tulp is het er niet mee eens en die muis heeft dan ook een staartje, want een paar dagen later schrijft hij het volgende aan de kerkeraad: "Eerwaarde heren, de onaangename verhouding tussen bestuursleden van de kerkelijke kas en de kerkeraad noodzaakt mij mijn ontslag te nemen als bestuurslid der kerkelijke kas, waarvan ik u bij dezen kennis geef, onder toebidding van wijsheid in de keuze van een meer volgzaam opvolger. Heb de eer te zijn uw onderdanige dienaar J. Tulp." De scriba schrijft dan: "Deze brief is voor kennisgeving aangenomen en niets meer te behandelen zijnde is de vergadering door de scriba met dankzegging gesloten."

Drie weken later worden de statuten vastgesteld en eveneens wordt besloten dat voor de te benoemen onderwijzers en onderwijzeressen scherpe bepalingen moeten worden gemaakt en dat de benoemden de Drie Formulieren van Enigheid moeten onderschrijven. De moeder was er zuinig op.

Dan komt de vader in zicht: "Om de oprichting van de school een kans van slagen te geven, deed onze medebestuurder, de heer Cavaljé, het voorstel tot schenking van een hem toebehorend huis met land aan de Paasberg tegenover het damesinstituut alhier." Dat is dankbaar aanvaard, al werd het gegeven paard toch wel even in de bek gekeken. Men dacht namelijk dat de school veel te ver buiten de bebouwde kom zou komen te liggen en dat ging ongetwijfeld leerlingen kosten volgens de zuinige moeder. En dus werd met Cavaljé overlegd of dat niet anders kon.

Onderhand zijn de statuten aanvaard, waarin staat dat de kerkeraad met de geestelijke leiding is belast. Op 11 april 1889 is er een vergadering van de kerkeraad met het bestuur der kerkelijke kas, waarbij broeder Cavaljé vraagt hoe te handelen inzake de aanbesteding. Of die zal worden opengesteld alleen voor de werkbazen te Ede of ook voor die te Bennekom en Lunteren óf wel dat de aanbesteding publiek zal zijn en daar komt weer de zuinige moeder: na breedvoerige besprekingen wordt eenparig besloten dat de aanbesteding in het belang onzer gemeente publiek zal zijn. Aangaande de bestrijding der kosten ervan zal de kerkeraad na gedane vertrouwelijke mededelingen door broeder Cavaljé later voorstellen doen.

We gaan een stukje verder en dan komen we bij 26 juni, waar op de kerkeraad

een voorstel ter tafel is, uitgaande van de kerkelijke kas, tot stichting van een geldlening van *f* 5000,- tegen een interest van viereneenhalf procent ter bestrijding van de kosten van de in aanbouw zijnde School met den Bijbel "wat banken, borden, globe, lampen als anderszins betreft, als ook voor de vergroting van ons kerkgebouw." (Dit hebben ze er maar gauw even aangehaakt)

Op een gegeven moment staat de school onder de kap en dan zeggen ze: "Zouden we niet eens met het hoofd van de openbare school moeten gaan praten?" Opdat hij niet onkundig bleef met hetgeen hier stond te gebeuren. De school stond al onder de kap! Alsof die man nog niets doorhad. Enfin, dat is een zeer pijnlijk onderhoud geworden, daar deze meester De Graaf van de openbare school zei, dat hij al één en andermaal had gesolliciteerd naar een christelijke school, maar niemand wilde hem hebben en het hele gesprek was daardoor totaal vruchteloos.

Enfin, schoolgebouw en onderwijzerswoning, dat kwam wel voor elkaar, maar wie zou het onderwijs, dat de kinderen daar genoten, betalen? Dan richt broeder Cavaljé het woord tot de kerkeraad of het niet wenselijk ware een schrijven te zenden, uitgaande van de kerkeraad, tot de jongelingsvereniging om een "halve stuiversvereniging" op te richten t.b.v. schoolgeld voor minvermogende kinderen. De kerkeraad acht het zeer wenselijk en er wordt een schrijven verzonden waarin o.a. staat: "Ik kom tot u, jongelingen, die u als vereniging hebt geconstitueerd o.l.v. broeder Davelaar – eerst "oefenaar" en later predikant in Ede – met het beleefd en dringend verzoek om uit uw midden een bestuur van drie personen te kiezen; benevens drie agenten aan te stellen om werkzaam te zijn tot het aanwinnen van vrouwelijke en mannelijke leden ener door u op te richten "halvestuiversvereniging".

P.S. De giften mogen niet hoger zijn dan tweeëneenhalve cent per week. Wellicht dacht de zuinige moeder: "Anders gaat het ons als kerk te veel kosten."

Al dichterbij komt het moment van de opening van de school en dus ook het onderwerp van het benoemen van leerkrachten. De kerkeraad wilde het zo'n beetje in eigen hand houden, maar toen hebben ze een zeer zware brief ontvan-

School met den Bijbel (±1892).

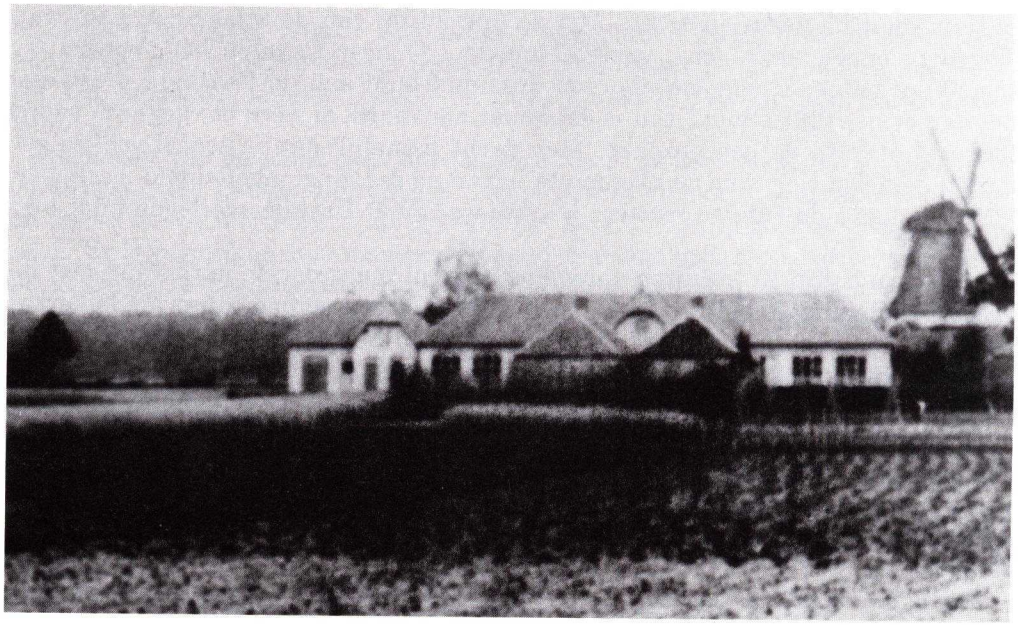

gen en het zal me niet verwonderen dat daar ook de naam van J. Tulp onder heeft gestaan. Deze brief heeft zoveel indruk gemaakt bij de kerkeraad, dat men haastig een ledenvergadering heeft bijeengeroepen en ook bakzeil heeft moeten halen.

En dan komt de school er. Op een heel andere plaats dan eerst was gepland, voor de som van *f* 9656,– en onder de volgende voorwaarden:

- dat één der schoollokalen naar keuze van het bestuur der jongelingsvereniging wordt afgestaan aan de vereniging, voorzitter de heer G. Davelaar, tot het houden hunner avondvergaderingen;
- dat de vergaderingen van het schoolbestuur gehouden worden in de onderwijzerswoning in de kamer met schoorsteenmantel, waarin zich bevindt een kast tot berging van stukken tot het archief behorende. In de gang bevindt zich een privaat, speciaal ten dienste van de leden van het bestuur.

Ik denk wegens de lengte der vergadering, de hoeveelheid koffie en de zware sigaren.

Op 6 januari 1890 wordt de school geopend en hoe het verder gegaan is weet ik niet, maar de moeder wilde nog even als het ware toezicht houden op de school, doordat ze besloot het bestuur van de school in Ede te verzoeken om van alle boeken, welke in genoemde school werden gebruikt, één exemplaar ter inzage te hebben, om te kijken of ze wel "zuiver" waren.

Zo is dan dat kind van die royale vader en de zuinige moeder geboren, om te dienen tot een solide tent voor de jeugd der gemeente om de vreze des Heeren te leren. Dat toezicht van de kerk op school behoeft voor mij geen nieuw leven te worden ingeblazen. Niet omdat de moeder zó oud is geworden, dat ze de boeken toch niet meer kan lezen, maar omdat de vader er altijd al niet zo voor was. En zo heeft de moeder geleerd los te laten. En de dochter is op eigen benen komen te staan en is er honderd jaar mee geworden.

Maar soms gebeurt het nog, dat de dochter thuis even aanloopt en zegt: "Toe moeder, vertel nog eens wat van vader en hoe het begon en toen we nog in tenten woonden."

En dat doet de moeder graag en niet zuinig ook.

Feestrede, uitgesproken door dominee J. Banga tijdens de herdenkingsdienst op 6 januari 1990 in de Noorderkerk te Ede.

Een bloemlezing uit de scriptie van H. Buikema (mei 1982)
(Wat tussen haakjes staat, is toegevoegd)

A. **Wat er aan vooraf ging**

- *Schoolstrijd en onderwijswetgeving* in de tweede helft van de negentiende eeuw. Eén van de belangrijkste politieke strijdpunten in de tweede helft van de negentiende eeuw in Nederland is ongetwijfeld de schoolstrijd. Deze strijd speelde zich voornamelijk af op het gebied van het lager onderwijs.
- *De lager onderwijswet van 1857:* De zinsnede "opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden" bleef gehandhaafd. Voorts gaf de wet geen mogelijkheid tot subsidiëring van het bijzonder onderwijs. De reden hiervan was, dat de Staat de zorg voor het openbaar onderwijs had en niet de zorg voor bijzonder onderwijs. Wel werd in de wet geregeld, dat er volkomen vrijheid was tot het oprichten van een school, hetgeen de grondwet van 1848 eiste.
- Dat de wet van 1857 toch zoveel weerstanden oproept, juist bij het orthodox protestantse deel van de bevolking, is niet zo verwonderlijk. De praktijk liet namelijk zien, dat er bijzondere scholen mochten worden opgericht, maar alle uitgaven daarvoor moesten uit eigen middelen betaald worden. Terwijl de mensen ook nog eens belasting moesten betalen voor het openbaar onderwijs. Men ervoer dit als een groot onrecht waartegen men wel in verzet moest komen.
- De persoon die dit protest vooral gestalte gaf, was de antirevolutionaire leider Abraham Kuyper. Samen met De Savornin Loman en De Geer diende Kuyper op 2 mei 1878 een motie in op een vergadering van het Christelijk Nationaal Schoolonderwijs. De motie stelde voor om een commissie te benoemen die een comité zou oprichten voor een volkspetitionnement. Op 18 juli 1878 werd de wet van Van Kappeijne in de Tweede Kamer aangenomen. Tussen 22 en 26 juli had men in het gehele land de mogelijkheid om "het Smeekschrift om een School met de Bijbel" te ondertekenen. De actie sloeg enorm aan. Het adres werd door ruim 300.000 mensen ondertekend. Op 2 augustus werd het geheel aangeboden aan de koning, die op 17 augustus de wet tekende. Een half jaar later, op 23 januari 1879 werden alle lokale comités, die aan het volkspetitionnement hadden meegewerkt, weer opgeroepen. Op deze vergadering smeedde men de comités tot één geheel: namelijk tot de Unie "Een School met de Bijbel". Besloten werd dat de lokale comités ieder jaar op 17 augustus een collecte zouden organiseren voor het christelijk onderwijs, de zogenaamde "Uniecollecte".
- In 1889 komt Mackay met een nieuwe lager-onderwijswet. Deze wet markeert in wezen een keerpunt in de schoolstrijd. De wet erkende namelijk dat ook bijzondere scholen recht op subsidie hadden. Het is hier, dat er voor het eerst sprake is van principiële gelijkheid van openbaar en bijzonder onderwijs. Dat er nog jaren verschil in subsidie blijft, is slechts een kwestie van de tweede rang. De bijzondere scholen kregen voortaan een derde van hun onkosten vergoed. Bij die onkosten werden niet het onderhoud en de bouw van schoolgebouwen gerekend. De subsidie had voornamelijk betrekking op de salariskosten. Het gaat nu in de schoolstrijd alleen nog om gelijke subsidiëring van openbaar

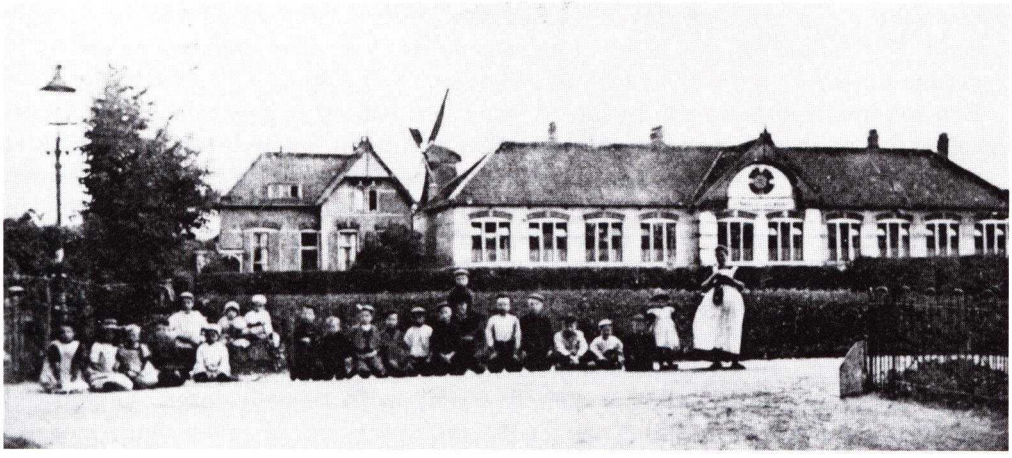

Ca. 1906 is vanuit de Ketelstraat deze foto gemaakt van een aantal leerlingen. Op de achtergrond de School met den Bijbel; links de hoofdonderwijzerswoning.

en bijzonder onderwijs. Deze totale financiële gelijkstelling komt in 1920 als de lager-onderwijswet van De Visser wordt aangenomen.

B. **Taken van het schoolbestuur**

- Eén van de belangrijkste taken van het schoolbestuur is het benoemen van haar personeel. Met het benoemen van een hoofdonderwijzer en een onderwijzer vangt de eerste bestuursvergadering dan ook aan. Het voorlopige bestuur had de procedure al in gang gezet. Gewoonlijk bestond zo'n procedure uit het plaatsen van een advertentie, daarna inlichtingen inwinnen, het stellen van een "drietal". Als het bestuur haar definitieve keuze had gemaakt, berichtte men dit aan de kerkeraad van de gereformeerde kerk. De sollicitant werd dan uitgenodigd om op een gecombineerde bestuurs- en kerkeraadsvergadering te verschijnen; hier werd de persoon door de kerkeraad nauwkeurig ondervraagd over de fundamentele leerstukken der Gereformeerde Kerken. Als dit bevredigend was, werd de persoon onmiddellijk benoemd.
- Iedere maand bezocht men bij toerbeurt, twee aan twee, de school onder schooltijd. Een kort bezoek aan de klassen behoorde tot de onderdelen van dit bezoek. Men maakte een praatje met het personeel, met sommige kinderen en men hield de resultaten van de leerlingen bij. Het belang van dit schoolbezoek werd door de voorzitter van het bestuur zeer hoog geacht. "De voorzitter meende te weten dat het schoolbezoek de kinderen aanspoorde tot oplettendheid en vlijt."

(Tot aan 1920 moest een schoolbestuur zelf voor de kosten opdraaien van het onderwijs, terwijl de salarissen voor een derde door het rijk werden betaald. Van de ouders werd schoolgeld geheven).

- Om de minvermogende en onvermogende ouders enigszins tegemoet te komen, heeft er een aantal jaren een Suppletiefonds bestaan. In eerste instantie werd dit fonds al in 1890 opgericht door de Gereformeerde Jongelingsvereniging. Op de jaarbalansen komt deze post voor onder de naam "Halve Stuiversvereniging". Pas vanaf 1897, als het nieuwe hoofd, de heer Eijgenraam, aan de school komt, wordt er serieus aan gedacht om een Suppletiefonds op te richten. Het

zou echter nog tot 1903 duren, eer er een officieel Suppletiefonds werd opgericht. Dit Suppletiefonds heeft in ieder geval tot aan de onderwijswet van 1920 gefunctioneerd.
Een inkomenspost die pas in latere jaren van belang is geworden, is de Uniecollecte. Deze werd voor het eerst in 1900 gehouden, maar levert dan nog niet veel op. In 1898 had het bestuur één keer een succesvolle collecte gehouden voor haar vereniging. In dat jaar zat men met een tekort van bijna *f* 800,-. In een éénmalige collecte werd toen ruim *f* 800,- opgehaald. In 1901 en 1902 werd een soortgelijke collecte gehouden, die *f* 350,- à *f* 400,- opleverde. Pas vanaf 1903 werd er voor het eerst op een voor de Unie gebruikelijke wijze in Ede gecollecteerd. Vanaf dat jaar organiseerde het schoolbestuur deze collecte. Alle bestuursleden, onderwijskrachten en andere mensen die nauw aan de school verbonden zijn, liepen dan in een bepaalde wijk te collecteren. Gemiddeld leverde dat ieder jaar tussen de *f* 400,- en *f* 500,- op. Hiervan werd meestal *f* 10,- afgedragen aan het bestuur van de Unie "Scholen met den Bijbel". Het overige geld vloeide in de kas van de schoolvereniging.

De school in crisis- en oorlogstijd

Gevraagd: Kwekeling met akte, met liefde voor het christelijk onderwijs. Vergoeding nader overeen te komen.

Advertenties met ongeveer deze inhoud verschenen in de dertiger jaren regelmatig in diverse schoolbladen. Het was een tijd van economische crisis, grote werkeloosheid en bezuinigingen allerwegen. Ook de scholen ontkwamen er niet aan. Bezuinigingen in de scholen betekenden: de klassedeler verhogen. Daardoor vielen vele leerkrachten uit de boot, ze werden ontslagen en heetten dan: wachtgelders. Voor de scholen was dit zeer onaangenaam, want de groepen, waaraan les moest worden gegeven werden groter en combinaties van klassen waren niet altijd te realiseren. Dan kwam de kwekeling met akte in zicht. Dat was iemand die net afgestudeerd en dus: bevoegd onderwijzer was. Hij kon echter niet solliciteren, als er ergens een bevoegd onderwijzer werd gevraagd. Deze advertenties waren alleen voor de wachtgelders bedoeld. Vandaar de vraag naar kwekelingen. Zij konden de open gevallen plaatsen op de scholen opvullen en er waren geen extra problemen van combinaties van klassen. Zo kwam ik in januari 1935 in functie als k.m.a. (kwekeling met akte). Je moest "liefde hebben voor het christelijk onderwijs". Die liefde werd zwaar op de proef gesteld als de vergoeding ter sprake kwam. Die bedroeg zo van *f* 10,- tot *f* 25,- per maand. Dat was dus niet zo best, maar je had werk en je leerde het vak. Dat was een winstpunt. Verder werd er van je verwacht, dat je het normale werk deed dat van een onderwijzer werd verwacht. Aan het eind van de maand werd duidelijk wie onderwijzer en wie kwekeling met akte was. De collega's van de scholen toonden zich solidair met de kwekelingen door een fonds te vormen, "Vojo" geheten (Voor onze jonge onderwijzers). Zo hielpen ze mee om bij hun jonge collega's de moed erin te houden.

Als jong onderwijzer was de kwekelingenperiode de enige mogelijkheid om aan de slag te komen. Veel uitzicht op verbetering van je positie zat er niet in, want als er aan je "eigen" school een vacature ontstond, ging een wachtgelder vóór en als kwekeling moest je toekijken. In die tijd was de school gesplitst in twee afdelingen. Er was een school A en een school B. Het verschil was, dat op school A het leerjaar begon per 1 april, op school B per 1 september. School A stond onder leiding van de heer F.J. Koffrie en school B van de heer H. Schraa. De eerste jaren werkte ik in de derde klas van de A school ondanks de trieste omstandigheden met veel plezier en niemand vermoedde dat het jaren zou duren. De enige mogelijkheid om tot positieverbetering te komen was: studeren. Zo nu en dan verschenen er ook advertenties van Ulo-scholen die een "vak"leraar vroegen. Zo'n vakleraar moest een bevoegdheid hebben om b.v. talen of wiskunde te geven. Zo'n vakleraar was ook een k.m.a., maar door zijn vak-bevoegdheid was zijn vergoeding aanmerkelijk hoger.

Zo werd het 1940 en de crisis duurde voort... totdat... op 10 mei, vroeg in de morgen de Duitse legers ons land binnen vielen – zonder oorlogsverklaring – en na vijf dagen strijd was het pleit beslecht. We waren bezet gebied, en de Duitsers

waren heer en meester in ons land. Al jaren hadden we de ontwikkelingen in Duitsland gevolgd, dat onder leiding van Adolf Hitler een enorme oorlogsindustrie had opgebouwd, en met hypermoderne legers Europa tot één groot slagveld maakte.

Het nationaal-socialisme met begrippen van ras, bloed en bodem zou in Europa de "nieuwe orde" vestigen, die aan de Joden geen plaats gunde. Verbijsterd zagen we toe, met sombere voorgevoelens vervuld. Helaas moesten we al gauw constateren, dat grote zorg gerechtvaardigd was. Het begon met onschuldig lijkende speldeprikken, maar spoedig werd de ware bedoeling duidelijk: Nederland – en vooral de jeugd – moest worden omgeschoold tot het nationaal-socialisme. De bezetters konden zich hierbij verzekerd weten van de steun der N.S.B 'ers, volgelingen van Mussert, die slaafs de bezetters steunden en de rol van verraders speelden.

Al in juli 1940 kreeg het bestuur van de school bericht, dat het schoolgebouw aan de Telefoonweg (de school met het grote plein, zoals in de brief stond) gereserveerd was voor de Ortskommandant. Als deze de school zou vorderen, moest het bestuur er zorg voor dragen, dat binnen drie dagen het gebouw leeg moest worden overgedragen. Na veel moeite gelukte het ruimte te vinden voor de leerlingen: school A zou worden ondergebracht in de openbare school aan het Maandereind; school B in de hervormde Paasbergschool. Met ineenschuiven van lesroosters, afwisselend morgen- en middaglessen werd, zo goed en zo kwaad als het ging, het onderwijs voortgezet.

De eerste klas aan de Telefoonweg (boven de oude derde klas)
Vanaf linksonder telkens van links naar rechts: Johan Hanegraaf, Herman van Beek, Dirk Lam, R. Schuurman, Rinus Schoonderbeek, Reyer Plantagie, Aart Jansen, Gerrit Borren, onbekend, Egbert Geerts, Cees Nagtegaal, Tinus van Heusden, Dini Nauta, Martha van Keimpena, onbekend, onbekend, Gerrit van Riessen, onbekend, Marietje Ploeg, Arie Hanegraaf, Ties Meeuwissen, Tonny Fluit, onbekend, onbekend, Woutje Theunissen, onbekend, Arie Evers, onbekend, onbekend, Sanny Hey, onbekend.

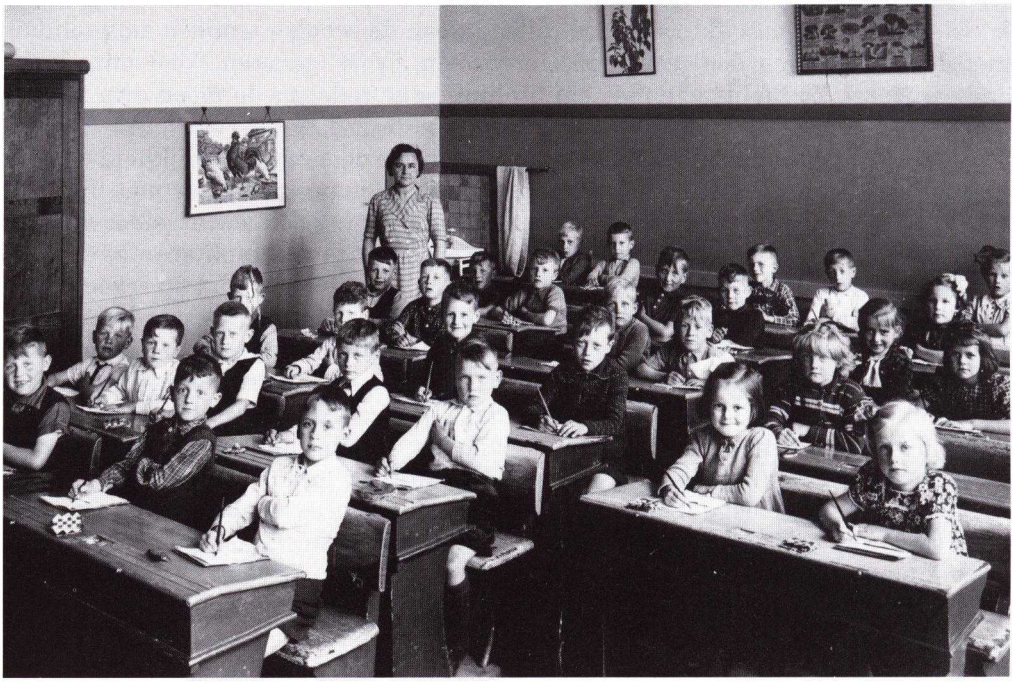

Dit was nog maar het begin. Herhaaldelijk moest naar nieuwe huisvesting worden omgezien en bij verdere vordering van schoolgebouwen werd het steeds moeilijker voldoende onderdak te vinden. Het hoeft geen betoog, dat bij de toenemende verwarring de rust en de regelmaat ontbraken om goed onderwijs te geven.

Om het nog wat moeilijker te maken werd het aantal vakken waarin les moest worden gegeven met twee uitgebreid. Lichamelijke Oefening werd verplicht voor alle lagere scholen. Dat was op zichzelf een goede zaak; jammer was, dat de scholen niets te bieden hadden om dit vak tot zijn recht te doen komen. Er waren geen gymlokalen, er was geen lesmateriaal en er waren geen leerkrachten. De meesten hadden wel "de bevoegdheid vak j" van de kweekschool meegekregen, maar ze hadden er nooit wat mee gedaan en – eerlijk gezegd – het stelde ook niet zoveel voor. Geen wonder, dat er weinig van terecht kwam, ook al kregen we wekelijks "bijscholing" in alle mogelijke balspelen. Het vak Duits werd verplicht voor de hoogste klas en mij werd de zorg voor deze lessen opgedragen. De opdracht was simpel: Tijdens de les moesten de leerboeken open op de banken liggen. Verder mocht ik het zelf bekijken, wat ik dan ook deed. De vaderlandse geschiedenis was een onuitputtelijke bron van spannende verhalen.

Alle namen van de leden van het Koninklijk Huis – in 't bijzonder die van Prins Bernhard – moesten uit en van de scholen worden verwijderd.

Alle boeken in de bibliotheek, die als anti-Duits werden bestempeld, moesten worden verwijderd. Tevens was een lijst bijgevoegd van schrijvers die niet meer mochten worden gelezen; op deze lijst stond ook de naam van Den Doolaard. De Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel liet blijkens een schrijven van mr. J.J. Hangelbroek weten, dat in de scholen het genoemde besluit betreffende de boeken kon worden nageleefd, daar het karakter van onze scholen daardoor niet werd aangetast.

Geleidelijk begon men zich in de scholen de vraag te stellen, hoever men kon gaan in het voldoen aan de eisen der bezettende macht. Daar kwam bij, dat de N.S.B. trachtte invloed te krijgen op de gang van zaken in het onderwijs. Alom moesten in bestaande vacatures pro-Duitse of bij de N.S.B. aangesloten leerkrachten en inspecteurs worden benoemd. Joodse leerkrachten, die al in dienst waren, moesten worden ontslagen en joodse leerlingen moesten uit de school worden verwijderd.

Wat de uitvoering van dit laatste besluit betreft, ging het zo:

In de eerste circulaire werd gevraagd het aantal joodse kinderen op te geven, dat de school bezocht. In een volgende circulaire werd gevraagd de namen op te geven van deze kinderen. Daarna werd bevolen deze kinderen te verwijderen en werd gedreigd met strafmaatregelen als aan deze eis niet werd voldaan. Aan de inspecteurs werd opgedragen te controleren of men zich aan deze besluiten had gehouden. Vooraf was reeds aan alle leerkrachten een verklaring toegezonden, waarbij ze moesten melden geen jood te zijn.

Ook moesten bij benoemingen drietallen worden opgesteld, die ter goedkeuring aan het departement moesten worden gezonden. Genoemde circulaires riepen algemene protesten op en de Schoolraad adviseerde de besturen alle medewerking te weigeren. Inschrijving van leerlingen en benoeming van leerkrachten tastten de verantwoordelijkheid van de besturen aan en dit kon niet worden geaccepteerd. Om te voorkomen, dat vacatures aan het departement bekend waren, werden oproepen van besturen niet opgegeven bij de voorgeschreven departementale bladen, maar stuurde de Schoolraad een blaadje aan de scholen. Na enige tijd werd de Schoolraad alsmede de lijst van vacatures opgeheven.

Daar hier zeer duidelijk het karakter van het christelijk onderwijs in het geding was, schreef ons bestuur een brief aan de Secretaris-Generaal van het Departement. Deze brief luidde als volgt:

Hoogedelgestrenge Heer,

Het bestuur van de Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met den Bijbel te Ede heeft kennis genomen van Uw besluit d.d. 8 april '41 waardoor de overheid medezeggenschap zal uitoefenen bij benoeming en ontslag van personeel aan bijzondere scholen.
Tot nu toe geschiedde benoeming en ontslag aan onze scholen op grond van de geldende wettelijke bepalingen. Voorop stond, dat de onderwijzers de wettelijke bevoegdheden moesten bezitten en van goed zedelijk gedrag zijn, zoals door de wet vereist werd.
Evenwel gelden voor onze christelijke scholen naast wettelijke ook andere normen, die hun bestaansgrond vinden in het feit, dat onze scholen zijn opgekomen uit de behoefte onze kinderen te doen onderwijzen, overeenkomstig de Christelijke levensovertuiging, gegrond op Gods Woord.
Daartoe is het noodzakelijk, dat aan onze scholen leerkrachten werken, die met deze beginselen ten volle instemmen, daarnaar leven en ook de kinderen in die geest onderwijzen en opvoeden overeenkomstig de geboden des Heren.
Deze eis kan ons bestuur niet laten vallen.
Het is geroepen, als vertegenwoordiger der ouders, te zorgen, dat geen andere leerkrachten in de scholen worden toegelaten, maar ook leerkrachten, die in dit opzicht te kort schieten, te ontslaan.
Wanneer de overheid, overeenkomstig haar toezegging, uitsluitend als maatstaf zal aanleggen de waarborg van een loyaal gedrag jegens de bezettende macht, met volle eerbiediging van de richting en de beginselen der scholen, en het bestuur de eisen van Christelijke levensovertuiging, naar eis van de Statuten der Vereniging bij benoeming en ontslag kan laten gelden, zal ons bestuur zich, gezien de tegenwoordige tijdsomstandigheden, hoewel node, aan het besluit moeten onderwerpen.
Mocht echter bij eventuele benoeming of ontslag door de overheid een beslissing worden genomen, strijdig met de richting en beginselen der Scholen, dan zal ons bestuur zich, om des gewetens wil, daaraan niet kunnen onderwerpen.

Namens het bestuur der Vereniging voornoemd,

J. Tulp, voorzitter
J. de Nooij, secretaris
Ede, 27 mei 1941

Mede-ondertekenaars waren de bestuursleden: W. Achterstraat, J. van Duren, W. Hartog, A. Pieters, M. de Vries, W. Wardekker, F. van de Zouw en iemand, van wie de handtekening onleesbaar is.

De brief getuigde van de spanning, maar vooral van de standvastigheid, die in het bestuur heerste. Men wist wat er op het spel stond. Vooraf was overleg ge-

Bestuur en personeel bij het vijftigjarig jubileum van de school.
Achterste rij van links naar rechts: mevr. Boonstra, mevr. Wesselo, J. Verheijke, G.E. de Gooijer, F.J. Koffrie, N. Harkema, mevr. Van Raamsdonk, B.D. Eijgenraam, G. Loman, F. Hulsebos, L.J. van Hoek, mevr. Kunst.
Middelste rij: H. de Vries, P. Koster, Th. van de Water, J. Welbedacht, G. van de Berg, J.A. Eijgenraam, K. Evers, H. Schraa, W. Wardekker, W.A. Meijerink, W. Achterstraat, J. Streutker.
Voorste rij: W. Hartog, G.W. Poppink, J. de Nooij, J. Tulp, A. Pieters, F. van der Zouw, E. Boerma.

pleegd met de leerkrachten, die op hun beurt de ouders hadden ingelicht. Allen beseften, dat dit een oorlogsverklaring was aan het departement, die ernstige gevolgen zou kunnen hebben, omdat het ging over het *zijn* of *niet-zijn* van het christelijk onderwijs.

Intussen ging het Ministerie van Onderwijs verder. Zoals reeds gezegd: de controle op de naleving van besluiten was opgedragen aan de inspecteur. Hij was een sleutelfiguur en het was voor een school van groot belang wie en wat hun inspecteur was. Onze inspecteur in die tijd was de heer A.E.B. Omloo. Hij was in 1929 benoemd in de Inspectie Arnhem. Een vrij kleurloze figuur, die elke opdracht uitvoerde, ongeacht de aard van de opdracht en die niets begreep van de protesten. Naarmate het einde van de oorlog naderde, was hij wel eens bereid een oogje dicht te knijpen en bepaalde gevallen niet door te geven. Maar in 1943 was hij nog niet zover. Toen ons bestuur mejuffrouw M. van de Wateren, die al jarenlang tot ieders tevredenheid als k.m.a. gewerkt had, tot onderwijzeres benoemde zonder de voorgeschreven procedure, zond hij de gegevens op naar het departement. Het bestuur bezweek niet voor zijn dreigementen en verwees naar de brief van 27-5-1941. Ook mejuffrouw Van de Wateren overdonderde hij met strafmaatregelen. Ze was geheel ontdaan en voelde zich zo machteloos, dat ze ontslag vroeg. Het bestuur benoemde toen de heer G. Haalboom, die zich bereid verklaarde de gevolgen te dragen. En die bleven niet uit.

Het bestuur werd gestraft met korting van de helft van het voorschot en Omloo kreeg opdracht proces-verbaal op te maken. Niettegenstaande alle waarschuwingen voor de onaangename gevolgen, die deze volgzaamheid voor hem zou kunnen hebben, maakte hij proces-verbaal op. Bijna leidde dit tot een proces voor het kantongerecht te Wageningen, dat opdracht kreeg het bestuur en de heer G. Haalboom te dagvaarden. Het bestuur nam een Zutphense advocaat in de arm, in overleg met het adviesbureau van de (inmiddels opgeheven) Schoolraad, om als pleiter op te treden. Voordat het zover kwam, seponeerde de waarnemend ambtenaar van het O.M. bij de kantonrechter in het Arrondissement te Arnhem, mr. J.M.H. baron van Heemstra, de zaak. De heer Haalboom kreeg een oproep voor de arbeidsinzet in Duitsland. Hij dook onder, eerst in Friesland, daarna in Hilversum. In 1944 werd hij aangesteld als tijdelijk onderwijzer in Apeldoorn, waar hij tot aan de bevrijding weer voor de klas stond. Aan onze school werd zijn plaats ingenomen door een ondergedoken onderwijzer, Karel van de Putte. Toen de heer Omloo van deze benoeming hoorde, (ook bij deze benoeming was de voorgeschreven procedure niet gevolgd) spoedde hij zich naar de school om de overtreding vast te stellen, maar hij ving bot. (zie het verhaal van K.v.d.P.) Na de bevrijding werd hij onder huisarrest gesteld en moest hij verschijnen voor de zuiveringscommissie. Zo stond Omloo weer tegenover de heer Schraa. Hij bleek diverse besturen voor zich te hebben gewonnen door overtredingen niet door te geven. De commissie adviseerde tot een niet openbare berisping en de raadsadviseur besloot de zaak te seponeren.

Bij al deze problemen had het bestuur een zeer bekwaam adviseur, de heer Meijerink uit Arnhem, oud-bestuurslid van de Schoolraad, met wie regelmatig contact werd onderhouden. Ook werd bij alle besprekingen en besluiten samengewerkt met het bestuur der Nederlands Hervormde Scholen. Toen ten huize van één der hervormde predikanten de besturen met de heer Meijerink een bespreking hadden, lekte dit uit. Een N.S.B.-politieagent verscheen en vroeg toegang tot de vergadering. Meijerink voldeed zeer vriendelijk aan zijn wens en deelde hem het doel der vergadering mee: Nu de Schoolraad was opgeheven, kwamen de besturen regelmatig bijeen om zich te bezinnen over de nieuwe verordeningen op het gebied van het onderwijs, b.v. het onderwijs in het Duits en de invoering van het achtste leerjaar. Even later, na het vertrek van de politieman, kwam er een telefoontje van de hoofdcommissaris van politie, dat de vergadering door kon gaan.

Reeds enkele malen zijn in dit verhaal de N.S.B'ers genoemd. Als hielenlikkers van de Duitsers maakten zij zich steeds meer gehaat bij ons volk door hun verraderlijke praktijken en de brutaliteit waarmee ze op straat met hun Nationale Jeugdstorm de bevolking tiranniseerden.

In het archief van de school vond ik een brief, gericht aan de heer G. Jansen, hoofd der christelijke U.L.O. aan de Beukenlaan. Deze brief is tekenend voor hun "stijl" van optreden.

Nationale Jeugdstorm
Gewest 1 Nedersticht afdeling

Utrecht, 5 Lentemaand 1942
Oorsprongpark 8

Geachte Volksgenoot,

Van een Jeugdstormlid uit de Streek Ede-Wageningen ontving ik een schrijven, waarin hij meedeelde, dat hij aan zijn opdracht om aanplakbiljetten aan de verschillende scholen te brengen, niet heeft kunnen voldoen.
Het wordt toch heus tijd, dat een Hoofd van een U.L.O.-school voor de toekomst van de Nederlandse jeugd een open oog gaat krijgen.
Het moet toch elk weldenkend mens langzamerhand duidelijk worden, dat U toch zeker geen wereldrevolutie zult kunnen tegenhouden met handelingen als een Stormer van de Nationale Jeugdstorm voor Uw deur te laten staan en hem van het kastje naar de muur te sturen en als hij U toch te pakken krijgt, door U te verschuilen achter Uw schoolbestuur en andere soortgelijke verheffende tegenwerking. Hoogstens kunt U het een week langer uitstellen om later te ervaren, dat U niet geschikt blijkt te zijn de jeugd voor te gaan op haar moeilijke weg in de nieuwe tijd.
Dan nog is het volkomen verkeerd U een oordeel aan te matigen over een aanplakbiljet van de Jeugdstorm waarvan de inhoud U waarschijnlijk niet bekend is. Ik geef U de raad een en ander ter harte te nemen en de bewuste platen op een in het oog vallende plaats in en aan de school te laten aanbrengen.
Ingesloten een uitknipsel uit een waarschijnlijk door U gelezen krant. U zult het in elk dagblad hebben kunnen vinden.

Met Stormersgroet
Houzee!
Namens de Gewestleider
Hoofd van de Gewststaf
H.W. Jeswiet
opperhopman

De druk en de spanningen van ons werk in school brachten ook een gevoel van saamhorigheid van allen die erbij betrokken waren. We stonden voor een goede zaak en deden het samen. We deelden elkaars vreugden en zorgen en zagen met verlangen uit naar de bevrijding.

Op 17 september 1944 hadden we even het gevoel, dat de bevrijding er was, maar groot was de teleurstelling, toen we zagen hoe triest de slag om Arnhem was verlopen. Het ergste kwam nog. Honderden vluchtelingen uit Arnhem, Oosterbeek, Heelsum, Renkum en Wageningen kwamen berooid in Ede aan en moesten aan onderdak worden geholpen. Het onderwijs lag stil, het dagelijks leven was volkomen ontwricht. Ede was "frontgebied" geworden. Mannen waren niet meer veilig op straat, vanwege de razzia's die gehouden werden om krachten voor de arbeidsinzet in Duitsland te pakken. Ze zaten dus thuis of doken onder.

Eindelijk kwam de bevrijding: 17 april 1945. Na een angstig stille dag waren

ze er plotseling, de Canadezen, breedlachend in hun tanks. Ze denderden bij tientallen door de straten naar het marktplein, omstuwd door juichende mensen. Wat een blijdschap! En al die vlaggen, waar kwamen ze zo gauw vandaan? En daar klonk het: ons Wilhelmus – we zongen het met een brok in de keel en het lied uit "Valerius' Gedenckclanck" kreeg voor velen een diepere inhoud:

Had ons de Heer,
Hem zij al d'eer
Alzo niet bijgestaan,
Wij waren lang,
Ons was zo bang
Al door de druck vergaan.

G. VAN DE BERG

Gegevens in dit verhaal zijn ontleend aan "Het Schoolverzet".
Monografie 12 van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie.

De Duitsers misleid!

In 1943 ben ik als ondergedoken onderwijzer boven water gekomen in het huis van het toenmalige hoofd, de heer Schraa, wonende op Park Paasberg. Dat ging zo:

Mijn broer werkte bij de firma Tulp. Daar hoorde hij van de directeur, mijnheer Tulp, die voorzitter van onze schoolvereniging was, dat er naar een tijdelijk onderwijzer werd gezocht voor Gerrit Haalboom. Deze moest, ik weet niet om welke reden, van het toneel verdwijnen.

Ik zat toen bij mijn tante in Santpoort, daar ik geweigerd had om weer naar Duitsland in krijgsgevangenschap te gaan. Mijn broer reageerde direct en zei dat hij er wel eentje wist.

Zo zie ik mij nog zitten één van de dagen voor Kerst in de kamer van mijnheer Schraa. De zaak was gauw bekeken en ik kon na de kerstvakantie direct beginnen in klas drie.

Ik hoor 't mijnheer Schraa nog zeggen: "Je bent hier eigenlijk clandestien, want er gaat geen bericht naar de inspecteur en ook niet naar de Duitse instantie." De toenmalige inspecteur was geen sterk figuur, wat bang uitgevallen en stond helaas aan de verkeerde kant. Voor een benoeming als onderwijzer moesten de inspecteur en de Duitse autoriteiten inzage hebben in namen en kon eventueel een Duitsgezinde leerkracht door hen naar voren geschoven worden. Dat was een grootschalige inbreuk op de vrijheid van benoeming bij 't christelijk onderwijs.

En zo wil ik u graag een verhaal uit 1944 voorschotelen, een staaltje van verzet tegen de Duitse overheersing op het terrein van het onderwijs. Deze strijd was al begonnen in Arnhem waar dominee Overduin het spits zou afbijten en hierdoor in het concentratiekamp Dachau belandde, waar hij als door een wonder levend is uitgekomen. Ook mijnheer Schraa was in Ede één van de voorgangers in het verzet en toonde geen vrees zich in de strijd te werpen. Mocht een onderwijzer toch benoemd worden zonder medeweten van de bezetters, dan werd bij ontdekking de subsidie voor die betreffende school ingehouden. Onze school was door de Duitsers bezet en daarom waren de klassen verdeeld over andere scholen in het dorp. De eerste vier klassen vonden onderdak in de school van de Edese Schoolvereniging, toen nog gehuisvest in het Zwarte Laantje, vlak langs de spoorlijn Ede-Amersfoort. Klas vijf en zes zaten in de openbare Mulo op de markt. En nu volgt dan een spannend en vermakelijk verhaal, dat zich in 't voorjaar van 1944 afspeelde.

Op een, zeg maar "goede" morgen toen ik rustig les gaf in klas drie, werd er – zoals gewoonlijk door een kind – een briefje gebracht met de mededeling: "De inspecteur is er!" Ik schrok natuurlijk, wetend wat mij en mijn collega's boven 't hoofd hing. Nu liep het, voor zover ik het mij kan herinneren naar de tijd van 't speelkwartier. Ik hoefde niet lang na te denken en zei tegen de kinderen: "Ik moet plotseling weg, jullie mogen wat vroeger naar buiten. Geen geschreeuw!" Want enkelen trachtten een juichkreet aan te heffen. "Als er soms een andere meester komt, mondje dicht en vraag maar niets, begrepen?"

In alle stilte liet ik de klas naar buiten, nam de fiets met massieve banden en sprintte zo hard als dat mogelijk was met dit vehikel naar de markt. Vlak naast de mooie muziektent stond het hoge gebouw van de Mulo. Al hijgend stond ik een ogenblik later in de zesde klas van meester Schraa. "Mijnheer Schraa, de inspec-

teur is bij ons, maar hij heeft mij nog niet gezien. De klas heb ik naar buiten gestuurd. Wat moeten we doen?"

En daar kwam het verrassende antwoord. Eigenlijk had ik niet anders van hem verwacht.

"Jij neemt de klas hiernaast van Gerrit van de Berg en hij gaat als de weerga naar 't Zwarte Laantje en doet net of hij daar de hele morgen in jouw klas les geeft. We zullen 't proberen, mislukt het, dan is er nog geen man overboord."

Dus nu niet het spelletje dat we vroeger vaak speelden: "boomverwisseltje", maar "meesterverwisseltje".

Ik klopte bij de deur van Gerrit aan en vertelde hem al fluisterend wat er aan de hand was. "Waar was je mee bezig?" vroeg deze. "Met een taalles, woordjes met een dubbele b of m." Er stond o.a. het woord dobber op het bord. Nou, 't zou zeker een zware dobber voor hem worden, maar Gerrit van de Berg was niet voor één gat te vangen en deze klus was hem wel toevertrouwd.
Hij was, ik weet het nog heel goed, zelf bezig met een leesles, zo in de trant van: "Goed zo Thea, Piet, ga jij eens verder." Geen moeilijke opgaaf om ermee verder te gaan.

"Jongens, ik moet dringend ergens heen, meester Van de Putte neemt zolang voor mij waar. Wel zo leuk voor jullie om een nieuw gezicht te zien." Hij zo snel mogelijk naar 't Zwarte Laantje.

Juist waren alle kinderen aan 't spelen en wandelde heer inspecteur met het personeel op 't schoolplein. Heel onopvallend voegde Gerrit zich bij de anderen. "Goede morgen, mijnheer de inspecteur," zei Gerrit rustig. "Goede morgen, mijnheer Van de Berg, ik had u nog niet gezien." "Ik moest even een probleempje tussen een paar kinderen oplossen." Leuk was zo'n heen en weer gaande wandeling met gepaste schreden en met een inspecteur van zo'n kaliber bepaald niet en de gesprekken zullen wel eens op een laag pitje hebben gestaan.

Toen de speelpret op was, zei de inspecteur: "Nu wil ik ook nog graag even bij u, mijnheer Van de Berg, in de klas een kijkje nemen." De kinderen werden netjes in de rij gezet en Gerrit heeft op een bewonderenswaardige manier (ik weet echt niet hoe!) een enkele opmerking van: "Hebben we nu ineens een andere meester?" radicaal de kop ingedrukt. In ieder geval, de hemel zij dank, merkte de inspecteur er niets van en trapte miraculeus in de fraude.

Gerrit ging rustig door met de taalles die op het bord stond en had niet de minste moeite met de zware "dobber". De leerlingen speelden, niets vermoedend, het hele spelletje prachtig mee. De inspecteur was heel tevreden met de vorderingen op taalgebied. Maar nu kwam tenslotte nog 't meest cruciale moment in heel deze vermakelijke geschiedenis.

Zou de inspecteur zich nu nog marktwaarts begeven om daar mijnheer Schraa en de andere collega met een bezoek te vereren?

In dat geval was een oplossing praktisch niet meer mogelijk en zouden we toch nog tegen de lamp lopen. En daar kwam het verlossende woord. "Mijnheer Van de Berg, ik heb nu geen tijd meer om naar de markt te gaan. Zeg maar tegen mijnheer Schraa, dat ik binnenkort een bezoek aan hem breng!"

"Dat zal ik met plezier doen," antwoordde Gerrit en dacht bij zichzelf : "Ziezo, die hebben we even lekker een loer gedraaid!" Na schooltijd stonden op de markt drie schoolfrikken te gniffelen van plezier over deze geslaagde vluchtpoging.

Na de bevrijding heeft deze inspecteur (de naam doet er niet toe) enige tijd vastgezeten, niet lang, omdat hij tot de "lichte gevallen" behoorde. Wel vermakelijk is nog te melden, dat dit heerschap moest verschijnen voor een commissie, die belast was met het beoordelen van gevallen van sympathie voor de Duitsers.

Voorzitter of een lid van deze raad was o.a. mijnheer Schraa. Nu waren de rollen omgekeerd en moest deze keer mijnheer de inspecteur verantwoording afleggen voor zijn doen en laten aan het schoolhoofd! "'t Kan verkeren", zei Bredero. O.Z.O.! Oranje Zal Overwinnen!

En hoe is 't verder gegaan met de lokaliteit in 't Zwarte Laantje? Op zondag 17 september daalden de luchtlandingstroepen op de Ginkelse hei. We weten er alles van. Ede werd op bepaalde vitale punten gebombardeerd door Engelse vliegtuigen om verwarring te stichten en dekking te geven aan de Para's. Zo ook de spoorlijn die dwars door het dorp loopt. En daar ons tijdelijk adres vlak langs de spoorlijn *lag, kwam ook* een bom op deze school terecht.

Door Commissaris Militair Gezag is ingesteld volgens de bepalingen van besluit van 13 Januari 1944, Staatsblad K 14, op 24 April 1945 een zuiveringscommissie voor het Gemeentepersoneel.
Ten behoeve van het werk van deze commissie verzoeken wij U onderstaande vragenlijst zoo nauwkeurig mogelijk en binnen 3 dagen na ontvangst ten gemeentehuize ingevuld in te leveren.

Voorzitter: Z. de Roey.
Secretaris: Dr. H. J. van Eck.

Naam: van de Putte
Voornaam: Karel Josia Geert
Geboren: 8 Juni 1919 te Gouda
Adres: Saeris Talmalaan 13 Ede
Functie bij de gemeente: onderwijzer aan het Bijzonder Onderwijs.
Datum van indienststreding bij Uw gemeente en eventueele vastenaanstelling:

---

1. Bent U lid of sympathiseerend lid geweest van de N.S.B. Neen.
   Zoo ja, gedurende welke periode:
2. Idem van de W.A. of S.S. Neen
3. Idem van het Arbeidsfront. Neen
4. Idem van het Opvoedersgilde. Neen
5. Bent U gedurende de bezettingsperiode voorstander van de z.g.n. "Nieuwe Orde" geweest? Heeft U in de klas wel sommige daden der Duitschers verdedigd? Neen
6. Gaf U aan Winterhulp? Regelmatig of zoo nu en dan? Nooit.
7. Bent U lid geweest van de Volksdienst, of heeft U bijgedragen voor de Volksdienst? Neen
8. Wat heeft U gedaan indien Uw medewerking werd gevraagd voor illegaal werk? Nooit gevraagd.
9. Heeft U buiten Uw werkkring omgang gehad met Duitschers of N.S.B.'ers? Neen
10. Bent U ondergedoken geweest? Ja
    Zoo ja, wanneer, ten aanzien van welk feit? 1943 1945
    en onder welke omstandigheden? Had mij moeten melden als krijgsgevangene
11. Bent U gearresteerd geweest? Neen.
    Zoo ja, wanneer en ten aanzien van welk feit?
12. Bent U ontslagen? Ja, 31 Dec 1944. te Hasselt
    Zoo ja, op Uw verzoek of ongevraagd? Moest zich onderduiken
    Wanneer en ten aanzien van welk feit? als krijgsgevangene.
13. Bent U gedurende de bezettingsperiode met ziektevorlof geweest? Neen.
    Zoo ja, welk tijdperk?
14. Heeft U onderduikers gehuisvest? Neen.
    Zoo ja, wanneer?
15. Hebt U zoons in de N.A.D. gehad? Neen
16. Hebt U zoons gehad, die de loyaliteitsverklaring als student geteekend hebben? Neen
17. Bent U of Uw zoons opgeroepen voor werkzaamheden voor de Todt of Duitsche Wehrmacht? (o.a. Stellingbouw, enz.) Neen.
    Heeft U zich op de oproeping gemeld?
    Hebt U last tot melden gekregen?
    Hebt U medewerking verkregen indien U zich niet meldde? (o.a. doorbetaling)
18. Las U Duitsche of N. S.B. bladen of periodieken? Neen.
    Zoo ja, was U geabonneerd of kocht U dit blad van colporteurs?
19. Indien U verbonden bent aan een bijzondere school en in bezettingstijd benoemd bent, is deze benoeming dan op legale (met opgave van het departement) of op illegale wijze geschied. Was het Uw wensch en/of wenschte het bestuur der school dat? Op illegale wijze benoemd. Wens van beide.
20. Heeft U meegewerkt aan het ophangen van platen van de Jeugdstorm, Arbeidsdienst, enz. Neen.

Aldus naar waarheid ingevuld.
EDE, 28 September 1945.
K. J. v. d. Putte.

Ik zat meestal met mijn klas hoog in de hanebalken op een soort zolder. Je moest deksels uitkijken om je hoofd niet te stoten. Een paar keer in de week oefenden we met de kinderen voor een eventueel luchtalarm. Dat ging zo: "Opgelet, naast de bank! Eerste rij vlug naar beneden, tweede rij..." Tot alle kinderen op hun hurken zaten, vlak tegen de muur van de leslokalen of de trap, eventueel een tas boven hun hoofd. Dat was volgens de brandweer de meest veilige plaats van het schoolgebouw. Vergeet 't maar! Maandagmorgen daarop zagen we de gevolgen van de bominslag. De vloer, de banken en de kastjes met de inhoud en de grote kasten van mijn lokaal lagen schuin naar beneden, als een chaotische puinhoop op die plaatsen, waar enkele dagen eerder nog mijn leerlingen hadden gezeten!

Een bombardement is vreselijk en er zijn ook verschillende Edenaren bij omgekomen, maar wij waren God dankbaar dat deze bom op zondag viel. Na die zeventiende september is er geen school meer geweest, want kort daarna kwamen heel veel evacués uit Arnhem ook Ede binnenstromen. Het personeel van de scholen werd ingezet om deze mensen op te vangen.

Mag ik nu even afdwalen van de school? Ik zie nog mijn zuster met haar man de Arnhemseweg afzakken met een gammele fiets met houten spanbanden en wat schamele bezittingen.

Ze waren net getrouwd en hadden enkele dagen in Ruurlo doorgebracht. Toen ze terugkwamen, konden ze meteen vertrekken. Alles stond nagenoeg nog ingepakt en opgestapeld door de verhuizers op de tweede verdieping van hun huis in Arnhem.

Ze konden niets meenemen en de Duitsers hadden een makkie om alles zo weer over te laden in hun "verhuiswagens".

We moesten ook patrouilleren in die gedeeltes van Ede, waar bommen waren gevallen, om zodoende het stelen uit de huizen zoveel mogelijk te beletten.

Na de bevrijding lieten de Duitsers een zeer verwaarloosde school achter. Een vreselijke smeerboel! 't Heeft heel wat energie gekost deze Augiasstal weer te reinigen. Ook de speelplaats had een hele "metamorfose" ondergaan.

Er waren enkele schuilkelders gebouwd voor eventuele luchtaanvallen. Ook deze moesten geslecht worden. Uitgraven met bulldozers en zand erover. Maar er was niet diep genoeg gegraven. Gevaarlijke stukken beton kwamen langzamerhand haast onzichtbaar weer te voorschijn. En toen leerlingen bij het spelen verwondingen opliepen, moest er tenslotte een asfaltlaag gestort worden, die onlangs verwijderd is.

In het begin toen de leerlingen van school A en B weer samen op 't schoolplein speelden, kreeg je de poppen aan het dansen! Ze hadden elkaar ook zó lang niet meer gezien! Gewapend soms met stokken besnuffelden en bedreigden ze elkaar als dieren in een dierentuin. Daarbij hadden we nog een zevende en achtste klas leerlingen tot bijna vijftien jaar. Je kon onmogelijk in je eentje wacht lopen. Ik weet nog goed, dat een jongen van Slotboom met een klomp in de hand tegenover mijnheer Schraa stond! We patrouilleerden noodgedwongen met meerdere mankracht.

Zo is 't lang gebleven, maar toen de A- en de B school werden samengevoegd, kwamen de schermutselingen tussen Apen en Beren tot een einde.

KAREL VAN DE PUTTE
oudgediende

Dat er in de loop van de jaren veel veranderd is, willen wij u aan de hand van een aantal voorbeelden illustreren:

- *Knipwerk + toelichting*
- *Schoolfoto vijftig- en honderdjarig jubileum*
- *Oudste en meest recente leerlingenlijst*
- *Schoolgebouw vroeger en nu*
- *Personeelsfoto's uit de jaren 1920-1930*
- *Rapporten 1928 en 1990*

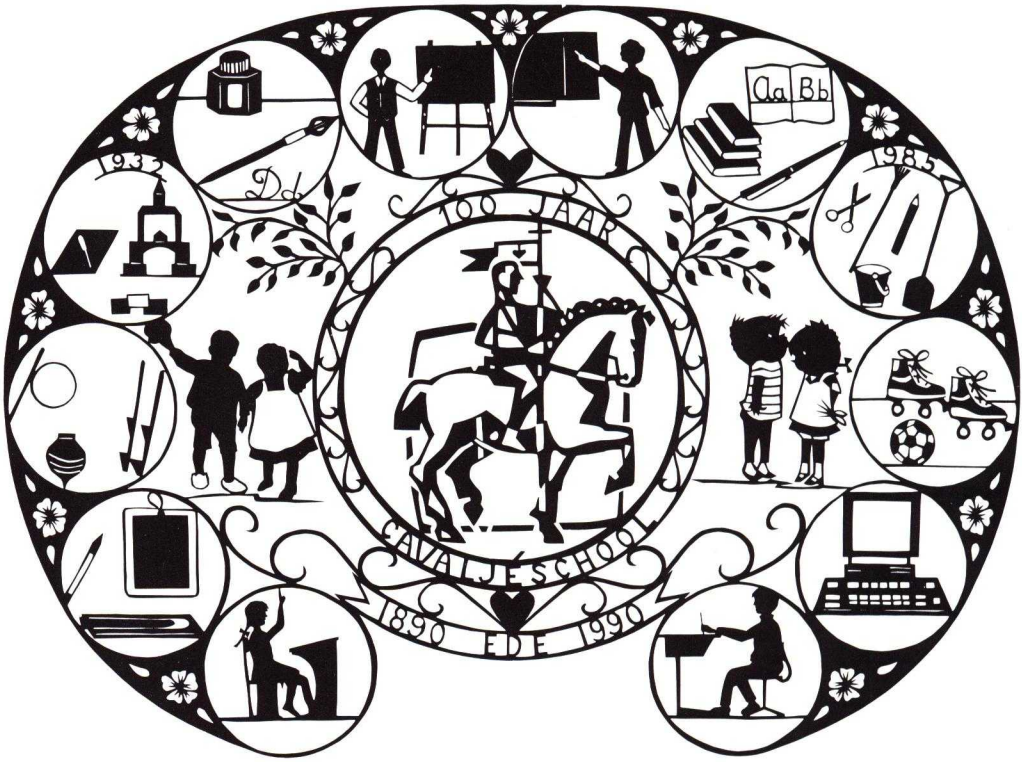

Knipsel ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Cavalje-school.

In dit knipsel is 100 jaar onderwijs uitgebeeld, met daarbij de verschillen tussen vroeger en nu.

vroeger	nu
Schoolbank met meisje	~ Tafeltje en stoeltje met jongen.
Lei met griffel en griffeldoos	~ Computer.
Hoepel, priktol en stelten	~ Voetbal en rollerskates.
Prikpen met matje en blokkendoos	~ Knippen, plakken, kleuren en buiten spelen.
Kroontjespen met inktpot	~ Balpoint.
De meester voor het bord.	~ De juf wijst aan op het bord.
Lezen over Ot en Sien	~ Lezen over Jip en Janneke.

In het midden het vignet van de Cavalje-school.

Ontwerp en knipwerk: Rieny van Beek.

Schoolfoto vijftig- en honderdjarig jubileum.

Volgnummer.	NAMEN.	VOORNAMEN.	Dag, maand en jaar van geboorte.	WOONPLAATS
133	Vorwald	Jan	15 Februari 1883	Ede
134	v Roekel	Gijsbert	17 " "	"
135	v Peursem	Hendrika	18 " "	"
136	Roozeboom	Leendert	18 " "	"
137	de Nooy	Pieter	9 Maart "	"
138	v Kampen	Geertje	16 " "	"
139	Jochemsen	Willempje	31 " "	"
140	Heijink	Jan	2 April "	"
141	Laupman	Egbertina	23 Juni "	"
142	Verhoef	Berend	3 April "	"
143	Roozeboom	Johanna	6 " "	"
144	"	Leendert	1 Juni "	"
145	Jansen	Hermanus	3 " "	"
146	Klok	Cornelis Jakobus	12 Juli "	"
147	Tulp	Alode Cornelia Petronella	18 " "	"
148	Berkhof	Rutger	1 Sept "	"
149	~~v Veldhuizen~~ Rozeboom (Rood)	Hendrik	8 " "	"
150	Beerdsen	Petronella Wilhelmina	23 " "	"
151	Melissen	Jantje	24 Okt "	"
152	Romijn	Pieter	27 " "	"
153	Grootheest	Gerrit	5 Nov "	"
154	Heij	Willem	14 Dec "	"
155	Kroesbergen	Brand	21 " "	"
156	v Voorst	Sander	23 " "	"
157	Weijland	Gijsbert	24 " "	"

Oudste nog aanwezige leerlingenlijst.

leerjaar/groep 1 **onderwijsgevende** C. J. Swaanink - Soeteman

no.	naam	voornamen	roepnaam	geboortedatum j.	m.	dag	mnd	jr	nationaliteit
1	Scherrenburg	Krista Cornelia Marina	Krista		x	12	10	'84	Ned.
2	Gijsbertsen	Jelmer Jacobus Douwe	Jelmer	x		22	10	'84	"
3	Laanstra	Dirksje Susanne	Dianne		x	1	11	'84	"
4	van der Horn	Johannes	Johan	x		21	11	'84	"
5	van de Vendel	Helena Gerritje	Hester		x	18	12	'84	"
6	de Gooyer	Daan	Daan	x		17	1	'85	"
7	Westerman	Altina Berendina	Anna		x	16	3	'85	"
8	van Droffelaar	Patrick	Patrick	x		17	4	'85	"
9	van de Poll	Alexander	Alexander	x		24	4	'85	"
10	Hillebrand	Alexander	Skender	x		9	5	'85	"
11	Davidson	Tobias	Tobias	x		20	5	'85	"
12	de Kloet	Jan Pieter	Jan Pieter	x		1	6	'85	"
13	van Eldik	Gerrit Jan Gijsbert	Guido	x		12	6	'85	"
14	Fluit	Richard	Richard	x		17	6	'85	"
15	Heus	Teunisje Christina	Tanja		x	2	8	'85	"
16	Tuitert	Claudia	Claudia		x	29	8	'85	"
17	Bialek	Erik Pieter Dyonizy	Erik	x		11	8	'85	"
18	van Kessel	Geurdina Wouterra	Bettina		x	30	8	'85	"
19	van der Voet	Mathieu Jonathan	Mathieu	x		2	10	'85	"
20	Tiggelaar	Clementine	Clementine		x	6	12	'85	"
21	Zeller	Cassandra	Cassandra		x	30	12	'85	"
22	Fluit	Sanno	Sanno	x		13	3	'86	"
23	Versteeg	Elianne	Elianne		x	19	10	'85	"
24	Lammers	Johannes	Jorian	x		7	5	'86	"
25	Melgers	Joyce Carissa	Joyce		x	6	2	'86	"
26	van Laar	Hanneke	Hanneke		x	16	3	'86	"
27	Chiu	Xiang Yao	Xiang Yao	x		17	4	'86	Chin.
28	Chiu	Ying Xia	Ying Xia		x	29	3	'85	"
29	Hup	Petronella Eveline	Pauline		x	3	11	'86	Ned.
30	Derksen	Peter Marius	Martijn	x		8	4	'86	"
31	van Veldhuisen	Lars	Lars	x		2	8	'86	"
32	van Rietschoten	Marianne Gerdine	Marianne		x	14	5	'86	"
33	Hopman	Richard	Richard	x		10	5	'86	"
34	Ruijsch	Annick Lisanne	Annick		x	16	5	'86	"
35	Fluit	Peter Adriaan	Peter	x		14	8	'86	"

Meest recente leerlingenlijst.

Het schoolgebouw vroeger...

...en nu.

1940

Zittend van links naar rechts: J.A. Eijgenraam, W. Fijnvandraad, K. Evers, H. Schraa, mevr. Meijerink.
Staand: B. Dekker, P. Kunst, C. Schraa, B. Eijgenraam.

1990

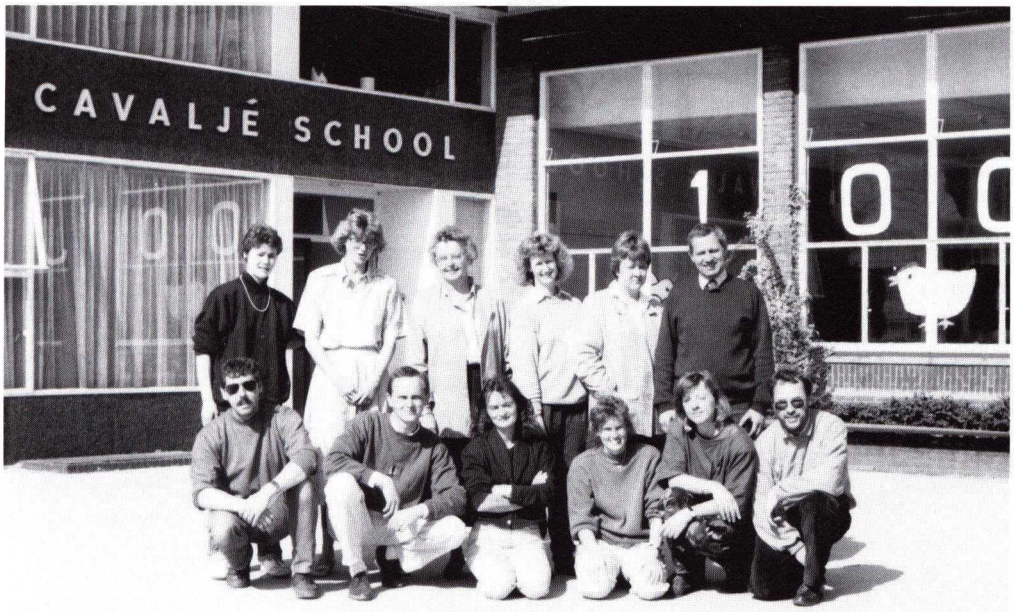

Zittend van links naar rechts: A.J. Dijkgraaf, J. van Rietschoten, C.J. Swanink-Soeteman, A.S. van Vliet, G.M. van Dam-Bruning, A.P. Kanis.
Staand: J.W. Gijsbertsen-Feenstra, H. Stegink, G.A. van Duren-Hofman, M.G. van Rietschoten-de Kok, G. Schotanus, J.J. Schouten.

RAPPORT

Klasse 6 [illegible] Cursus 19 27 /19 28					Klasse ..... Cursus 19 ... /19 ...			
VAKKEN	Eerste rapport	Tweede rapport	Derde rapport	Eind-rapport	Eerste rapport	Tweede rapport	Derde rapport	Eind-rapport
Bijb. gesch. c.a. . . .	10-	9	8	8				
Lezen	6	7	8	8				
Schrijven	7	7-	7	7+				
Rekenen	6	8	8	8+				
Nederlandsche Taal .	7	7-	7	8				
Vaderl. Gesch. c.a. .	8	8	7	8				
Aardrijkskunde	8-	8	8	7				
Natuurkennis c.a. . .	10	10-	8	6-				
Zang	6	7	7	7				
Teekenen	6	7	6½	7-				
Handwerken	6	6	6½	7				
Alg. Gesch.	8	9						
Gedrag	7	7	7	8				
Vlijt	8	8	8	8				
Aantal verz. sch.tijden	0	2	8	8				

De onderwijzer(es): [illegible]

Gezien Rapport No. 1:

Gezien Rapport No. 2:

Gezien Rapport No. 3:

Gezien Eindrapport:

De onderwijzer(es):

Gezien Rapport No. 1:

Gezien Rapport No. 2:

Gezien Rapport No. 3:

Gezien Eindrapport:

Rapport uit 1928.

GROEP: 8...

CURSUS 1988/1989. UITGEREIKT: .....

	1	2	3	event.opmerkingen
GODSDIENSTONDERWIJS	8½	8½	8½	.....
LEZEN	...	...	...	.....
begrijpend lezen	8	8	8	.....
technisch lezen	8	8½	8½	.....
SCHRIJVEN	7	7½	7	.....
REKENEN	...	...	...	.....
cijferen	7	7	8	.....
hoofdrekenen	7½	7½	6½	.....
NEDERLANDS	...	...	...	.....
spelling	8	8	8½	.....
schriftelijk taalgebruik	7½	7½	7½	.....
mondeling taalgebruik	...	8½	8	.....
ENGELS	7½	8	8	.....
WERELDORIENTATIE	...	...	...	.....
geschiedenis	8½	9	9	.....
aardrijkskunde	8½	8½	7½	.....
maatschappelijke verhoudingen o.a. verkeer	7½	7½	8	.....
natuur	7½	7½	8	.....
geestelijke stromingen	...	...	...	.....
bevordering gezond gedrag	9	8	8	.....

	1				2				3			
	g	rv	v	z	g	rv	v	z	g	rv	v	z
EXPRESSIE												
MUZIEK												
inzet	●	0	0	0	●	0	0	0	0	●	0	0
resultaat	●	0	0	0	●	0	0	0	0	●	0	0
TEKENEN												
inzet	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0	0
resultaat	●	0	0	0	●	0	0	0	0	●	0	0
BEWEGINGSONDERWIJS												
inzet	0	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0
resultaat	0	0	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0
HANDVAARDIGHEID												
inzet	0	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0
resultaat	0	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0
LEERPROCES												
CONCENTRATIE	0	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0
GEDRAG	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0	0
ZELFSTANDIGHEID	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0	0
NETHEID	0	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0
WERKTEMPO	●	0	0	0	●	0	0	0	●	0	0	0

g = goed
rv = ruim voldoende
v = voldoende
z = zwak

Algemene opmerkingen: .....
.....
.....

getekend voor gezien	1	2	3

De leraar/lerares:

.....

bevorderd/niet bevorderd

Rapport uit 1990.

SCHOOLHERINNERINGEN

Herinneringen van een oud-bestuurslid ..... G. Jansen
Een felicitatie en een terugblik ..... A. Heetebrij
Memoires van een penningmeester ..... W.J. van Ree
Een terugblik ..... D. Feenstra
Zeventien jaar "Bijbelschool" ..... J. Homburg
De Cavaljéschool vanaf 16 maart 1974 ..... A.P. Kanis
Een herinnering ..... H. Jansen-Van Voorst
De weg naar school ..... J. van Manen-Pieters
Het geheim ..... G. van Duren
Bijbelschool-herinneringen 1949-1955 ..... J. Broekhuis
Honderd jaar Cavaljéschool ..... M. Kleiman
Herinneringen aan de Cavaljéschool ..... Diana Brandsma
Corina van Maanen
Martine van Lienden

Herinneringen van een oud-bestuurslid

Een telefoontje van Mevrouw Veenendaal:
"Meneer Jansen, u bent toch oud-bestuurslid van de Cavaljéschool?"
"Dat klopt."
"Wilt u een stukje schrijven voor het herdenkingsboek, dat in 1990 zal verschijnen in verband met het honderdjarig bestaan van de school?"
"Dat wil ik wel proberen."

Ja, en dan zit je op een zonnige novembermorgen achter je schrijftafel. En de herinneringen komen los.

Daar is allereerst de avond dat je bezoek krijgt van de heren Heijs (voorzitter) en Kokmeijer (hoofd der school). Ze vertellen heel enthousiast over bestuur en school. Je hebt drie kinderen en alle drie zitten ze op de Cavaljéschool. Je hoort bij de "grote" gezinnen van de school. Een school die veel voor de kinderen doet tijdens de schooluren, maar ook daarbuiten. En dan is het zover. Je wordt gekozen in het schoolbestuur. Je wordt secretaris. Je zit dicht bij het vuur; van nabij maak je het wel en wee mee van bestuur en school. Namen van mede-bestuursleden gaan aan je voorbij. Je herinnert je de fijne sfeer van de bestuursvergaderingen. Zijn er moeilijkheden, dan wordt er net zolang gepraat tot we op één lijn zitten om te doen wat in onze ogen het beste is voor de school.

Ongeveer tien jaar heb ik dit mogen meemaken. Ik herinner mij de "gewone" bestuursvergaderingen: het eerste deel van de avond over schoolzaken, het tweede deel over verenigingszaken, en dan natuurlijk ook de ledenvergaderingen, de jaarvergaderingen en de feestelijke bijeenkomsten van bestuur en personeel met hun "aanhang". Namen van personeelsleden komen weer in de herinnering. Namen van hen die kwamen en gingen. En dan overheerst de dankbaarheid, dat je dit allemaal hebt mogen meemaken. Dankbaar, omdat je eigen kinderen hun vorming in hun eerste levensjaren mochten krijgen op de Cavaljéschool van mensen die wisten voor welke zaak zij stonden.

Ik heb het gevoel een klein beetje te hebben meegewerkt aan datgene waarvoor de Cavaljéschool ook nu nog staat. Iets betekenen voor heel veel kinderen, ouders, personeel en bestuur. Ik wens de school en allen die hiervoor werken nog heel veel goede jaren toe onder de zegen van de grote Kindervriend. Van harte gelukgewenst met het honderdjarig bestaan.

GERRIT JANSEN
oud-bestuurslid

Met veel genoegen voldoe ik aan het verzoek vanuit de bestuurskring van de honderdjarige vereniging om, ter gelegenheid van het bereiken van deze mijlpaal, een korte bijdrage te leveren.

In de eerste plaats maak ik dan gebruik van de mogelijkheid om, als oud-bestuurslid, het huidige bestuur, directie, onderwijsteam en allen die zich bij de Cavaljéschool betrokken weten, hartelijk te feliciteren met dit glanzende jubileum.

In het begin van de jaren zestig mocht ik, nog geen drie kruisjes rijk, toetreden tot de bestuurskring. Uit m'n herinnering puttend kwam in die dagen de samenvoeging van de destijds nog bestaande twee scholen aan de orde, heel prozaïsch school A en school B genoemd. Onder de bezielende leiding van de heer J. Kokmeijer, die hoofd werd van de geïntegreerde school, bloeide de school en ontwik-

Vereniging tot stichting en instandhouding
van scholen met de Bijbel te Ede
secr: Veenderweg 22, Ede.

Ede, 12 december 1973.

Aan architectenbureau H.J. Messelink en K.W. Ganzevoort,
Edeseweg 62,
B E N N E K O M.

Geachte Heren,

Hierbij doe ik u toekomen een bouwvergunning voor het bouwen van fietsenstalling met berging op het terrein van de Cavaljéschool te Ede.

Met vriendelijke groeten,

G.Jansen, secretaris.

kelde ze een uitstekende bekendheid, die zich weerspiegelde in een groeiend aantal leerlingen.

In de zestiger jaren is het gebouw grondig gerenoveerd van binnen en van buiten: is van twee scholen één school gemaakt en op het snijpunt van de beide vleugels werd een voor die tijd prachtige gymzaal gerealiseerd.

In 1965 rondom het 75-jarig bestaan van de vereniging ontving de school de naam "Cavaljéschool" naar de heer G.J.C. Cavaljé, die niet alleen als warm voorstander van het christelijk onderwijs aan de wieg van de vereniging stond, maar ook zijn financiële draagkracht aanwendde ten bate van de schoolvereniging. En dat was niet gering in die dagen...

Het kon natuurlijk niet uitblijven en het lag in de lijn der verwachting: Toen eenmaal de "Cavaljéschool" was benoemd, aanschouwde na luttele tijd ook "Het Veulen" het levenslicht.

Het mooie meerarmige embleem van dit veulen siert nu nog, naar ik meen te weten, de noordgevel van het gebouw.

Terugblikkend was het een tijd van fijne en vruchtbare samenwerking in de bestuurskring en we mochten ons gelukkig prijzen met leden in ons midden die van wanten wisten én... her en der over de nodige contacten beschikten.

Aanvankelijk (begin zestiger jaren) was de heer E. Bulder secretaris en de heer Bulder was niet zó maar een secretaris, zeker niet, maar secretaris van professie! Als de notulen voorgelezen werden – gebruikelijk in die tijd – dan was het bij hem meer voorlezen uit eigen werk, gekruid met een verrukkelijke humor... Telkens opnieuw een waar genoegen om naar te luisteren.

Spil van de bouwactiviteiten was de heer Heij, nou, wie die niet kende... Wat is er veel door zijn handen gegaan en wat heeft de vereniging veel aan hem te danken.

Last but not least was daar ook de heer J. Tulp, lid en voorzitter van het bestuur gedurende een lange reeks van jaren. Stuwende kracht, bewogen en markant voorvechter van het christelijk onderwijs. Z'n grootvader en naamgenoot stond aan de wieg van de vereniging en het is betekenisvol, dat de naam J. Tulp werd verbonden aan één van de christelijke scholen in Ede.

Kort na zijn terugtreden uit de kring van de vereniging stierf hij plotseling, op weg naar een bruiloft. Hoe treffend waren op hem die ontroerende versregels van Guido Gezelle van toepassing:

Op aarde was als ijdel glas
uw blijdschap licht te schenden,
maar eenmaal kan de vreugde van
de bruiloft nimmer enden.

Besluitend wil ik graag allen die zich anno Domini 1990 bij de Cavaljéschool betrokken weten, toewensen, dat de school – alle veranderingen tussen toen en nu en straks ten spijt – mag blijven hetgeen ze sedert 1890 heeft mogen zijn:

School met de Bijbel. Soli Deo Gloria!

A. HEETEBRIJ
oud-bestuurslid

In mei 1955 kwam ik in het bestuur van de Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel te Ede. Onze vereniging beheerde drie lagere scholen en twee kleuterscholen. Twee lagere scholen, nl. de A- en de B school met één kleuterschool aan de Telefoonweg-Veenderweg, terwijl de andere twee scholen aan de Anton Mauvestraat (in Ede-Zuid) gevestigd waren. De A- en B scholen werden later verenigd tot één school. De scholen in Ede-Zuid droeg de vereniging over aan het C.N.S. In Ede-Noord kreeg de school de naam "Cavaljéschool". De heer Cavaljé heeft de oprichting van deze school financieel mogelijk gemaakt destijds.

De vereniging had ook het beheer over de "Cavaljéstichting". Bij testament van mevrouw Cavaljé ontving de vereniging vijfduizend gulden waarvoor een bejaardenhuis moest worden gebouwd ten behoeve van bejaarden der Gereformeerde Kerk te Ede. Bovenaan de Bergstraat verrees het gebouw en als de omgeving door de vereniging niet zou worden veranderd, ontving zij van de Gemeente Ede

STAATSBEDRIJF DER PTT
NOTA van het telefoondistrict
ARNHEM

Tijdvak: 18dec 4mrt 1963 — mrt april 63 3

aut. gesprekken
abonnement

postrekening nr 8934 36

Tfnr O 8380 9136

Mevr.
Mej.
De heer
Firma

Ver.tot Sticht.Instandh.
v.Scholen met de Bijbel
Anton Mauvestraat 6
EDE

Event. contractant en aangesl. perceel
W.J.van Ree
Anton Mauvestraat 6 EDE

Lok. en aut. interl. gesprekken	Interl. gespr. enz. v. briefjes	Abonnement	Diversen (zie bijlage)	TOTAAL
f 11.44 [redacted]	f	f 12.50	f	f 23.94 [redacted]

Het als „Totaal" vermelde bedrag zal binnenkort aan de Postcheque- en Girodienst ter afschrijving worden opgegeven.

Dringend wordt verzocht voor een voldoend saldo op uw postrekening zorg te dragen.

zie ommezijde

negenentwintigduizend gulden als servituut. Met dit kapitaal plus rente kon de Stichting gefinancierd worden. Later werd de Cavaljéstichting overgedragen aan de Stichting "Het Maanderzand".

In 1956 (1 januari) kreeg ik de functie van "tweede penningmeester" van de schoolvereniging, d.w.z. ik was voortaan alleen verantwoordelijk voor het financieel beheer over de beide kleuterscholen, de Cavaljéstichting en de vereniging. De eerste penningmeester had het beheer over de drie lagere scholen.

Indertijd vergaderde het bestuur met de drie hoofden der lagere scholen om de drie weken. De heer J. Tulp was de voorzitter. Later zou de heer K. Heijs de voorzittershamer overnemen. De besprekingen verliepen altijd in een goede sfeer, al waren er wel eens meningsverschillen, welke overigens steeds opgelost werden. De heer Tulp was graag bij de vergaderingen aanwezig. Eens moest er begin mei vergaderd worden. De heer Tulp kon niet aanwezig zijn en wilde in de week ervoor vergaderen. Op de door hem voorgestelde datum zouden verscheidene bestuursleden verhinderd zijn. De heer Tulp wilde toen op 30 april (koninginnedag) vergaderen. De meerderheid voelde daar echter niets voor. De voorzitter bleef aandringen, waarna de heer D. de Nooij voorstelde: "Wij komen op de vergadering, maar dan trakteert de heer Tulp op oranjebitter!" Zo werd een bestuursvergadering met oranjebitter een feit!

De bejaarden in de Cavaljéstichting konden in hun behuizing rustig wonen. Er was wel eens ruzie onderling. De heer W. Heij of ik ging erheen om de vrede te herstellen. Op een ochtend had één der bewoonsters de was in haar tuin opgehangen tot ongenoegen van de buurman, want hij had toen geen zon meer in zijn tuin. Hij eiste, dat de was zou worden binnengehaald. Hieraan werd echter niet voldaan. Van kwaadheid besmeurde hij de was met tabakssap, want buurman was een verwoed tabakspruimer. Nadat de heer Heij er naar toe was geweest en bij mij ook geklaagd werd toen ik de huur ophaalde, werd de ruzie gelukkig bijgelegd.

Tot mijn werkzaamheden behoorde tevens het organiseren van de Unie-collecte; zesentwintig keer heb ik deze huis-aan-huis-collecte georganiseerd. In het jaar 1982 had ik als enige nog zitting in het plaatselijk comité. De Unie heb ik toen geadviseerd deze collecte te vervangen door een jaarlijkse collecte via de scholen. Overigens vanaf 1960 werd de totale opbrengst afgedragen aan de Unie.

In 1987 werd ik als penningmeester opgevolgd door de heer D. van Ginkel. Na nog één jaar het bestuur geadviseerd te hebben nam ik in november 1988 definitief afscheid van het bestuur.

De scholen en de vereniging heb ik drieëndertig en een half jaar mogen dienen.

W.J. VAN REE

Het is naar aanleiding van een verzoek dat ik kreeg van een door mij zeer gewaardeerd bestuurslid, dat ik toezegde een artikel te schrijven voor het jubileumboek ter ere van het honderdjarig bestaan van de Cavaljéschool. Nu is een toezegging gauw gedaan, de uitvoering vergt meer tijd. Allereerst doet zich het probleem voor: Waarover zal ik schrijven? Natuurlijk over de Cavaljéschool. Deze keuze is niet moeilijk, maar meteen komt dan het tweede probleem om de hoek kijken: Wat zal ik schrijven? Moet ik in de annalen betreffende het reilen en zeilen van de Cavaljéschool duiken of schrijf ik uit eigen herinnering? Daar ongetwijfeld anderen al zullen putten uit de annalen heb ik gekozen voor het laatste, in de hoop dat meerdere lezers zich in deze herinneringen zullen herkennen.

Mijn eerste herinneringen aan de Cavaljéschool gaan terug naar de laatste oorlogsjaren. De naam Cavaljéschool was toen nog niet bekend. De school werd genoemd "School met den Bijbel" of ook wel "Telefoonwegschool". Zelf ben ik nooit leerling van de school geweest. Mijn onvolprezen vader en moeder waren Nederlands Hervormd en hoewel de Telefoonwegschool veel dichterbij was, was het een uitgemaakte zaak dat ik naar de hervormde Paasbergschool zou gaan. Deze school stond aan de Bergstraat, ongeveer op de plaats waar tegenwoordig de Raadhuisstraat onder het gemeentehuis doorgaat. Hoe dan toch herinneringen aan de Cavaljéschool?

In de oorlog was de school gevorderd door de Duitsers en was er in de school een afdeling van de z.g. T.O.T. (of was het T.O.D.) gelegerd. Deze organisatie was, naar ik meen, belast met allerlei werkzaamheden die indirect te maken hadden met oorlog voeren; zij regelden o.a. voedsel- en brandstoftransporten. Voor deze transporten moesten de boeren uit de omgeving hun werkkracht, materiaal en paarden beschikbaar stellen. Het laat zich raden dat heel vaak lang niet de hele lading bij de Duitsers arriveerde. Daar mijn vader van beroep (hoef)smid was, besloeg hij voor de boeren hun paarden. Wanneer de boeren met hun paarden naar de smid moesten, werden ze meestal begeleid door een lid van de T.O.T.. Vaak waren dit wat oudere mannen, die soms nog wel wat menselijkheid aan de dag legden. Wanneer ik dan ook in de smederij was, kreeg ik wel eens toestemming om op de school een brood, een stuk boter of een stuk kaas te halen. Gezien het feit dat mijn ouders in die tijd ook de zorg hadden voor een aantal bejaarde evacués uit Oosterbeek, was dit een welkome aanvulling op ons voedselrantsoen.

De herinneringen uit de na-oorlogse jaren betreffen meer de leerlingen die in die tijd de school bevolkten. Vechtpartijen tussen leerlingen van de Telefoonwegschool en de Paasbergschool waren aan de orde van de dag. Beide scholen gingen om twaalf uur en om half vier uit. Een groep leerlingen van de ene school en een groep leerlingen van de andere school ontmoetten elkaar ter hoogte van de spoorwegovergang in de Molenstraat. Ouderen zullen zich de situatie nog wel voor kunnen stellen. De bomen werden met de hand bediend vanuit een wachtpost aan de Bettekamp. Als je er met enkele jongens aan ging hangen, kon geen spoorwegman ze omhoog draaien.

Op deze plaats heeft zich menige veldslag afgespeeld. Namen als Melissen, Ploeg en De Nooy doen me de handen nog jeuken. Was je alleen, omdat je na moest blijven, en je had de pech dat er nog een groepje jongens van de Telefoonwegschool liep, dan kon je altijd nog via het Torenstraatje vluchten. Was de nood erg groot, dan langs de spoorlijn. Ook de winkel of de smederij van de familie Hendriks was een goede vluchtplaats. Helaas is dit gedeelte van de Molenstraat onherkenbaar veranderd. Alleen het grote huis waar in die tijd mevrouw Van Voorthuizen woonde en tot voor kort de familie Van Beijnhem herinnert nog aan die tijd.

Na de lagere-schooljaren kwam je veel van de jongens, met wie je eerst zo had gevochten, weer tegen op de U.L.O.-school aan de Beukenlaan. Daar zwaaide de bekende heer Jansen de scepter en liet je vechtpartijen wel uit je hoofd. In deze jaren verloor ik alle contact met de school. Wel kwam ik er dagelijks langs, maar wat zich achter de ramen en muren afspeelde, had niet mijn belangstelling. Dit veranderde in 1961. Ons oudste kind was vier jaar en ging naar de kleuterschool. Gezien het steeds drukker wordende verkeer kozen mijn vrouw en ik voor de meest dichtbij gelegen protestants christelijke kleuterschool. In die tijd was dit een houten noodgebouw naast de huidige school en mevrouw De Neef was daar hoofdleidster. De ervaringen waren prima en in 1962 volgde onze tweede dochter. In die tijd vonden mijn vrouw en ik het beter dat onze dochters na de kleuterschool verder onderwijs gingen volgen aan dezelfde lagere school als die Pa had bezocht. Dus na twee jaar werd weer afscheid genomen. Onze dochters hebben daar een prettige tijd gehad en achteraf hebben mijn vrouw en ik ons wel eens afgevraagd, of het verstandig is geweest onze dochters uit hun vrienden- en vriendinnenkring weg te halen en naar een andere school te sturen. Gedane zaken nemen echter geen keer, maar we kregen een herkansing.

In 1966 ging onze derde dochter naar de kleuterschool, in 1970 gevolgd door onze zoon. Zij vertrokken niet na twee jaar, maar zij hebben hun kleuter- en lagere-schoolopleiding aan de Cavaljéschool gehad. Vanaf deze periode zijn ook de intensievere contacten ontstaan tussen het personeel van de school en mij. Mogelijk resulteerde dit in het verzoek dat ik kreeg bij monde van de heer Heijs, die in die tijd voorzitter van het schoolbestuur was, om mij beschikbaar te stellen als lid van het bestuur van de Cavaljéschool. Daar ik ervan overtuigd was en nog ben dat het een goede zaak is, dat ouders een inbreng hebben bij het besturen van de school, heb ik toen positief op het verzoek van de heer Heijs gereageerd. Ik heb er nooit spijt van gehad, maar het heeft mij wel veel meer tijd en energie gekost dan de heer Heijs mij ooit heeft voorgespiegeld. Wilt u enkele namen van bestuursleden die ik in die beginperiode ontmoette? De dames Bos, Koolstra, Geels, Van de Weerd en de heren Blaak, Van Ree, Jansen en de al genoemde heer Heijs. Net als tegenwoordig de schoolleiding, woonde in die tijd het hoofd van de school, de heer Kokmeijer, de bestuursvergaderingen bij. Zijn deskundige en vooral menselijke inbreng zijn voor het bestuur van onschatbare waarde geweest.

Persoonlijk bewaar ik aan de heer Kokmeijer heel fijne herinneringen. Velen heb ik in de vijftien jaar dat ik deel uit maakte van het bestuur zien komen en gaan, zowel bestuurs- als personeelsleden. Diverse functies binnen het bestuur mocht ik vervullen: gewoon lid, algemeen adjunct (dan ben je overal goed voor) en voorzitter. Menig gesprek heb ik met de huidige ere-voorzitter gevoerd en met hem de vergaderingen voorbereid.

Veel contacten waren er ook met het personeel; getracht werd wel en wee met hen te delen. Het waren voor hen jaren die veel vroegen. Veel moest er ontwikkeld worden, o.a. een schoolwerkplan. Hiervoor werd door het Ministerie geen

raamplan gegeven, zodat elke school zelf het wiel moest uitvinden. Ontelbare uren zijn hieraan besteed. Zelf ben ik voldoende onderwijsman om te weten dat bezinning op je werk, op waar je mee bezig bent, vooral in het onderwijs een goede zaak is, maar het schoolwerkplan heeft een (te) grote wissel op het personeel getrokken. En wat te denken van de integratie van de kleuterschool-lagere school tot basisschool, het wennen aan een medezeggenschapsraad, wisselingen in de schoolleiding, de bouwkundige integratie, beperkingen van financiële middelen en faciliteiten. Deze lijst zou gemakkelijk uit te breiden zijn, maar dit heeft geen zin. Het mag ook geen klaagzang worden, want er is ook veel om dankbaar voor te zijn, vooral om GOD dankbaar voor te zijn. Hij heeft ons veel geschonken. Ik schreef al eerder en herhaal het nog eens: Ik heb er nooit spijt van gehad. Van harte wens ik allen, die bij de Cavaljéschool waren of zijn betrokken, het allerbeste toe en bovenal Gods zegen.

Ik hoop dat de Cavaljéschool nog vele jaren een School met de Bijbel mag blijven.

D. FEENSTRA
oud-bestuurslid

Zeventien jaar "Bijbelschool"

Op 1 september 1936 werd ik door mijn moeder naar de kleuterschool gebracht. De school was in het huis achter de school, waar vroeger de bovenmeester had gewoond. De leiding van de school had juffrouw Cordes (nu mevrouw Hoogenboezem) met als helpster juffrouw Willemsen uit de Molenstraat. Het was een heerlijke tijd van spelen op het terrein rond de school, veel gras en zand en een heel grote ligusterhaag om de speelplaats. Vooral in deze heg kon je klimmen en hutten bouwen. Verschillende gaten hadden de vorm van een auto of autobus; daarin kon je heel wat fantasieën botvieren. Binnen was het bouwen met allerlei soorten blokkendozen. Op je verjaardag kreeg je een prachtige rode strik om je arm en mocht je zelf kiezen wat je wilde doen. Wij hadden een houten tafeltje en stoeltje en met mooi weer gingen die mee naar buiten. Na twee plezierige jaren stapte ik over naar de "grote school". Juffrouw De Gooyer moest ons de eerste beginselen bijbrengen die een klein mensje diende te weten. Zij heeft dat waarschijnlijk heel goed gedaan, want wij mochten allemaal naar de tweede klas. Juffrouw Harkema was daar de baas. Het was een fijne, vrolijke juf, maar waarschijnlijk heb ik toch geprobeerd haar het leven zuur te maken, want voor gedrag kreeg ik een vijf. Het jaar 1940 brak in deze klas aan en dat betekende: vijftig jaar "Scholen met den Bijbel". Voor die gelegenheid moest elke klas een lied instuderen. Dat is vast heel goed gebeurd, want een medeleerling van toen, Hennie Busser (mevrouw Kerkstra), kon het me nog letterlijk voorzingen. Het was op de wijs van de mars "Lippe Detmold".

School A, school B, school Mulderswegg
bestaan thans vijftig jaar
God gaf zijn zegen op het werk
de Bijbelscholen werden sterk
in deze vijftig jaar, in deze vijftig jaar.

Er was ook nog een tweede couplet in dezelfde geest. Met de hele school, d.w.z. A en B hebben we het op het plein gezongen en zijn toen op de foto gezet. Iedere leerling ontving een bijbel met inscriptie.

Niet lang daarna brak de tweede wereldoorlog uit en werd de school bezet door soldaten van ons leger en daarna door de Duitsers. Na een week of zes konden we weer in de school. Juffrouw Harkema ging mee naar klas drie, maar verliet al snel Ede om in het huwelijk te treden. Dat jaar werd afgemaakt door mevrouw Bramer en mevrouw Raamsdonk. Onze klas was vast niet zo gemakkelijk, want deze dames moesten vaak alle registers opentrekken. Meester Haalboom kreeg ons in klas vier. Hij was nog jong en vrijgezel. Hij had een enorme fantasie en nam je zo mee naar al zijn bandietenstreken in Bennekom en omgeving en ook in de oerwouden van Borneo via de bekende wandplaten. Zondagsmiddags liepen wij met een hele groep klasgenoten naar zijn huis aan de Veenderweg 52 in Bennekom en dan ging hij met ons het bos in om rovertje of Indiaantje te spelen. Tijdens de schooluren gingen we nog wel eens het bos in voor biologie, maar meestal

nam hij een bal mee en werd het voetballen op het Concordiaveldje.

Helaas gingen de Duitsers dwarsliggen en werd de school gevorderd. De gevechten tussen A (apen) en B (beren) werden gestopt en we moesten gaan zwerven door Ede. Wij begonnen in de kleuterschool van de Paasbergschool en in de z.g. "Keuenkerk" aan de Bergstraat (nu moskee). In de vijfde klas hebben we met meester Van de Berg gebivakkeerd in de openbare Mulo aan de markt. Vooral 's maandags was dat een pretje, want je pauzeerde op de markt tussen de kraampjes en je deed dan net of je de bel niet hoorde. Dat leverde nog al eens strafregels op. Daarna zijn we bij de neutrale school en de Mulo aan de Beukenlaan ingetrokken, tot die beide scholen gebombardeerd werden. Toen was helaas het lagere-schoolleven afgelopen, want vanaf dat bombardement tot de bevrijding was er geen school.

In 1954 behaalde ik in Nijmegen de onderwijzersakte en ging twee jaar in het z.g. rampengebied werken om aan de militaire dienst te ontkomen. Mijn bedoeling was om beslist buiten Ede te blijven. In april 1956 kreeg ik een telefoontje van de heer Schraa of ik in het weekend een praatje met hem kon komen maken. Hij had zo gedacht: "Er komt hier een baan vrij, je moeder wordt minder valide, je trouwt en trekt thuis in, dan kan Riek voor je moeder zorgen en jij komt hier werken." Zijn bedoeling was natuurlijk goed, maar aan die mogelijkheden had ik nooit gedacht. Zo begon ik na de grote vakantie aan de "School met den Bijbel".

De eerste vier maanden aan de A afdeling, omdat de heer Evers ziek was, maar vanaf 1 januari aan de B school. Het was een hele overgang. Ik kwam van het VGLO, in die tijd een school met veel vrijheid en mogelijkheden, handenarbeid, werken in de tuin. De B school had toen nog het systeem: het hoofd en zijn helpers. Er was een strenge controle op het werk. Iedere dag moest je in netschriften werken en op een correcte manier corrigeren. Mijn eerste klas daar was klas vier met vierenvijftig leerlingen. Elke dag ging je met twee enorme stapels naar huis. We leefden nog in de tijd van de kroontjespennen. Iedere maand kreeg je afgeteld het aantal pennen + twee reserve. Maar een pen kan o zo gemakkelijk van een bank vallen en dan stond hij te trillen in de houten vloer met het gevolg: twee scheve punten. Je moest dan naar het hoofd om een nieuwe pen te vragen en de jongens en de meisjes erop wijzen voorzichtiger te zijn. De verschillen met nu waren enorm. Er was gewoon geen geld, dus de schriften moesten vol tot op de kaften en het etiket. De taalschriften die vol waren, konden nog gebruikt worden om in uit te rekenen. De ploeg was toen acht man sterk, drie dames en vijf heren. De dames waren de juffrouwen: Belksma, Deur en Versloot en de heren: Schraa, Sellies, Van de Putte, Vlasblom en Homburg. Het was een fijne ploeg met elkaar; we konden hartelijk lachen als wij staande koffie dronken in de pauze. We werden ernstig als de "baas" eraan kwam. Er werd ook hard gewerkt. Nog heb ik heilig ontzag voor de moeilijke sommen, die Vlasblom zijn leerlingen iedere dag mee gaf als huiswerk. Schriften vol had hij ze in allerlei soorten waar nu de rekenmachine nog van zou schrikken. Van de Putte zorgde altijd voor het hoogste lied in de school. De heer Sellies verruilde Ede al snel voor de Antillen en werd vervangen door de heer W. Evers.

Bij ziekte van een collega was het niet zoals nu, maar je schoof je hoge lessenaar en stoel naar de tussendeur en je gaf vanuit de open deur les aan twee klassen, allebei vaak tjokvol. Dat waren geen beste dagen, lang vertellen en veel laten rekenen en tekenen, des te sneller was het half vier. Nu zijn die "lessenaars" gelukkig niet meer te vinden.

In 1958 werden we op een zondagavond opgeschrikt door een telefoontje dat de heer Schraa plotseling was overleden. Het was een enorme klap voor ons allen.

Hij heeft de school een heel goede naam gegeven en vooral in die moeilijke jaren voor de school geknokt. Als hoofd was hij streng, maar in staat je veel te leren, want hij hoefde maar even door je klas te lopen en dan kreeg je om half vier verschillende tips, hoe hij dacht, dat je het beter kon doen. Als tijdelijk hoofd kwam de heer Kaspers uit Oosterbeek. De heer Kokmeijer werd benoemd als opvolger van de heer Schraa. Hij schrok dat er zo weinig aan vernieuwing was gedaan en ontdekte dat het bestuur nogal wat geld had gespaard. Dat vond hij allemaal maar niets, want er moest eerst maar eens van die oude school iets van deze tijd gemaakt worden. De tijden werden ook beter, dus er kon veel meer. Er is verbouwd en gebouwd.

Als school deden wij overal aan mee, wat er in Ede voor de scholen te doen was. Met oranje shirtjes en witte broeken wandelden wij vier keer per jaar: Airbornetocht, Capitulatietocht, Zeven Heuvelentocht in Amerongen en de avondvierdaagse. Een paar jaar werden wij vooraf gegaan door Fred Steinmeier met zijn trommel; hij was lid van "Irene". Verder gingen wij jarenlang voetballen in de speeltuin aan de Thomaslaan tegen andere scholen uit Ede en omgeving. Dammers en schakers zaten er op school heel wat en soms heel goede, zoals Jan van Beek en Henk Kaspers. Wij kwamen kasten te kort voor alle bekers.

Helaas verongelukte in die periode de heer Vlasblom. Hij woonde in Houten en moest iedere dag een eind fietsen om in Ede te komen. Tijdens zo'n fietstocht werd hij aangereden door een vrachtauto. Wij verloren in hem een enorm fijne collega. Naast zijn gewone werk gaf hij voor schooltijd nog Franse les. Dat was in die tijd heel gewoon en op de volgende school sloegen ze het eerste boekje over. Zijn Franse les heb ik overgenomen en het was een leuk extraatje voor gezellig werk. De pleinwacht was niet altijd even leuk, want je had nog wel eens wat ongeregeldheden tussen de z.g. apen en beren. Als B man heette het altijd dat de

Staand: E. v. Leeuwen, H. Appelo, J. Homburg, K.J.G. v.d. Putte, W. Evers.
Zittend: A. Belksma, H.C. Deur, J. Kokmeijer, C.G. Klaassen, K. Evers, F. Hulsebos, B. Eijgenraam.

A jongens niks mochten en omgekeerd, maar dat viel nog wel mee; echter een heel klein beetje rivaliteit bestond er toch wel. Behalve met de schoolreisjes, want dan gingen de beide scholen samen uit en maakten wij er eendrachtig een heel fijne dag van. Schiphol was in die tijd een geliefd doel en later voor de hoogste klassen de Efteling.

In 1963 namen wij afscheid van de heer Eijgenraam die zevenendertig jaar op school was geweest. Het was heel fijn op school met elkaar, er heerste een goede sfeer en we wilden wat voor elkaar doen. Ongemerkt gingen de jaren voorbij. Maar de gedachte aan zevenendertig jaar op dezelfde school deden mij besluiten rond te kijken. Zo kwam er in 1965 een baan vrij aan de christelijke technische school aan de Amsterdamseweg, waar ik nog werk.

JAN HOMBURG

Historisch Museum Ede
Museumplein 7
6711 NA EDE
08380 - 19554

De Cavaljéschool vanaf 16 maart 1974

Eens, heel lang geleden, leefde er eens een...", zo beginnen veel sprookjes of geschiedenisverhalen. Omdat ik geen sprookje wil vertellen, zal het dus een geschiedenisverhaal worden.

Hoe ben ik eigenlijk op de Cavaljéschool terecht gekomen? Wel, via een bijbelkring van de kerk had ik al kennisgemaakt met één van de collega's van onze school, Cora de Jong. Zelf was ik toen onderwijzer in Wekerom, maar wij woonden met ons gezin al in Ede vanaf 1 januari 1972. Een auto hadden we niet, dus ging ik 's winters altijd met de bus naar mijn werk en 's zomers (als het tenminste goed weer was) op de fiets.

Het zal op een dinsdagavond in december 1973 geweest zijn, dat ik mij – in aanwezigheid van die collega – liet ontvallen: "Eigenlijk zou ik best eens op een school in Ede willen gaan werken." Waarop haar antwoord was: "Dan zou je nu bij ons kunnen solliciteren, want wij hebben net iemand nodig."

Die dinsdag – 's avonds na de bijbelkring – toch maar eens met het hoofd der school, de heer J. Kokmeijer, gebeld. Die vertelde mij, dat ik wel kon solliciteren, maar dan moest de volgende middag mijn brief binnen zijn. Toen ik woensdag uit school thuisgekomen was en gegeten had, begon ik aan mijn sollicitatiebrief. Veel tijd was er niet, dus werd die geschreven in ongeveer een uurtje, in een envelop gedaan en op de fiets weggebracht naar het Beatrixpark, dus persoonlijk bij de heer Kokmeijer afgegeven.

Om een lang verhaal niet nog langer te maken: De donderdagmorgen erna kwamen er vier mensen in Wekerom "luisteren" en 's middags – voorzien van goede adviezen – moest ik in Ede proefles geven. Vrijdagmorgen belde de voorzitter, de heer K. Heijs, naar mijn vrouw op om te vertellen dat ik wat hen betreft, op de Cavaljéschool kon komen werken. Alles was dus wel in sneltreinvaart verlopen.

Misschien vraagt u zich af: "En, beviel 't?" Nou, het was wel even wennen: Van een school met vijf leerkrachten in een klein dorpje naar een wel wat meer stadse school met negen leerkrachten, bijna het dubbele dus. Er was ook wel enig verschil in mentaliteit tussen de kinderen, maar erg veel was dat niet. Veel namen van de kinderen uit die jaren weet ik nog wel en sommigen zie ik nog wel eens hier in Ede: in een winkel, in de kerk of onderweg. Er waren kinderen die altijd heel "lief" waren en kinderen die van mij nog wel eens straf kregen; kinderen van wie ik veel kon hebben en kinderen van wie ik weinig kon hebben; kinderen die vaak door anderen geplaagd werden en kinderen die met iedereen goed konden opschieten. Het lijkt me leuk hen allemaal nog eens terug te zien. Ik ben nu bijna zestien jaar op de Cavaljéschool werkzaam. In die jaren is er veel veranderd op school. Maar ik voel me er nog steeds mee verbonden.

Tot slot wil ik nog wat gebeurtenissen uit de jaren op deze school ophalen:

Dat sommige kinderen het werk van een ander beter vinden dan van zichzelf is niets nieuws. Zo was er eens een meisje in de klas dat bij een repetitie van haar "buurvrouw" zat af te kijken. Zonder een reden aan te geven, zei ik: "Doe jij je schrift maar dicht!" Waarop zij zich verried door te antwoorden: "Maar ik keek helemaal niet af!"

Eén van de vroegere collega's op onze school (ik heb hem nooit als zodanig gekend) was als zendingsonderwijzer naar Suriname geweest. Hij kwam met verlof naar Nederland in gezelschap van vrouw en kinderen. Zijn schoonouders woonden aan de Hessenweg en de kinderen kwamen zolang bij ons op school. Twee kreeg ik ervan in de klas: een jongen en een meisje. In die tijd hadden we ook al schoolzwemmen, één keer in de week. Dus broer en zus gingen ook mee naar het zwembad. Maar van buigen en strekken e.d. hadden ze niet veel kaas gegeten: Ze waren heel anders opgegroeid. Het waren echte waterratten, dat wel, maar dat zwemmen van hen leek meer op dat van een hondje: Ze zwommen op de manier van de Indianen in de binnenlanden van Suriname (en goed ook!). Een andere herinnering aan hen: Bij een biologieles brachten zij een – bij onze spinnen vergeleken – reusachtige, vergiftige (maar gelukkig dode!) bosspin mee. Helemaal fris rook hij niet meer en ik zie hem nog liggen in een leeg pondskuipje van de margarine.

Ongeveer zeven jaar geleden trad de wet op de medezeggenschapsraad in werking. Eerst moest er een voorlopige medezeggenschapsraad worden ingesteld uit afvaardigingen van ouders en leerkrachten. Deze mensen moesten samen het reglement voor onze school vaststellen. Als één van de leerkrachten heb ik hieraan deelgenomen en later mocht ik ook nog als "werk"-kracht deel uitmaken van deze raad.

Een aantal jaren terug kwam er een bezuinigingsmaatregel van de toenmalige minister van onderwijs Deetman: Alle vierjarige kinderen mochten maar voor iets meer dan de helft meetellen en ze konden wel wat korter naar school, vond hij. Dat een jong kind juist veel tijd nodig heeft om te spelen en zo te leren omgaan met anderen, telde bij hem blijkbaar minder zwaar. Terecht kwam hiertegen verzet en de maatregel werd aangepast: Elke school mocht zelf bepalen hoe er bezuinigd werd: alle klassen wat groter, alle vierjarigen korter naar school (het oude voorstel dus), alle vier- en vijfjarigen iets korter naar school of alle vier-, vijf-, en zesjarigen een klein beetje korter naar school. Nou, dat hebben we geweten. Als ik alle uren bij elkaar tel van bestuur, ouderraad, medezeggenschapsraad en personeel, dan kom ik – denk ik – dicht bij de twintig uren vergadertijd. Een enkele keer – gelukkig niet te vaak – bekruipt mij bij zulke maatregelen het gevoel: "Waar doe ik het eigenlijk allemaal voor?" Maar als ik dan weer met de kinderen bezig ben in de klas, dan ervaar ik toch weer dat er veel plezier aan te beleven valt. En... is dat niet het belangrijkste van onze taak: Het omgaan met de kinderen? Bovendien hangt het niet alleen van ons af. God wil zegenen, corrigeren en helpen. Dat geeft mij een rustig gevoel!

ANTON KANIS

Een herinnering

In gedachten neem ik u mee naar het jaar 1922 toen voor mij en mijn klasgenootjes het schoolgebeuren begon.

Wij gingen naar de christelijke school aan de Telefoonweg, in de volksmond "de gereformeerde" of "dolerende" school genoemd. De vermelding "School met den Bijbel" prijkte met duidelijke letters op het schoolgebouw. Wat waren we verlegen kinderen in de eerste klas bij juffrouw Hendrika Bussink, en wat voelde ik me trots dat mijn doopnaam ook Hendrika was. De eerste drie klassen bleef juffrouw Bussink onze juf, wat goed voor ons was. Juf vertelde de verhalen uit de bijbel zo beeldend, dat ik het gevoel had er werkelijk bij te zijn. In mijn herinnering zie ik ons zitten in de klas op maandagmorgen als we het geleerde psalmvers zonder haperen moesten opzeggen, want declameren was het niet.

Als we te laat op school kwamen of ongehoorzaam waren, moesten we strafregels maken of in de hoek staan. In het ergste geval schoolblijven! Alles wat ons geleerd werd, imponeerde mij en vooral het leesplankje van aap, noot, mies, had de liefde van mijn hart. We moesten het gezamenlijk opzeggen, al was het meer opdreunen. Zo ging het later ook met de tafels van één tot tien en de jaartallen. Volgens mij gebruikten wij in de eerste drie klassen lei, griffel en sponsdoekje. We kregen in de vierde klas bij meester Pegman schriften en mochten in het net- of taalschrift met inkt en kroontjespen schrijven. Het potlood gebruikten we voor het kladschrift. Voor het schoonmaken van de pen gebruikten we snoezige eigen gemaakte inktlappen van katoenen stofjes. De inktpotjes bezorgen me nu nog kippevel, omdat sommige jongens zo leuk waren de uiteinden van onze lange vlechten erin te stoppen. Als we het taalschrift gebruikten, sprak meester Pegman met stemverheffing: "Dun, dik, op, neer!"

Zingen deden we graag, en meester Pegman was er ook dol op. De handwerkles – vooral het breien leren – was een komische film. Het ging als volgt: Juf op een hoge stoel voor de klas sprak galmend: "Insteken, draadje omslaan, doorhalen, af laten gaan!" Als de juf naar de resultaten kwam kijken, breiden we met stijve vingertjes een naald uit, maar vraag niet hoe! Onze bovenmeester de heer J.A. Eygenraam vereerden wij, omdat hij een lieve man was. In 1931 meen ik, nam hij afscheid. Ik was al van school, maar als oud-leerlingen zongen we hem toe.

't Was een ontroerend lied waarvan ik het refrein nog weet! Deze woorden: *"Maar als wij christenen scheiden zien, dan denken wij tot wederzien."* (drie keer)

In de vijfde klas was meester Van Kooten onze favoriet, in klas 6b meester Schraa, later hoofd van de school. Het schoollokaal was bepalend voor de sfeer in die tijd. De grote kachel in het midden, waar we ons mochten warmen in de winter, heerlijk! De tekeningen van Jetzes vond ik geweldig, b.v. "de man met het aapje" en "op de boerderij". De weg naar school – onze boerderij stond aan de Slunterweg tussen groen en graan – liep ik vier maal per dag. De Molenstraat – toen nog een smalle grindweg, omzoomd door oude wallen, waar slee- en meidoorn welig bloeiden – was prettig lopen.

Nu, na al die jaren voel ik me nog steeds sterk verbonden aan "onze" school.

De oorzaak daarvan ligt in de historie. Het is namelijk zo, dat mijn ouders Jacobus van Voorst en Jannetje Davelaar hun schooljaren begonnen in 1896, en ook mijn twee zussen en drie broers, alsmede mijn vier kinderen, waren leerlingen van de nu jubilerende Cavaljéschool. Mijn jongste broer Lex van Voorst (helaas op 45-jarige leeftijd overleden) heeft het metaalplastic voor de school ontworpen, en mijn broer Roef van Voorst heeft het werk uitgevoerd. Samen hebben zij het aan de school bevestigd, wat fotografisch is vastgelegd.

Hoogtepunten uit de schooljaren beleefden we als een feest. Koninginnedag b.v. op 31 augustus, als we getooid met oranje sjerpen vaderlandse liederen zongen op het schoolplein. Tot besluit het Wilhelmus. Een dag met een gouden randje was je verjaardag. De zondagse jurk aan, een fleurig trommeltje met daarin ulevellen of toffees, de klas trakteren en met een vriendinnetje de andere klassen door. Met kleurige tekstplaatjes in je lege trommeltje kwam je opgewonden thuis, met meisjes om je verjaardag te vieren. Ik denk dat alle kinderen zich volmaakt gelukkig voelden op die dag.

Een unieke gebeurtenis was het maken van een schoolfoto. Als ik nu de foto's bekijk, zie ik ernstige gezichten; we lachten niet op de foto's. Wat een verschil met de kinderen van deze tijd.

In 1928 was mijn lagere-schooltijd voorbij. Ik heb het fijn gevonden, en niet vergeten wat ik geleerd heb. Meester Schraa schreef op mijn rapport: "met zeer veel lof van school". Mede namens mijn klasgenoten wens ik het bestuur en de docenten geluk met het honderdjarig bestaan van *onze* school. Gods zegen op uw werk.

HENNY JANSEN-VAN VOORST
oud-leerling van de Cavaljéschool in de jaren 1922-1928

De weg naar school

Ik ben van de lichting 1936. De lichting die op 1 april 1936 aan z'n educatie begon op het instituut, dat we in de wandeling "De Telefoonwegschool" noemden. Zes en een half jaar liep ik de overbekende weg, meestal vier keer op een dag; op woensdag en zaterdag twee keer. Ja, 's zaterdagsmorgens werd er ook school gehouden in die tijd. Daar zullen veel kinderen van opkijken, wij wisten niet beter.

Ik doe mijn ogen dicht en probeer me de Telefoonweg voor de geest te halen, zoals die er voor en tijdens de tweede wereldoorlog uitzag. Dat is best moeilijk, want als er in Ede íets veranderd is, dan is het de Telefoonweg wel!

Ik heb een broer die al jaren in Utrecht woont, en bij ieder bezoek aan Ede misnoegd of verontwaardigd opmerkt: "Hebben ze weer van alles veranderd (omgelegd, gesloopt, verbouwd, ontluisterd) zonder eerst mijn instemming te vragen!"

Maar goed, we zouden het hebben over de weg naar school. Loop even met me mee, generatiegenoten, en probeer het u voor te stellen: Ik woonde in de Van Irhovenlaan, een zeer smal laantje destijds, omzoomd met prunusbomen en met brede, niet-betegelde trottoirs, waarin wij hinkelhokken maakten, "landje-pik" deden en onze tollen opzetten in het zand langs de stoepranden. Sorry, dit alles gebeurde uiteraard tijdens de vrije uren. We waren op weg naar school...

Na de al even smalle Detmarlaan liep je het Heuvelsepad af, waar toen onder de grote kastanje het lage, oeroude huis nog stond waarin de familie Werkman woonde. Het Maandereind overstekend kwam je in het "kolensteegje", tussen de brandstofloodsen van de firma Jansen en de smederij van Kruithof, waar de paarden beslagen werden. Bij Hotel Schimmel de hoek om, al dan niet wachten voor de spoorbomen, en daar lag de Telefoonweg voor je. Aan de rechterkant een aantal winkels, een steenhouwerij, een paar woonhuizen en dan de kruideniers-annex snoepwinkel van Verschuur, waar je voor een cent – als je een cent had – zwart op wit kon kopen, of een grote drop, of een stuk zoethout. Iets verderop, bijna op de hoek van de Brouwerstraat, stond vlak aan de weg een noteboom. Als het waaide en je had geluk, vond je een walnoot op weg naar school. Nam je de andere kant van de weg, dan was daar de oude brandweerkazerne, waarvan vooral het ronde zolderraam ons fascineerde. Eigenlijk was het niet eens een raam, maar een gat, waar de kinderen 's winters op mikten met sneeuwballen. Daarnaast had je Garage Prette. Ik weet nog hoe mijn vriendinnetje en ik altijd even aan de benzineslang gingen ruiken, omdat we het zo'n lekker luchtje vonden.

Het was in de tijd toen je aan de auto's nog kon zien uit welke provincie ze kwamen. Al het verkeer tussen Arnhem en Utrecht kwam door het centrum van Ede. En een vaart van dertig km per uur werd onverantwoordelijk snel geacht!

De huizen aan deze kant van de Telefoonweg hadden vrijwel allemaal brede schuine buitenvensterbanken onder de ramen, waaraan ik een bijzondere herinnering bewaar. Wat was het geval? Na drie jaar lang een braaf, oppassend meiske geweest te zijn met keurige achten voor gedrag, viel ik in handen van een

onderwijzer die mijn retorisch talent (toen blijkbaar in aanleg reeds aanwezig) niet naar waarde wist te schatten.

Telkens, als ik even mijn mond opendeed tegen mijn buurvrouwtje, had hij me weer te grazen: strafwerk. Vrijwel dagelijks. Geen regels, nee, sommen. Twee grote getallen vermenigvuldigen, delen door een ander groot getal en tenslotte moest de staart op nul uitkomen.

Als negenjarige vreesde ik, na de toorn van de meester, ook nog eens de boosheid van m'n ouders over me heen te krijgen. Daarom hield ik al dit strafwerk zorgvuldig geheim en maakte de sommen onderweg, samen met mijn vriendin, die een klas hoger zat en het rekenen dus al beter onder de knie had. Hiervoor gebruikten wij voornoemde buitenvensterbanken langs de Telefoonweg. Thuisgekomen stopte ik de papiertjes weg in een nisje onder de keukenkast, om ze de volgende morgen weer mee te grissen. Het gebeurde zó vaak, dat het bijna tot een automatisme werd.

Pas een paar jaar later durfde ik mijn zwarte verleden voor mijn moeder open te leggen. Deze biecht leverde mij een verrassing op: Het was helemaal niet waar, dat volwassenen altijd één lijn trekken! Mijn moeder was kwaad, niet op mij, maar op die meester! Iedere dag strafsommen? Was die man nou helemaal...? Ik was altijd zo'n makkelijk kind geweest, in de eerste klas, in de tweede klas, in de derde klas, thuis en op alle clubs... Er moest met de meester zelf iets mis zijn in die tijd! Als het aan mijn moeder gelegen had, had ook híj strafsommen opgekregen, alsnog, en met een ontzéttend lange staart!

Via dergelijke wegen verwerven romanschrijvers nu mensenkennis. Zó leert men psychologie, zonder ooit een universiteit betreden te hebben. Maar maak u niet ongerust: Geen spoor van frustratie heb ik overgehouden aan mijn ongelijke strijd met de meester uit de vierde. De volgende jaren was mijn acht voor gedrag weer terug-van-weggeweest. Maar het strafwerk heeft niet geholpen, want praten doe ik nog altijd graag en veel. Het wordt zelfs gehonoreerd, en niet met straf. Hoe dan ook: Ik herinner me mijn lagere-schooltijd met oneindig veel plezier.

JOS VAN MANEN-PIETERS

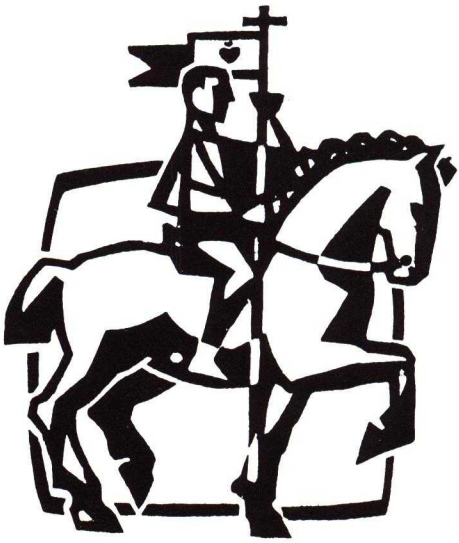

Het geheim

Wantrouwig keek ik Henk Landman na, die vlug toeliep op Kees Harskamp, de sterkste jongen van de klas. Henk zou mijn geheim waarvan ik hem zoëven een stukje had laten zien, toch niet verklappen aan Kees?

Het was op een maandagmorgen in februari 1944. Ik was net het schoolplein opgelopen. Mijn muts had ik stevig op het hoofd gedrukt. Daaronder verborg ik mijn geheim. Vandaag zou ik laten zien, dat ik me aan mijn woord gehouden had.

Maanden geleden had ik een weddenschap afgesloten met Gert-Jan Radstaat. Bij Gert-Jan thuis werd ieder jaar een varken geslacht. Dat feit maakte hem in mijn ogen zo boeiend, dat ik veel moeite deed om bij hem in de gunst te komen. En nu had ik het voor elkaar. Gert-Jan zou een stuk worst van eigen slacht voor mij meenemen en ik zou als tegenprestatie mijn hoofd kaal laten knippen. In de slachtmaand november ging de slacht niet door, omdat er nog genoeg voorraad was. Maar de vorige week fluisterde hij me toe, dat het varken geslacht was. Nu was het mijn beurt.

Vroeg op de maandagmorgen stapte ik bij kapper Idema binnen. "Helemaal kaal," antwoordde ik op zijn vraag wat er moest gebeuren. "Weet je dat wel zeker?" Het was vreemd dat je je als kind met "gezond" haar (zonder luis) kaal liet knippen. Maar ik wist het zeker: "Helemaal kaal." De kapper zette de tondeuse in mijn nek en trok een baan tot op mijn voorhoofd. Gespannen keek ik in de spiegel naar het resultaat. Wat zouden ze thuis zeggen? Na vijf minuten was de kapper klaar. Ik betaalde met het geld dat mijn moeder mij had gegeven voor een "normale" kappersbeurt. De helft van het geld kreeg ik terug: de kapper had niet veel werk aan mij gehad. Vlug drukte ik de muts op mijn hoofd en liep naar school. Toch wel een beetje bang voor de reacties van de jongens, bedacht ik onderweg dat ik pas de muts in de klas zou afzetten.

Op het schoolplein waren al enkele jongens. Ik hield me een beetje afzijdig, hoewel ik graag iemand in vertrouwen had genomen. Daar zag ik opeens Henk Landman. Zou ik hem mijn geheim laten zien? "Henk, kom eens hier?" Daar kwam hij al aan, benieuwd naar wat ik te vertellen had. "Kijk eens!" Langzaam deed ik mijn muts iets omhoog. Verbaasd keek hij mij aan. "Heb je je helemaal..?" "Ja, maar tegen niemand zeggen hoor!" Dat was echter teveel gevraagd van Henk. Hij liep hard naar Kees Harskamp en waar ik bang voor was, gebeurde. Duidelijk hoorde ik Henk tegen hem zeggen: "Trek Gerard de muts eens van zijn kop!" Daar kwam Kees al aangestormd, rukte de muts van mijn hoofd en rende in triomf met de halve klas achter zich aan over het plein. "Geef hier die muts, geef hier die muts!" Schreeuwend probeerde ik hen in te halen. Plotseling pakten een paar jongens me beet en namen me op hun schouders. "Laat me los!" Als ik die Henk te pakken kreeg... Gelukkig, daar ging de bel. De jongens stopten en gaven m'n muts weer terug. Tranen van woede prikten in mijn ogen.

In de klas was het onrustig. Sommige kinderen keken stilletjes achterom en gniffelden wat. Jongens, die achter me zaten, probeerden mijn hoofd even aan te raken. De meester (Eygenraam?) zag niets of deed alsof hij niets zag. Plotseling

ging de deur van het lokaal open en stapte hoofdmeester Koffrie binnen met een sigaar in z'n mond.

Meteen viel zijn oog op mijn kale hoofd: "Jongen, jongen, wat is er met jou gebeurd?" Ik kon me niet meer inhouden: " 't Was een weddenschap en hij heeft het verraden!" Meteen haalde ik uit naar Henk die schuin achter me zat. Even ontstond er tumult en Henk begon te huilen. Maar dat interesseerde me niet: Hij had mijn geheim verraden! "Ho, Ho, kalm aan, dat haar groeit wel weer," suste meester Koffrie. Zie zo, Henk had ik in het bijzijn van de hele klas teruggepakt. Gert-Jan Radstaat hield zich aan zijn woord. Regelmatig nam hij een stuk worst mee, dat we samen onder de bank opaten. Mijn opoffering en vernedering waren niet voor niets geweest.

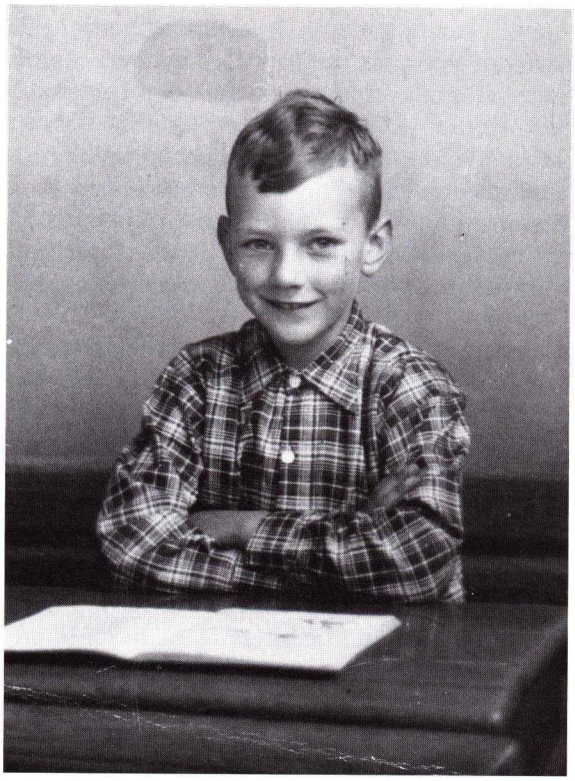

GERARD VAN DUREN

Bijbelschool-herinneringen 1949-1955

Inleiding

Het maken van een opstel is een opdracht – in dit geval een vriendelijk verzoek van de jubileumcommissie – die een ieder, die de lagere school heeft doorlopen, vele malen heeft uitgevoerd. Hierbij doen zich als regel twee mogelijkheden voor: Je maakt een beschrijving van een gebeurtenis (bijv. een schoolreisje) óf je schrijft een verhaal waarin een opvatting of mening is uitgewerkt. In deze bijdrage is het eindresultaat een mengeling van beide aspecten. Zou ik mij inderdaad moeten beperken tot herinneringen (gebeurtenissen), dan zou dit tot mijn spijt een kort verhaaltje worden. Helaas, deze oud-leerling wordt ook een dagje ouder! Dus enige compensatie in de vorm van wat kanttekeningen (meningen) is geboden. In ieder geval wil ik geschiedvervalsing trachten te voorkomen.

Hierbij kan ik mij slechts bedienen van twee bronnen:
a. mijn rapportboekje van school A van de "Scholen met den Bijbel",
b. een leerlingenlijst per 1 april 1949.

Om enige structuur te brengen in het hierna volgende, wil ik in dit opstel de volgende onderwerpjes behandelen:

- *even voorstellen,*
- *de school,*
- *de klas,*
- *de meesters en juffen,*
- *afsluiting.*

Even voorstellen

Mijn naam is Jan Broekhuis, geboren 13 februari 1943 in Ede, zoon van bakker G.J. Broekhuis, die tot 1973 was gevestigd op de hoek van de Grotestraat en de Molenstraat. Inmiddels negentien jaar getrouwd met Hennie D.M. Craanen. Wij hebben een dochter van zestien en een zoon van veertien jaar. Na de lagere school aan de Telefoonweg via de Mulo aan de Beukenlaan heb ik de toenmalige kweekschoolopleiding voor onderwijzers aan de Brouwerstraat gevolgd. Achtereenvolgens was ik bijna drie jaar onderwijzer, veertien jaar in verschillende functies in dienst van een opleidingscentrum in het bankbedrijf en tenslotte ruim zes jaar wethouder van o.a. onderwijs in Ede. Thans sinds 1989 burgemeester van de bijna 20.000 inwoners tellende gemeente Hendrik-Ido-Ambacht (bij Rotterdam).

De school

Zoals gemeld zat ik op school A. Deze school werd bezocht door leerlingen, die tussen oktober en april zijn geboren. Het schooljaar liep van begin april tot eind maart van het daarop volgende jaar. Voor de aansluiting op het voortgezet onder-

wijs in september kreeg mijn klas na zes jaar nog een soort toegift in de vorm van een half zevende leerjaar. Kortom een degelijke basis. De school stond onder leiding van de heer K. Evers, toen nog "hoofd der school" geheten. Een aardige man, die soms een beetje driftig kon worden als je het wat al te bont maakte. Aan hem bewaar ik heel prettige herinneringen.
Naast school A was er een B school, waarvan de ingang aan de Veenderweg was. De leerlingen van deze septemberschool werden beren genoemd. A-schoolkinderen heetten apen. In de cultuur van destijds waren apen en beren elkaars natuurlijke vijanden. Het waarom hiervan is mij nooit duidelijk geworden. Vaak waren er in het speelkwartier knokpartijen tussen beide groepen en werden de grootste belhamels, waar ik soms ook bijhoorde, naar binnen gestuurd.

Het hoofd van de B school was de heer Schraa, die ik nooit zo heb meegemaakt. Per slot van rekening was hij berenhoofd en zag er nogal streng uit. Wat betreft de huisvesting is mij bijgebleven, dat de school in mijn schooltijd grondig is verbouwd, waarbij in de hal een lokaal (aan de noordzijde) werd toegevoegd. Op het schoolplein werd, afhankelijk van het seizoen, ploeg gespeeld, geknikkerd (aanvankelijk met kleiknikkers, later toen de economie wat aantrok vervangen door glazen stuiters), touwgesprongen (vaak gemengd) en soms het verboden fietsbandgooien om de vlaggemast bedreven. Achter de school was een betegeld pleintje, waar wij in de hoogste klassen op zaterdagmorgen leerden trefballen.

Samenvattend moet ik concluderen dat in algemene zin mijn schoolherinneringen meer buiten- dan binnenschools van aard zijn.

De klas

De leerlingenlijst per 1 april 1949 – dus bij de start in klas één – bevat tweeënveertig namen, waarvan ik er vooraf ongezien nauwelijks tien kan opnoemen. Na confrontatie loopt dit aantal op tot ruim de helft. Waarschijnlijk valt hieruit te concluderen dat leerlingenverloop de oorzaak hiervan is. Immers in de vijftiger jaren begon de groei van Ede en nam het aantal scholen elders in de gemeente snel toe.

De slimsten van de klas waren Rudi Schokker, Harry Weijland en de in een later schooljaar op school gekomen Bert Ruyter. Als belhamels van de klas waren Rein Groters en Henk Zweers de kampioenen. Eerlijk gezegd voelde ik mij altijd het meest tot de laatste categorie aangetrokken. Soms wat balancerend op het randje van het destijds toelaatbare. Zo hebben wij met een aantal knaapjes van net negen jaar oud eens in de hoek moeten staan op het politiebureau wegens het plegen van een strafbaar feit. We hadden namelijk bij "De boekenvriend" (Van de Brandt) nabij de spoorbaan in de Molenstraat enkele stenen door de noteboom gegooid om vervolgens de aldus wederrechtelijk verworven walnoten als voorgerecht op het twaalfuurtje te verorberen. Na plechtige beloften aan oom agent dat herhaling zou uitblijven, mochten wij met onze bezorgde moeders zonder verdere strafvervolging weer naar huis.

Ik heb in die fase van mijn leven niet kunnen bevroeden ooit nog eens – als wettelijk verantwoordelijke voor openbare orde en veiligheid in mijn gemeente – hoofd van een groep rijkspolitie te zullen worden.

Het vrouwelijk deel van de klas maakte vanaf ongeveer klas drie bij mij vooral indruk in de schoonheden Bep van de Top en Janneke Nooy. Met de laatste had ik rond mijn tiende jaar een paar vrije woensdagmiddagen "verkering", wat dat ook mocht inhouden. De reden van ontbinding van deze "relatie" moet ik haar nog steeds navragen.

In tragische tegenstelling hiermee is de herinnering aan het afscheid van de

school. In de zomervakantie van 1955 overleed plotseling mijn klasgenoot Jan Leyenhorst. Met mijn vader ben ik op condoleancebezoek geweest. Onze hele klas was bij de begrafenis aanwezig. Ik zal nooit vergeten, dat wij daar bij zijn graf zongen *"Daar boven juicht een grote schaar van kind'ren voor Gods troon"*. Nu ik dit hier neer schrijf voel ik de emoties – waarschijnlijk nog meer dan toen – weer bij mij opkomen.

De meesters en juffen

Dank zij mijn rapportboekje heb ik enig houvast bij enkele uiteenlopende bespiegelingen over mijn geschoolde opvoeders. In klas één begon het leerproces bij juffrouw Hulsebos. Haar lokaal was als enige op de eerste verdieping. Zij zal in mijn herinnering als een strenge, doch rechtvaardige juf voortleven. Een van haar straffen was achter het zijbord staan. Als dit dan tijdens de strafuitvoering bewoog, kreeg je een gevoelige draai om je oren. Juffrouw Vermeulen was de onderwijzeres in klas twee. Tot mijn spijt kan ik niets uit dit schooljaar reproduceren. Dat is zeker niet het geval bij juffrouw Meijerink (klas drie), een toen al wat oudere dame. Haar veertigjarig dienstjubileum werd een groot feest. Een lied werd ingestudeerd en door de hele schoolbevolking gezongen. De tekst luidde:

"Wie geeft nu al veertig jaren,
rekenen en zang en taal,
tekenen en aardrijkskunde,
– en dan een vergeten regel –
kijk nu maar in deze kring
eens naar juffrouw Meijerink."

Juffrouw Meijerink was niet zelden kort aangebonden. Zij gaf vaak en veel strafwerk; meestal in de vorm van strafregels waarin je moest beweren, dat wat je had gedaan niet meer te zullen doen. Ik was een vaak te signaleren nablijfklant van haar.

Over klas vier valt het volgende te rapporteren. Het schooljaar begon met meester Verhoef. In de loop van het jaar is hij om mij onbekende redenen – waarschijnlijk promotie elders? – vervangen door meester Eygenraam. In de wandelgangen werd hij "Bennebok" genoemd. Hij was wellicht soms wat bokkig, alhoewel hij een groot paardenliefhebber was. Blijkens mijn rapport had hij meer waardering voor mijn bijbelkennis dan voor mijn gedrag.

Meester Rink tenslotte was mijn onderwijzer in de klassen vijf, zes en zeven. Zonder de door mij genoemde pedagogen iets te kort te willen doen, is hij mij altijd bijgebleven als een leerkracht, die de klas klaarstoomde voor het voortgezet onderwijs. Een uitstekend vakman met nogal stevig calvinistische trekken. Ik denk, dat deze aanpak bij mij geen kwaad kon. Later heb ik zowel op de Mulo als op de kweekschool weer van hem, nu als leraar Duits, les gehad. Na de heer Rink vele jaren niet gezien of gesproken te hebben, belde hij mij eind 1988 op om mij met mijn burgemeestersbenoeming te feliciteren. Bij mij kan hij niet meer stuk.

Afsluiting

"De Bijbelschool", zo werd mijn lagere school in mijn jeugdjaren door buitenstaanders vaak genoemd. Een school, waarvan de meeste concrete herinneringen bij mij thans helaas zijn verdwenen. Echter, wat altijd aanwezig zal blijven, is de invloed van het pedagogisch klimaat, waarin *mijn basis* werd gelegd. Misschien

De receptie op 6 januari 1990.

dat daarom de huidige naam christelijke *basis*school wel een veel betere is.

Vijfendertig jaar na het verlaten van deze thans honderdjarige school, waarmee ik op 6 januari 1990 tijdens een receptie bestuur en schoolteam van harte heb gefeliciteerd, is het voor mij een waar genoegen nog eens bij deze periode stil te hebben gestaan. Een periode, die mij toen een inhoud meegaf, waarvan ik in mijn latere leven op mijn eigen wijze veel profijt heb mogen hebben.

Hendrik-Ido-Ambacht, 29 januari 1990

J. BROEKHUIS

Natuurlijk gaan in deze periode je gedachten terug naar de tijd, dat je zelf nog leerling was van deze school, in mijn geval van 1965 tot 1971. Je haalt nog eens een oude klassefoto te voorschijn en verbaast je erover, dat je nog bijna alle namen kent. Een aantal oud-klasgenoten ken je nog steeds. Anderen heb je al bijna twintig jaar niet meer gezien. Je ziet je meester nog eens terug en vraagt je meteen af, of je nog weet wie je in de andere klassen hebt gehad. M'n schoolrapport van toen bevestigt m'n geheugen. Overigens, leuk om je cijfers weer eens te zien. (Inderdaad, ik schreef toen ook al slordig). Zes jaar bracht ik op deze school door. Hoe kijk ik daar nu eigenlijk op terug?

Nu ik aan het schrijven ben, ga ik op zoek naar spectaculaire verhalen, naar gebeurtenissen waar prachtige verhalen van te maken zijn. Ze komen niet boven. Mooie "bloopers" of gigantische hoogtepunten... Ik weet ze niet meer. Wel zie ik

Klas 6, cursus 1970-1971. Op deze foto staan de volgende leerlingen:
Jan Fluit, Martin Houvast, Nico Evers, Jan Radstaat, Wouter Kokmeijer, Marieke Oostindie, Teus v.d. Kolk, Anja v.d. Pol, Ellen Karssen, Gerdine v.d. Weerd, Maarten Kleiman, Hilda Koolstra, Alette van Driessen, Nelleke Spies, Joke Heetebrij, Jan Karel Heij, Frans de Boer, Jan de Rijk, Jan Komdeur, Loes Hoevelaken, Nico Rijnbende, Elly Thomas, Connie van Scharrenburg, Nita van Voorst, Jenneke Ploeg, Martin Admiraal, Liesbeth Reneman, Caroline Ringma, Corrie de Jong, Tineke van Veen, Joke Postema, Ineke Meurs, Annet Rap, Jantine Bos, Rudy Schaafsma, Dick Muller, Hans v.d. Ham, Gert Oostindie, Hans Kriegsman, Sylvia Fokkens (1 leerling was ziek).
Leerkrachten: dhr. Kokmeijer en dhr. Schouten.

in de eerste klas juffrouw Belksma nog voor me, die 25 jaar geleden al aan differentiatie deed: Goede lezers bijvoorbeeld mochten zelfstandig werken. Ze leerde ons niet alleen lezen, schrijven en rekenen, ze leerde ons ook met plezier naar school gaan. In de tweede en derde klas hadden we juffrouw Klaassen. Nooit zal ik vergeten, dat ze een tijdje in het ziekenhuis lag. Een paar kinderen mochten haar bezoeken. Ik was daar ook bij. Ze vertelde, dat ze me verwacht had, omdat ze die nacht over me had gedroomd. Voor een achtjarig mannetje was dat meer waard dan later welke liefdesverklaring ook. Meester De Ruiter van de vierde maakte wel eens foto's in de klas. Later kreeg je die dan mee naar huis. Natuurlijk vond ik mijn foto toen prachtig. Waarschijnlijk durf ik nu wel te vragen hoe je 'm eigenlijk houden moet. Op meester Van de Putte (klas 5) was ik altijd een beetje trots. Hij was immers organist in onze kerk. Van meester Kokmeijer, die we het laatste jaar hadden, komen natuurlijk het eerst zijn verhalen naar boven. Op verjaardagen van zoon Wouter hadden we ook helemaal geen speurtocht nodig. Rond de tafel luisterden we ademloos naar een verhaal. En dan natuurlijk de sexuele voorlichting. Om de spanning te ontladen mochten we bij de eerste plaatjes onze schuttingwoorden kwijt. We wisten er wel veertig.

Natuurlijk komen ook de schoolreisjes boven. Waar we overal geweest zijn, weet ik niet meer. De busreizen waren 't mooist. En steevast als we de Telefoonweg opdraaiden, doken wij onder onze stoelen, zodat onze ouders, die al een poosje stonden te wachten, zich geschrokken af zouden vragen waar wij waren. Voor ons gevoel trapten ze daar elk jaar weer in.

Omdat wij tegenover de school woonden, was het plein ook na schooltijd ons domein. We speelden er, we klommen over de schutting naar de gymzaal, we voetbalden er. Het ene doel was een gedeelte van genoemde schutting. Het andere doel een stuk van het fietsenhok dat er toen nog stond. Als de bal op het dak belandde, haalden we 'm er in één vloeiende beweging langs de regenpijp weer af. Waarschijnlijk weten m'n vriendjes van toen ook nog wel wat voor prachtig uitzicht je had vanaf het hoge dak. (Misschien maar goed om niet alles te vertellen).

Nee, 't is geen spectaculair verhaal geworden. 't Is een terugblik op een rustige schooltijd. Nu ik zelf voor de klas sta, is één ding me wel duidelijk: Misschien is juist dát nu wel de grootste verdienste van de Cavaljéschool.

MAARTEN KLEIMAN
oud-leerling

Herinneringen aan de Cavaljéschool

Wij waren vier jaar toen we naar de kleuterschool gingen. ("Het Veulen") Het was in het begin een beetje griezelig, maar later werd het leuker. Er was van alles te doen: buiten spelen, knutselen, hoge torens bouwen van blokken, spelen in de poppenhoek, kleuren, spelletjes doen en luisteren naar verhalen. Je kon ook je naam leren schrijven, veters strikken (waar je een diploma voor kon halen) en figuurtjes vouwen.

Na twee/drie jaar gingen we naar groep drie, dat was een hele verandering. We leerden er schrijven, lezen en rekenen. In het begin was dat best moeilijk; we wisten niet hoe we een pen vast moesten houden, maar de juffrouw legde het uit. We deden heel goed ons best en na een poosje lukte het. Later werd het al gemakkelijker. Je kon al aardig wat schrijven, zoals: boom, roos, vuur, enz. Rekenen kreeg je ook: 1 appel + 2 appels = ... appels.

Na een jaartje leerde je de tafels van vermenigvuldiging. Dat was heus niet gemakkelijk. Maar als je goed je best deed, kon je er een diploma voor halen. We kregen nu ook zangles. We leerden veel liedjes, zelfs canons. Ook kregen we schoolzwemmen. Sommigen hadden al een diploma, maar die gingen ook zwemmen. Daar gingen we dan elke maandagmorgen met de bus naar het zwembad. Verder leerden we cijferen, meer werkwoorden en hoe je om moet gaan met geld.

In de volgende klas werd het schoolzwemmen voortgezet. Je kreeg ook meer vakken. Het was minder leuk, omdat het steeds moeilijker werd: we kregen nu echt hoofdrekenen, maar ook cijferen. Je kreeg ook excursies, onder andere naar "De Kijkdoos".

Daarna volgde voor ons de moeilijkste klas; meer huiswerk en werkstukken maken. In dit jaar hebben we een vader ABRAHAM meegemaakt: meester Schouten werd vijftig jaar! We hebben hard gewerkt, want we wilden hoge cijfers halen.

Het laatste jaar!!! We hebben scholen bezocht. Dat was heel leuk. Dit jaar hebben we ook de Citotoets gehad. We vonden dat wel spannend. Daarna wordt gekeken naar welke school je kan. Elk jaar hebben we ook een project. Dit jaar ging het over feesten (omdat de school honderd jaar bestaat). Aan het eind van het schooljaar moeten de leerlingen van groep acht een musical opvoeren, omdat ze dan van school af gaan. Daar zijn de kinderen en meester Van Rietschoten al druk mee bezig. We hopen dat het een leuke musical wordt.

We willen ook de school nog feliciteren met het honderdjarig bestaan. Nog vele jaren!

DIANA BRANDSMA en CORINA VAN MAANEN

Op 5 mei 1958 stierf plotseling het hoofd van de "Scholen met den Bijbel", afdeling B, de heer Schraa. Als tijdelijk hoofd werd toen benoemd de heer Caspers, gepensioneerd hoofd van een christelijke school te Oosterbeek.

Om in de vacature van de heer Schraa te voorzien vroeg het bestuur een gevestigd hoofd. Ik was toen hoofd van een christelijke school te Bodegraven en had juist een benoeming ontvangen tot hoofd aan de "Van Löbel Sellschool" te Arnhem. Dat bestuur deed z'n best voor ons een passende woning te vinden, maar slaagde daarin niet. In die tijd, nog maar veertien jaar na de oorlog, was de woningnood ontstellend groot en weinigen konden toen nog een woning kopen. Ik heb voor de benoeming in Arnhem bedankt. Toen ik kort daarop de advertentie las waarin een hoofd werd gevraagd aan de "Scholen met den Bijbel", afdeling B te Ede, waarbij tevens een mooi huurhuis werd aangeboden aan de Beatrixlaan (destijds van de firma Tulp), solliciteerde ik naar deze vacature.

Tijdens de proefles in Ede werd mij duidelijk dat het grote gebouwencomplex bestond uit de A school met als hoofd de heer K. Evers, en de B school, waarvan de heer H. Schraa hoofd was geweest. Twee christelijke scholen, vlak naast elkaar, was nu niet bepaald aanlokkelijk. De school zag er ook niet best uit: hoge lokalen, houten vloeren, oude toiletruimten, een hokkerige verbinding van de A- met de B school en een heel klein hoofdenkamertje. Als je dan in Bodegraven een prachtige, moderne achtklassige school hebt, dan viel alles toch wel wat tegen. Ik werd benoemd en heb de benoeming aangenomen. Daar heb ik nooit spijt van gehad!

Het aantal leerlingen van de A school, die "apen" werden genoemd, was per 1 januari 1959 ruim tweehonderd en die van de B school, waarvan de leerlingen "beren" werden genoemd, driehonderd, samen dus ongeveer vijfhonderd! Het personeel van de A school bestond uit de dames F. Hulsebos en A. Breekveldt, en de heren K. Evers, hoofd, B.D. Eijgenraam en J.H. Dekker. De A school had vijf lokalen, beneden vier en boven nog één. Het personeel van de B school bestond uit de dames A. Belksma, H.C. Deur en C.G. Klaassen en de heren W.N. Evers, J. Homburg, K.J.G. v.d. Putte, C. Vlasblom en J. Kokmeijer, hoofd. Beneden waren vier lokalen, boven drie. In de oude bestuurskamer werd toen ook school gehouden. De klassen waren in die tijd heel goed bezet. Dat kwam vooral door de geboortegolf na de oorlog.

Behalve de A school en de B school had het bestuur van "De Scholen met den Bijbel" nóg een school onder zijn hoede: n.l. de christelijke school aan de Mulderssweg, waarvan de heer J. Streutker hoofd was. Verder waren er nog enkele hervormde scholen, rooms-katholieke scholen, openbare scholen en twee scholen voor christelijk nationaal onderwijs. De besturen van alle christelijke scholen spraken af dat nieuw te stichten scholen uitsluitend christelijk nationaal zouden zijn, samen onder één bestuur. Zo rond 1960 werd begonnen met de bouw van Veldhuizen en ontstond de Componistenbuurt. Er kwamen nu meer christelijk nationale scholen bij; de school van de heer Streutker ging nu ook over naar het christelijk nationaal schoolbestuur.

Ik ben altijd blij geweest dat wij een eigen bestuur hebben gehouden. Een bestuur met veel inzicht en liefde voor de school, eerst onder voorzitterschap van de heer J. Tulp, later van de heer K. Heijs. Eénmaal in de maand was er bestuursvergadering. Ik heb daar heel prettige herinneringen aan. Eerst kwamen de zaken van de kleuterschool aan de orde, daarna die van de lagere school. Aan het eind van de vergadering werd dan altijd geïnformeerd hoe het stond met het bejaardentehuis "De Cavaljéstichting", dat zich op de Paasberg bevond. De heer Cavaljé had ook dit bejaardentehuis gesticht en de zorg hiervoor opgedragen aan het bestuur van de "Scholen met den Bijbel". Bij de heer W.J. van Ree, jarenlang penningmeester van de vereniging, was deze zorg in goede handen. Een schoolbestuur met een bejaardentehuis... Een unicum in Nederland! Als later in Ede "Het Maanderzand" wordt gesticht, wordt het oude bejaardentehuis voor het symbolische bedrag van één gulden aan het "Maanderzand" verkocht. De bewoners kunnen naar dit nieuwe tehuis, de "Cavaljéstichting" wordt afgebroken.

Hoe stond het in die tijd met de exploitatie van de school: onderhoud gebouwen, verwarming, elektra, leermiddelen, schoonmaak enz.? Het bedrag van de gemeentelijke vergoeding per leerling was in 1960: *f* 54,-. Daar moest alles van worden betaald. Voor leermiddelen mocht ik hiervan *f* 13,- besteden. Hiervoor is nu een totaal andere berekening, maar in dit herdenkingsjaar 1990 ligt de vergoeding "per leerling" zo tussen de vierhonderd en vijfhonderd gulden; voor leermiddelen is het bedrag ± *f* 125,00. Of er ook geldontwaarding is!

Nog altijd moesten de hoofden van christelijke scholen de salarissen van het personeel berekenen, uitbetalen en de afrekening met het Rijk verzorgen. Dat was een hele klus! Aan het eind van de maand moest ik de salarisstaat bij de penningmeester inleveren en kreeg ik van hem een cheque. Daarmee ging ik naar de spaarbank en deed het salaris van ieder in een envelop. Om de beurt kwam dan een personeelslid in het kleine hoofdenkamertje aan de Veenderweg het salaris in ontvangst nemen. Voor dit extra werk was geen vergoeding, het hoorde gewoon bij het hoofdschap. Ik was blij dat dit werk later werd overgenomen door het administratiekantoor van de heer H.J. v.d. Brandt, die er natuurlijk wel een behoorlijke vergoeding voor kreeg. Het salaris werd nu naar giro- of bankrekening overgemaakt. Nog later ging de salarisadministratie naar de "Stichting Dienstverlening Christelijk Onderwijs".

Toen ik in Ede kwam, en vele jaren nog daarna, moesten leerlingen, die naar de H.B.S. wilden, toelatingsexamen doen. Ze moesten daarvoor flink worden getraind: veel ontleding, moeilijke dictees, ingewikkelde sommen, veel parate kennis van aardrijkskunde, waaronder heel wat topografie, en een behoorlijke kennis van de vaderlandse geschiedenis. Tijdens de schooluren was hiervoor onvoldoende tijd. Daarom kregen deze leerlingen voor of na schooltijd nog een uurtje extra les. Het vervolgonderwijs wilde toen ook graag dat de toekomstige leerlingen één of twee jaar Franse les hadden gehad. Die lessen werden eveneens voor of na schooltijd gegeven.

Behalve enkele (M)U.L.O-scholen was er in Ede destijds alleen het "Marnix-College", pas later kwam het "Streeklyceum". De leerlingen moesten ook worden getest. Eerst gebeurde dat door Drs. C. v.d. Zwet, later door "Het Hoogveld Instituut" te Nijmegen en nog later werd de "Cito-toets" afgenomen. Wat een spannende gebeurtenis! Mede door de eisen van het vervolgonderwijs kwamen de expressievakken niet voldoende tot hun recht. Hierin kwam verandering toen de "Mammoetwet" werd aangenomen en het toelatingsexamen verdween.

In die tijd had het hoofd der school de hele dag zijn eigen klas, meestal de opleidingsklas, zonder een uurtje "vrij". Dan kwamen ook vertegenwoordigers, ook

wel ouders, of je werd aan de telefoon geroepen. Het was niet altijd eenvoudig om dan je klas alleen te moeten laten. Dat er leerlingen waren, die hiervan wel eens gebruik maakten, kan ik mij voor stellen. Natuurlijk mopperde ik dan, maar ik herinner mij heel goed, dat ik mij als jongen nu ook niet bepaald onbetuigd heb gelaten. Pas in 1970 werd ik voor twee schooltijden ambulant. Er waren toen negen leerkrachten.

In de jaren vijftig was in Ede een christelijke Kweekschool gekomen (de latere Pedagogische Academie, thans Pedagogische Academie voor Basis Onderwijs). Ook onze school werd oefenschool: kwekelingen konden zich bij ons voorbereiden. Wat een verschil met de kwekeling in Amsterdam zo ongeveer 1930. Wij mochten achter in de klas zitten en vooral luisteren. Een enkele keer mochten we zelf les geven. Ik herinner me nog dat ik eens mocht voorlezen. De kinderen zaten stil te luisteren, natuurlijk met de armen over elkaar. Het was een spannend verhaal..."Het slot knarste...". Ik las.. "Het snot klatste...". Ik kreeg een vuurrood gezicht en las snel verder. En de kinderen? Grote hilariteit? Proesten van het lachen? Nee hoor! Hier en daar wat glimlachen, meer niet. Ik denk dat de kinderen nu wel anders zullen reageren! De kwekelingen, thans studenten, worden nu heel wat beter begeleid dan wij vroeger en worden tijdens het "kweken" meteen aan het werk gezet.

De oud-leerlingen uit mijn begintijd in Ede herinneren zich vast wel dat we nog banken hadden met inktkokertjes. Hierin blazen kon je maar beter niet doen, maar een enkele keer is het toch wel gebeurd. Met het voorspelbaar gevolg... De leerlingen schreven met kroontjespen, vaak met de tong uit de mond, heel mooi, ophalen dun, neerhalen iets dikker. Zo af en toe kwamen leerlingen toen ook wel eens met een balpen op school. Die waren niet van de beste kwaliteit. Daarom besloten we op een personeelsvergadering de balpen van school te weren. Maar de uitgevers wilden de balpen graag op de scholen invoeren. Deze werd ook steeds beter. In 1964 werd de balpen definitief op onze school in gebruik genomen. In de notulen staat ..."Wie netjes schrijft met pen en inkt, doet dit ook wel met de balpen." Als beloning mochten de leerlingen ook wel eens met een rode of groene balpen schrijven. Gelukkig konden we ook nieuwe sets (met formicablad) aanschaffen en verdwenen de inktpotjes met de blauwzwarte inkt vanzelf.

Zo rond de jaren zestig was er in Ede één zwembad, bij de Enka. Veel later kwam de "Peppel" er bij. Met de leerlingen van de hoogste klas gingen we per fiets naar het Enkabad. Dat was niet eenvoudig: soms een lekke band, af en toe een valpartij. En wat ging er een tijd inzitten! Toen het verkeer steeds intensiever werd, vroegen we het Gemeentebestuur om vervoer per bus. De Gemeente weigerde. In die tijd vormden enkele hoofden uit alle geledingen van het lager onderwijs, de z.g. "Sportcommissie". Ikzelf maakte daar ook deel van uit. Deze Sportcommissie besloot dan maar zelf een bus te laten rijden. Wij organiseerden het vervoer met een bus van De Groot en inden de bijdragen van de ouders. Dat ging uitstekend. Later nam de Gemeente het van ons over en... het vervoer werd meteen duurder! De Sportcommissie organiseerde ook de sportdag, waaraan wel zo'n vijftienhonderd leerlingen deelnamen.

Met korfballen, voetballen, met de Airbornetocht en de Capitulatietocht droegen de leerlingen van onze school oranje shirtjes. Voor het eerst werden deze aangeschaft in 1960.

Ook werden in overleg met collega's, de inspecteur en de wethouder van onderwijs de vakanties vastgesteld, zodat alle scholen in Ede gelijktijdig vakantie hadden. Er was toen in ons land geen uniforme regeling. Pas veel later werden de

vakanties voor de verschillende regio's door de regering vastgesteld.

Omdat het verkeer in het begin van de zestiger jaren steeds drukker werd, stelde men verkeersbrigadiertjes aan en werd verkeersonderwijs gegeven. In 1963 werd voor het eerst verkeersexamen afgenomen, theoretisch en praktisch. Twee jaar later werd het verkeersonderwijs een verplicht vak. In datzelfde jaar namen we van de politie in Ede de grote verkeerstafel over. Die heeft goede diensten gedaan, maar nam een heel lokaal in beslag. Enige tijd later werd deze verkeerstafel vervangen door het magnetisch verkeersbord, filmstrips, boekjes als "Stop en Parkeer" enz..

Misschien is het ook wel aardig te weten dat op 1 september 1965 de vrije zaterdag werd ingevoerd. De maand augustus was heel lang dé vakantiemaand.

Op 1 januari 1965 ging mijnheer K. Evers, hoofd van de A school, met pensioen. We woonden vlak naast elkaar en konden goed bij elkaar in huis kijken. We hebben prettig met elkaar kunnen samenwerken. De A- en de B school werden samengevoegd tot één school. 't Was afgelopen met "apen" en "beren". De naam van de school werd "Cavaljéschool, voor Christelijk Nationaal Onderwijs". Het personeel en de leerlingen kwamen nu bij elkaar. Dat was wel even wennen. Toen moest er ook een nieuw leerplan komen. Het is misschien wel aardig om te weten hoe in die tijd de klasseverdeling er uit zag.

Klas 1a had 26 leerlingen, mej. A. Belksma.
Klas 1b, met 27 leerlingen, mej. W. van Diermen.
Klas 2a met 38 leerlingen, mej. F. Hulsebos.
Klas 2b met 12 leerlingen, in combinatie met 3b: 18 leerlingen, mej. C.G. Klaassen.
Klas 3a met 38 leerlingen, mej. H.C. Deur.
Klas 4a met 42 leerlingen, de heer C. de Ruiter.
Klas 4b met 18 leerlingen, in combinatie met klas 5b: 22 leerlingen, de heer J.J. Schouten.
Klas 5a met 42 leerlingen, de heer K.J.G. v.d. Putte.
Klas 6a met 30 leerlingen, de heer W.N. Evers.

Klas 6b met 30 leerlingen, de heer J. Kokmeijer.

Er waren dus tien klassen met 343 leerlingen. We zien dat er enkele combinatieklassen bij zijn. De ouders vonden die combinatieklassen meestal niet prettig, omdat ze meenden dat de leerkracht de aandacht dan teveel over twee klassen moest verdelen. Voor snel afgeleide kinderen was dat misschien ook wel zo, maar het kon nu eenmaal niet anders. De leerlingen waren er meestal gauw aan gewend. We zien dat het aantal leerlingen sterk is gedaald. Daar waren enkele oorzaken voor. De z.g. "geboortegolf" van na de oorlog ging nu naar het vervolgonderwijs. Verscheidene ouders verhuisden naar de nieuwbouw in Veldhuizen. Ook kwamen er, niet zover bij ons vandaan, enkele nieuwe C.N.S.-scholen bij.

Behalve de genoemde leerkrachten waren er in de periode dat ik aan de school werkzaam ben geweest ook aan school verbonden: mej. H. v.d. Berg (mevr. Bouw), mej. H. Bijma, mej. H. de Boer, mej. W.C. Capelle, mej. E. van Leeuwen en de heren A.H. Boers en J. v.d. Ende. Voor handwerken hadden we mej. Schuyt en mevrouw Visser (mevrouw Grijzenhout). En dan mag ik zeker niet vergeten onze trouwe invalsters en part-timers mevrouw Van Duren en mevrouw Sybrandi.

De beide scholen waren nu tot één school samengevoegd. Dat was een mooie gelegenheid om het gebouwencomplex eens flink aan te pakken. Met voortvarendheid ging het bestuur te werk. Het bleek dat de verbouwing in drie fasen kon worden uitgevoerd. In 1965 werd met de A vleugel begonnen. De bovenverdieping ging er af, de plafonds in de lokalen werden verlaagd; er kwamen nieuwe vloeren in gangen en lokalen, moderne toiletruimten, nieuwe bordstellingen, nieuwe verlichting enz. U zult vragen: "En waar bleven de leerlingen in die tijd?" Wel, waar nu het Kuiperplein is, stonden toen noodlokalen van de Kweekschool, later gebruikt door de christelijke Mavo uit de Bitterstraat. Hier konden we met enkele klassen terecht. Verder ook nog in de Muziekschool aan de Brouwerstraat.

Toen de A vleugel klaar was, kon aan de tweede fase van de verbouwing worden begonnen. In die tijd stond er achter de A vleugel nog het oude hoofdenhuis. Toen dat niet meer als zodanig werd gebruikt, kon er een kleuterschool in worden ondergebracht. Maar dit was toch verre van ideaal. Daarom werden op het achter de school gelegen schoolplein noodlokalen geplaatst waar de kleuterschool in werd gehuisvest. Hoofd van de kleuterschool was mej. P.S. de Neef. Het oude hoofdenhuis kon worden afgebroken en zo kon op deze plaats een prachtige aula komen.

Toen volgde de derde fase: de verbouwing van de B vleugel. We kregen tevens de beschikking over een prachtige bestuurskamer en een mooie personeelskamer. In 1970 was de hele verbouwing voltooid. Het waren geen gemakkelijke jaren, maar we waren blij met het resultaat.

Onze school werd in die tijd bevolkt o.a. door leerlingen uit de gereformeerde, hervormde, gereformeerd vrijgemaakte en gereformeerde gemeente gezinnen. Toen we de Nieuwe Bijbelvertaling in gebruik namen, gaf dat natuurlijk wel problemen. Ook toen we in 1968 met veel voorzichtigheid de nieuwe psalmberijming gingen gebruiken.

Zo mochten leerlingen, die dat wilden, óók de oude psalmberijming opzeggen. 's Maandagsmorgens werd het psalmvers overhoord. Ik weet dat veel kinderen daar tegenop zagen, want je kreeg er ook een cijfer voor. We gingen daarom het psalmvers vaak meerdere keren per dag samen zingen en och, dan viel het toch wel mee. Later kregen we het liedboek.

We hadden op school de afspraak dat leerkrachten zoveel mogelijk de gezinnen zouden bezoeken. Ik heb dat altijd gezien als een heel belangrijk contact. Voor de leerlingen en de ouders, maar ook voor ons als personeel.

Op één van die huisbezoeken vroeg een ouder me: "Meester, kunt u niet wat sexuele voorlichting geven? Ik vind dat zo moeilijk." Dat was in 1968. Een heel andere tijd dan 1990! Ik heb toen op een ouderavond in november van dat jaar de strip vertoond: "Voortplanting, van eicel tot mens", en daarbij verteld. In de nieuwe aula waren 87 ouders aanwezig. Ze konden stemmen: wel of niet vertonen aan de leerlingen van klas zes. 85 ouders waren er voor, één was er tegen en één had blanco gestemd. Vanaf die tijd werd dus bij biologie, menskunde, ook de filmstrip over sexuele voorlichting vertoond en besproken.

In de loop van de tijd werden steeds meer strips aangeschaft, over biologie, vaderlandse geschiedenis en aardrijkskunde. We maakten gebruik van de schoolradio van de N.C.R.V. En af en toe was er een film van de Nederlandse Onderwijs Federatie (N.O.F.). Natuurlijk in zwart-wit. En dán komt de TV op school!

Enkele keren in het jaar waren er de z.g. "kijk- en praatavonden". Dan konden de ouders het werk van hun kinderen op school komen bekijken. Ik vond het prachtig wanneer in alle klassen de schriften, tekeningen enz. op de bankjes lagen. Graag nam ik er na schooltijd een paar uurtjes voor om de klassen door te gaan, vanaf klas één tot en met klas zes. Wat kon je dan goed zien wat voor vorderingen de leerlingen weer hadden gemaakt. De volgende morgen, na de kijkavond, vonden sommige leerlingen een reep of ander snoepgoed in het kastje, dat moeder er stilletjes in had gelegd.

En dan het uitdelen van de rapporten. Spannend hè! Ik vond het maar wát moeilijk om rapportcijfers te geven. Vaak was het nog dubben om een plusje of een minnetje. Later kregen we een meer uitgebreid rapport, een cijfer-woordrapport. We hadden op school de afspraak nooit een onvoldoende te geven voor bijbelse geschiedenis. Bij dit "vak" gaat het toch niet alleen om kennis, maar vooral ook om een relatie, met God en Zijn schepping. Dat kun je niet in een cijfer uitdrukken. Maar... kennis is wel belangrijk!

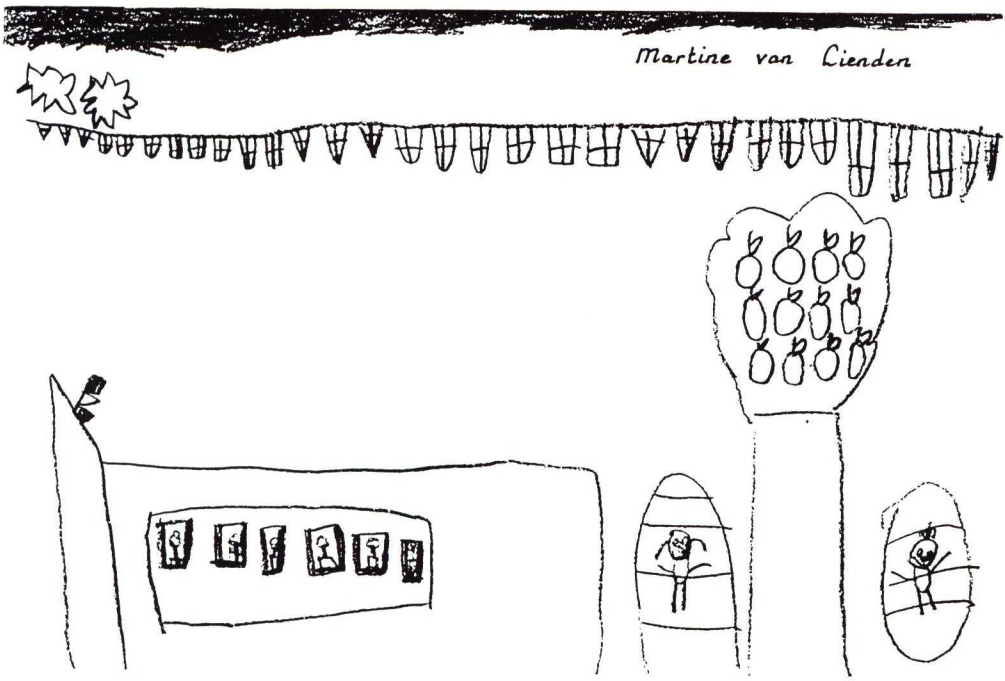

Ik denk dat iedereen zich nog wel herinnert dat hij/zij jarig was en dan met een vriendje of vriendinnetje door de klassen mocht gaan. Ook de verjaardag van de juffrouw of meester, de St. Nicolaasviering (St. Nicolaas op school, lootjes trekken voor het kopen van een cadeautje voor een andere leerling), het kerstfeest.

Herinneren jullie je ook nog de beide grote speelterreinen waar jullie knikkerden (hoe wisten jullie altijd precies de tijd?), krijgertje speelden, touwtje sprongen (later met elastiek), en in de winter konden glijden en sneeuwballen gooien?

Een hoogtepunt in het leven van de leerlingen was natuurlijk het schoolreisje. Wat werd daar naar uitgekeken! Eindelijk was het dan zover. Eerst gingen we met de bussen van de N.B.M. uit Wageningen, later met die van De Groot. Een enkele maal gingen we met de trein. Naar Burgers Dierenpark, naar Ouwehands Dierenpark, Amsterdam, Schiphol, Muiderslot, speeltuin Oud Valkeveen, bloemenveiling Aalsmeer, de Heilige Landstichting, het Openluchtmuseum, het museum van Piet Bos, speeltuin De Waarbeek, het Afrikamuseum, Berg en Dal, 's-Hertogenbosch met de St. Janskerk, de vennen bij Oisterwijk, de Efteling, naar Harderwijk, een vaartocht en Dolfinarium, een boottocht op de Waal, de Westerbouwing, naar Den Haag met Madurodam en Panorama Mesdag, speeltuin Drievliet, naar Flevohof, Slot Loevestein, Slagharen, Rotterdam... misschien nog meer. Ieder heeft daar zo zijn/haar eigen herinneringen aan. Het schoolreisje kon nog zo mooi zijn; de speeltuin hoorde er bij! En wie herinnert zich nog dat we dan ook een melkbus met limonade meenamen met een litermaat? De kinderen moesten hun eigen bekertje meenemen. Wij, als personeelsleden, waren natuurlijk heel blij als we in de namiddag, of 's avonds, weer zonder ongelukken thuiskwamen. Meestal was dit ook het geval, maar niet altijd. Ik zie nog meneer Homburg een kind met een gipsbeen de bus uitdragen. Gelukkig is toch nooit iets heel ernstigs gebeurd. Leuk was, wanneer we vlak bij school waren, waar de ouders ons

De schoolreis van 1960.

opwachtten, we allemaal omlaag doken om niet gezien te worden. En dan ineens... "Hoera!" De schoolreis zat er op!

Een belangrijke gebeurtenis was ook wanneer de leerlingen van klas zes van school gingen. In het voorjaar werd eerst nog een bezoek gebracht aan de LTS, de huishoudschool en de school voor agrarisch en technologisch onderwijs. Enkele dagen voor de grote vakantie mochten de schoolverlaters alle klassen door. Dat was me een feest! Maar ook voor de leerlingen van de andere klassen. Zij werden dan ruimschoots op snoep getrakteerd. Hoe meer snoep... hoe liever! En toch... helemaal goed was het, geloof ik, niet: "Snoep verstandig, neem een appel"!

's Avonds was dan de afscheidsavond. Ik heb daar heel fijne herinneringen aan. Ik denk, de ouders en jullie, oud-leerlingen, ook wel. Voordrachten, zang, muziek, samenspraken enz. Aan het eind van de avond mocht ik jullie dan nog even toespreken. Dat was dan voor het laatst. Afscheid nemen deed toch ook wel een beetje pijn. De eerste jaren hierna kwamen oud-leerlingen nog wel eens op school om hun rapporten te laten zien. Geregeld ontmoet ik nog oud-leerlingen. Wat zijn ze soms veranderd. En nu zitten er al weer oud-leerlingen in het bestuur, de ouderraad of de medezeggenschapsraad van onze school. Fijn!

In die tijd dat ik hier op school was, heb ik heel wat veranderingen meegemaakt. Van banken naar sets, van kroontjespen naar balpen. Nieuwe methoden zoals "De Taaltuin" en voor aardrijkskunde "Waar mensen wonen", niveau- en groepslezen met leesmoeders erbij. De speelleerklas met veel nieuw materiaal en de leesmethode "Veilig leren lezen". Een documentatiecentrum en meer differentiatie in het onderwijs. Van een inlegvel in "School en Huis" naar een eigen schoolkrant "De Schoolruiter", later veranderd in "De Stijgbeugel".

Onderwijsvernieuwing is belangrijk, maar dan langs de weg van de geleidelijkheid. Een kind heeft regels nodig, maar verder veel vrijheid. Nu mag een kind zich meer uiten, de afstand leerling- juffrouw, meester is kleiner geworden. M.i. een positief punt. De ontwikkeling gaat door, net als de maatschappij. De kleuterschool en de lagere school zijn nu samen de basisschool, het hoofd is nu directeur en de onderwijzers(essen) heten nu leraren. Naast het bestuur is er nu ook een ouderraad en een medezeggenschapsraad. De computer en de video deden hun intrede in de school. Allemaal nieuwe ontwikkelingen. En toch... alles staat of valt met de "man" voor de klas. Daarom collega's: ik wens jullie veel geduld en wijsheid, maar de meeste is de liefde!

En dan komt mijn afscheid van de Cavaljéschool, december 1976. Ik heb gebruik gemaakt van het aanbod van de regering dat hoofden van scholen, die 63 jaar of ouder waren met ingang van 1 januari 1977 met vervroegd pensioen mochten gaan. Dat was het z.g. "Experiment vervroegd uittreden". Ik was toen 44 jaar bij het onderwijs werkzaam geweest, waarvan 30 jaar als hoofd: te Krabbendam, Bodegraven en 18 jaar in Ede. Dat afscheid werd een hoogtepunt in mijn loopbaan. Een afscheid om nooit te vergeten! 's Morgens was het afscheid van de kleuterschool, daarna volgde de receptie in "De Open Haard", aan de Willem de Zwijgerlaan. Voor mijn vrouw en mij en onze kinderen en kleinkinderen een onvergetelijke middag! En dan die donderdagmorgen, die drieëntwintigste december op de Cavaljéschool! We werden met een calèche van huis gehaald, bespannen met twee prachtige – met bellen opgetuigde – paarden en gemend door twee oud-leerlingen. Bij de Cavaljéschool aangekomen werden we al opgewacht door de met vlaggetjes zwaaiende kleuters van Het Veulen. Daarna gingen we onder de versierde bogen door naar de aula met de 220 leerlingen, verscheidene bestuursleden, collega's en oud-collega's. Wat hebben we daar genoten: van de toespraakjes, de zang, de films, volksdansjes enz. Maar vooral van de snuitjes

van de kinderen. 't Was prachtig! Het wás een afscheid, maar een blij afscheid. Bij alle gevoelens die toen bij mij opkwamen, overheerste die van grote dankbaarheid. Ruim 44 jaar heb ik dat mooie werk bijna altijd in goede gezondheid mogen doen. Onverdiend van God ontvangen!

Ook ben ik dankbaar dat ik heb mogen werken onder zo'n goed bestuur, dat hart heeft voor de school. Ook voor de prettige teamgeest met de collega's. En wat heb ik steeds een medewerking van de ouders ontvangen. Mijn vrouw was mij in dit alles tot een grote steun. En dan de kinderen... Wat was het heerlijk om te midden van kinderen je werk te mogen doen. Ze mochten me, zo onder elkaar, best Kokkie noemen (meester Kokmeijer is zo lang!). Ook in dit herdenkingsboek wil ik allen, bestuur, ouders,collega's, oud-collega's heel hartelijk bedanken.

En of ik de eerste tijd de school heb gemist? Ja en nee. Ik miste het prettige contact met het bestuur, collega's en ouders. En ik kon "mijn verhaal" niet meer aan de kinderen kwijt. Maar wat hebben we ook daarna rijke jaren mogen hebben, mijn vrouw en ik samen, met kinderen en kleinkinderen, zelfs nu met één achterkleinkind.

Een enkele maal, wanneer ik oud papier op school breng, drink ik nog een kopje koffie mee. Dan denk ik: "Wat een schitterende school is die Cavaljéschool, met geweldig veel sfeer. En wat wordt alles goed onderhouden, wat ziet alles er netjes uit!"

Bestuur,collega's,ouders en leerlingen, allen hartelijk gefeliciteerd met onze *honderdjarige Cavaljéschool!*

Onder Gods zegen nog vele jaren!
J. KOKMEIJER

1974 De Schoolkrant 1990

1e jaargang nummer 1
oktober 1974

CAVALJESCHOOL
Voor Christelijk basisonderwijs
Veenderweg 2, Ede. Tel.13462

H.d.S. J.Kokmeijer
Irenelaan 15, Ede. Tel.10270

1974-1985

Chr.Kleuterschool
"Het Veulen"
Veenderweg 4
6712 AB EDE
Tel.08380-12163

DECEMBER 1979

Kerstfeest zonder boom.
Een stal, een krib
Wat doeken en wijzen, zij knielen.
Herders en flonkert
Eén ster glinstert en
Kerstfeest met ons aller Kind !

„DE SCHOOLRUITER"

CAVALJESCHOOL

voor Christelijk basisonderwijs, Veenderweg 2, Ede.
Hoofd der School: J.J.Schouten, Trompstraat 15, Ede. Tel. 15201.
Naam en adres van onze kleuterschool is :
"HET VEULEN", Veenderweg 4, Ede. Tel. 12163.
Hoofdleidster: Mej.R.Steginк, Juliana van Stolberglaan 35, Ede. Tel.

1974-1985

HETVEULEN

INFORMATIE

Hoofdleidster: H. Steginк
J.v. Stolberglaan
Ede

Leidster : J. Meijer
Groenendaal 912
Ede

Een nieuwe vorm.

1981

Waarschijnlijk hebt u even vreemd tegen de schoolkrant aangekeken en moeten zoeken hoe hij nu toch wel in elkaar zit.
Maar het feit dat u dit leest bewijst dat u uit de puzzel gekomen bent.
Het is de bedoeling dat u ook de andere kant (dus van de lagere school) leest want ook hier kan informatie voor u staan die bestemd is voor zowel lagere school als kleuterschool.
In dat geval moeten we een keuze maken waar geplaatst wordt dus houdt u daar wel even mee.
Kopie van uw krant blijft altijd welkom.

Geachte ouders,
De laatste schoolkrant van dit cursusjaar met de laatste mededelingen van en informatie over de kleuterschool.
Na de zomervakantie starten we met de basisschool, dan heet ook de kleuterschool "Cavaljeschool". Inmiddels zult u wel het informatieboekje over de basisschool in uw bezit hebben, of u ontvangt het binnenkort, waar allerlei informatieve schoolzaken instaan.

DE STUG BEUGEL

vanaf 1985

Chr. Basisschool "Cavalje"
Veenderweg 2,
6712 AB Ede.
tel.: 13462

Wij die met eigen ogen
de aarde zien verscheurd

de geest die overleeft,
dat onze lieve aarde
nog kans op redding heeft.

Wij die nog mogen leven
van hoop en vrees vervuld,

Direkteur:
J. van Rietschoten,
Saffierstraat 15,
6713 TE Ede.
tel.: 12210

Jezus leeft !

Toen Jezus door de straten ging
bracht Hij ons in herinnering
wat de profeten zeiden:
De vredevorst komt als een knecht,
zo brengt Hij 't leven weer terecht,
maar dat kost Hem veel lijden.

Verjaardagen

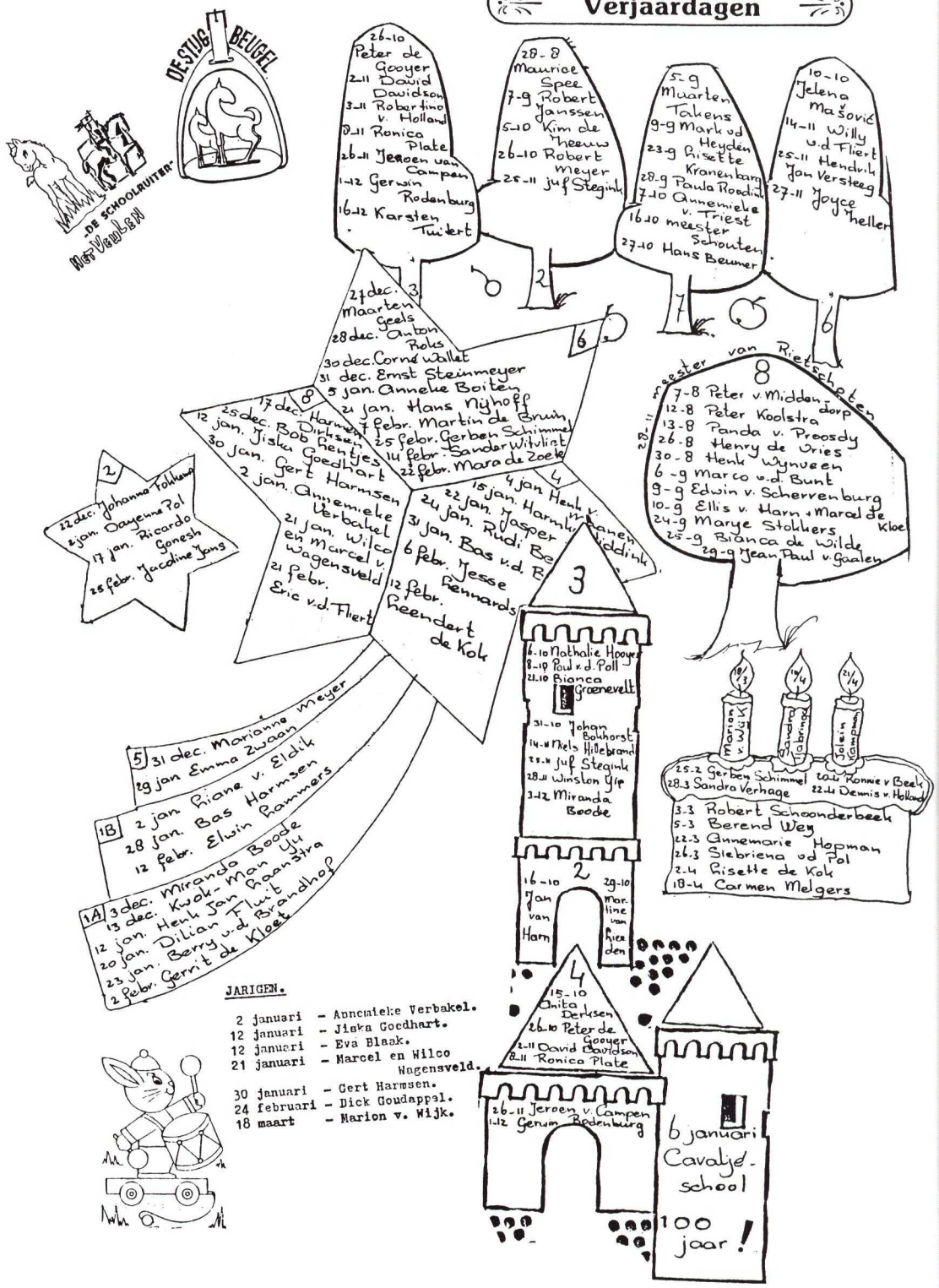

EXCURSIES

I.v.m. kinderboekenweek en werelddierendag zullen enkele klassen op excursie gaan. Zo zullen de leerlingen van klas 5 en 6 een tentoonstelling bezoeken die uitgaat van het Instituut voor natuurbeschermingseducatie. Klas 6 hebben we ingeschreven op een excursie naar de bibliotheek aan de Stationsweg. De lagere klassen wonen een voorstelling bij van een poppentheater, ook in het kader van de boekenweek.
Niet alles is kosteloos. Onkosten worden uit het schoolfonds vergoed.

22 mei. In Arnhem voetballen

We moesten om 8.15 uur op school - [illegible]
shirtjes worden gepast. Toen iedereen [illegible]
we op naar Arnhem. Er werd gezongen en [illegible]
waren, gingen we naar de kleedkamers. Het [illegible]
We hadden ons omgekleed en moesten meteen een [illegible]
tegen Renkum. Het waren erg grote meisjes en ze [illegible]
schoppen, zodat het 1-0 werd en we de eerste wedstr[illegible]
loren. We hadden een half uur rust en vermaakten or[illegible]
wedstrijd begon tegen Rhenen. Ze waren goed, maar [illegible]
want we wonnen met 1-0. Het doelpunt werd gemar[illegible]
uit de derde. Weer een tijd rust. Tijdens de [illegible]
werden we goed aangemoedigd door geroep en [illegible]
derde wedstrijd tegen Arnhem ging ook go[illegible] met 1-0.
1-0. De laatste wedstrijd brak aan, te[illegible] middag en we kregen onze lunch. De derde wedstrijd ging een
waren we er helemaal in: met 4-0 gew[illegible] letsepietsie beter want we hadden gelijk gespeeld, 0-0.
we de eerste prijs binnen haalden. Nu hadden we 2 uur rust. Je kon bij een kraampje [illegible] shirts,
de Horst uit Ede mee en won ook [illegible] buttons, stickers en snoep kopen. De laatste wedstrijd brak
aan, maar dat was ook met 1-0. Na twee
Die verloren we ook niet veel soeps.
uur gespeeld en gedold te hebben,
kregen we ons diner met [illegible] s toe.
Toen we klaar waren, we [illegible] de plaatsen
bekend gemaakt. De war[illegible] nde ge-
worden. In de bus aar[illegible] s er
toch veel pret. Ond[illegible] tegende
waren geworden, we [illegible]
fijne dag geweest.

Uitslagen en standen

Peanutbaltoernooi

Op 29 mei was het Peanutbaltoernooi. Eerst moesten we tegen
de Constantijnschool, daar hadden we met 17-14 van verloren.
Toen moesten we een tijd wachten, bijna 2 uur. Toen moesten
we tegen de Groen van Prinstererschool. Daar hadden we met [illegible]
17-14 van gewonnen. De laatste wedstrijd moesten we te[illegible]
Jul. van Stolbergschool spelen. Daar hebben we met m[illegible]
van gewonnen, 15-14.
Toen de wedstrijden voorbij waren, keken we hoever [illegible]
waren geworden. We waren 3e van de poule. Op 5 [illegible]
finale. We zijn 10e geworden.

29 mei. Het voetballen in Zeist

Weer moesten we om 8.15 uur op school zijn om naar Zeist te
gaan. De bagage ging onderin en wij gingen in de bus. Het
was een luxe bus. Toen we in Zeist waren aangekomen, moesten
we eerst een stuk lopen voordat we bij de kleedkamers waren.
De eerste wedstrijd begon, het ging niet zo goed en verloren we
met 1-0. We hadden lang rust. De tweede wedstrijd verloren we
ook al met 1-0. Al werden we wel goed aangemoedigd. Het was
middag en we kregen onze lunch. De derde wedstrijd ging een
letsepietsie beter want we hadden gelijk gespeeld, 0-0.
Nu hadden we 2 uur rust. Je kon bij een kraampje [illegible] shirts,
buttons, stickers en snoep kopen. De laatste wedstrijd brak
aan, maar dat was ook met 1-0. Na twee
Die verloren we ook niet veel soeps.
uur gespeeld en gedold te hebben,
kregen we ons diner met [illegible] s toe.
Toen we klaar waren, we [illegible] de plaatsen
bekend gemaakt. De war[illegible] nde ge-
worden. In de bus aar[illegible] s er
toch veel pret. Ond[illegible] tegende
waren geworden, we [illegible]
fijne dag geweest.

De avondvierdaagse.

De avondvierdaagse is alweer voorbij, er waren veel enthou-
siaste kinderen (164) en veel ouders voor de begeleiding.
In totaal ± 215 personen.
Ook dit jaar liep niet alles op rolletjes, zoals de eerste
avond. De "5 km lopers" hadden geen drinken gekregen.
Helaas stonden we op de verkeerde "aangewezen" plaats.
De volgende morgen hoorde ik zo links en rechts wat gemopper,
maar beste kinderen en ouders, wij als avondvierdaagse-
comité vonden het net zo vervelend.
Het enige lichtpunt hiervan is, dat we volgend jaar nog
wat te verbeteren hebben.
Voor de rest waren het fijne avonden en het weer was geluk-
kig ook geen spelbreker.
De bloemen, verzorgd door de firma Lentoweelde, op de laatste
avond, was een fijne verrassing voor iedereen.
Bedankt bestuur!

Het avondvierdaagse comité.

Excursie vervolgonderwijs

Op donderdagmiddag 12 december hebben de
leerlingen uit groep 8 een bezoek gebra[illegible]
aan de Chr. Technische School, de Chr[illegible]
Agrarische en Technologische School. In de [illegible]
Prinses Marijke School. In de [illegible]
schoolkrant zal een leerling h[illegible]
verslag uitbrengen.

Bent u al lid van onze schoolvereniging ?

Weet u dat onze school een vereniging heeft ?
Zoals in de statuten staat, heeft zij als grondslag
de Bijbel als het woord van God -- -- -- --

Bestuur

Verbouwing A-vleugel in afwerkfase

Het zal niemand ontgaan zijn, dat de verbouwing van de A-vleugel in volle gang is.
Tegen de tijd dat u deze schoolkrant leest, heeft de aannemer de nieuwe lokalen al opgeleverd en is de schilder met het afwerken bezig.
Gezien deze ontwikkeling was het voor zowel bestuur als personeel een duidelijke zaak, dat het nu niet meer mogelijk zou zijn de verlaging van de kozijnen met deze verbouwing mee te nemen.
Alle brieven, telefoontjes en uitnodigingen aan het ministerie om subsidie, zodat de ramen lager gemaakt konden worden, waren tot 9 juni onbeantwoord.
Weer de telefoon gepakt en na 4 keer geen gehoor of in gesprek, eindelijk de beslissende ambtenaar aan de lijn.
Na een lange uitleg en nogmaals met klem het verzoek geuit de subsidie snel te geven, was het antwoord:"Oké als het echt nodig is, zeg ik hierbij de subsidie toe".
Blijdschap alom en direkt de aannemer gebeld of dit er nog bij kon. Hij zal z'n uiterste best doen, bij het schrijven van dit stukje is hij helaas nog niet begonnen.
Ondanks de ongemakken die het zal geven voor het tijdschema, zijn wij erg blij met de verkregen subsidie en zullen wij alles in het werk stellen voor het begin van het nieuwe schooljaar de lokalen voor de kleuters, inclusief verlaagde glaslijn, op te leveren.

Werk in uitvoering

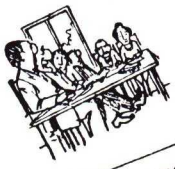

Medezeggenschapsraad

Jaarverslag:

De medezeggenschapsraad heeft u het afgelopen jaar regelmatig op de hoogte gebracht van haar werkzaamheden d.m.v. berichten in de "Stijgbeugel". In dit jaarverslag willen we proberen dit alles nog eens in een korte samenvatting weer te geven.
Omdat Petra Boiten gevraagd werd voor een fuktie in het bestuur, werd in haar plaats tijdens de verkiezing die daarop volgde, Gerda Smits gekozen tot nieuw lid van de raad. In plaats van Ria Stegink kwam vanuit het personeel Truus Schotanus. Wij willen Petra en Ria nog eens hartelijk bedanken voor al het werk in de M.R.
De huidige samenstelling ziet er dan als volgt uit:

Oudercommissie

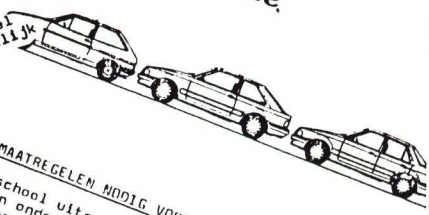

EXTRA MAATREGELEN NODIG VOOR EEN VEILIGE SCHOOLUITGANG

Als de school uitgaat, kunnen kinderen zo de straat op rennen en onder een auto terecht komen.
De overgang van de schoolspeelplaats naar de straat is vaak niet veilig genoeg.
Er moet meer gebeuren.
We kunnen proberen de stoep vrij te houden door met de fiets op het schoolplein te wachten op onze kinderen.
Auto's, die bij de schooluitgang staan, belemmeren het uitzicht. Oversteken tussen geparkeerde auto's is voor-al voor kleine kinderen levensgevaarlijk.
We kunnen proberen de auto's een plaats te geven die niet direct bij een uitgang of oversteekplaats is.
Als we samenwerken kunnen we het oversteken van onze "school"kinderen veiliger maken.
Misschien kunt u nog andere oplossingen bedenken voor dit probleem.
Zo ja, dan horen wij die graag van u.

School journaal

EEN NIEUW ADRES !

U herinnert zich misschien nog dat naast onze school een dubbel huis stond, dat niet in al te beste conditie was.
Vandaar dat het werd opgeruimd !
We hebben er een mooi schoolplein aan overgehouden en een nieuw adres voor onze school: Veenderweg 2.
Onze kleuterschool "pikte" het andere nummer in: Veenderweg 4.

Onderwijs

VAKANTIES

Herfstvakantie	21 t/m 25 oktober 1974
Kerstvakantie	23 dec.'74 t/m 3 jan.'75
Voorjaarsvakantie	10 en 11 februari 1975
Paasvakantie	28 maart t/m 4 april 1975
Koninginnedag	30 april 1975
Hemelvaartsdag + vrijdag d.o.v.	8 en 9 mei 1975
Pinkstervakantie	19 en 20 mei 1975
[illegible]rvakantie	30 juni t/m 11 augustus'75

[illegible] zal 5 mei 1975 een vrije dag zijn.

DE BIJBEL VOOR DE ZESDE KLASSERS

Naar goed gebruik heeft het bestuur (in de persoon van dhr. Feenstra) onlangs het beltje uitgereikt aan de leerlingen die aan het einde van de cursus de school verla Tegen die tijd nemen ze het mee naar huis. We hopen, dat het dan door het gebru ook echt hun eigen bijbeltje geworden is.

OUDERMIDDAGEN

Ook dit jaar gaan we weer werken met oudermiddagen. We hangen net zoals vorig jaar een lijst in de gang en daar kunt U dan Uw naam op invullen. Deze middagen zijn nu op donderdag en we starten ermee na de herfstvakantie.
We hopen dat er dit jaar ook weer veel ouders meedoen.

Het overblijven.

We hebben op school de mogelijkheid om Uw kinderen over te laten blijven. De groep is momenteel vrij groot. Dit is een extra taak voor het onderwijzend personeel. Daarom hebben wij Uw hulp nodig.
Welke ouders zijn bereid om bij toerbeurt samen met een leerkracht het overblijven te verzorgen ?
U kunt kiezen uit: maandag, dinsdag, donderdag of vrijdag van 11.45 uur - 13.00 uur.
Wilt U voor 9 november opgeven of U wilt helpen en op welke dag bij mevr. H. Steginк of de heer J.J. Schouten.

namens het bestuur,

Greet Koolstra.

Ik vond u een fijne meester. U gaf met veel plezier les. Als u 's morgens op school kwam, begonnen we eerst met de les bidden en zingen. Een poosje later begonnen we met Bijbelse Geschiedenis. U vertelde mooi en als u klaar was, dacht ik wel eens wat jammer, dat het vertellen van de Bijbelse Geschiedenis al klaar is. En we gingen rekenen, dat vond ik wel leuk als u het goed uitlegde.
Ik vind het jammer dat u van school afgaat. Maar u was een fijne meester voor ons. En nogmaals bedankt voor de fijne lessen meester.

EEN OCHTEND IN DE KLEUTERKLAS

De kinderen vonden het prachtig,
dat hun moeders nu eens niet om
kwart voor negen terug naar huis
gingen,maar mee naar binnen gingen,
hun jas uittrokken zich door
hen lieten roudleiden.

Oudsten

Chr. liedjes

Hart'lijk welkom.
Blij luiden de klokken.
Een keizer trok dapper.
Ik denk aan de nacht.

er eens kijken.
let ging uit fietsen.
e klopt daar kind'ren.

Jongsten

Chr. liedjes

Jozef is verdrietig
Hart'lijk welkom,alle mensen.
Blij luiden de klokken.
Een keizer trok dapper.
Ik denk aan de nacht.

Versjes.

Zie je de kastanjes aan de bomen.
Alle blaadjes aan de bomen.
Blauwtje en geeltje.
Zwarte piet, ben je daar ?
Zwarte piet, ging uit fietsen.
Zwarte piet, wiede wiede wiet.

DIERENDAG - 4 OKTOBER

Bij de beesten af zoveel dieren er die dag bij ons op school waren: 15 konijnen (waarvan één maar liefst 24 pond woog!), 3 kanaries, 9 cavia's, 7 duiven, 3 schildpadden, 18 hamsters, 4 "guppies", 15 honden, 1 sluierstaart, 1 marmot, 4 kippen, 1 kuiken, 6 goudvissen, 1 poes, 1 papegaai (geen mamagaai of kindjegaai), een tiental wandelende takken, 3 mieren, 3 geiten, 1 spin, verder enige vliegen en wespen.
Wilt u er meer over horen? Leest u dan maar wat de kinderen er elders in dit blad over vertellen. (De gedichtjes en opstelletjes zijn niet gecorrigeerd.)

DOOF POESJE

Mijn poesje dat is doof,
iets dat ik wel geloof.
Bij is zwart en hij heet piet,
En ik heb hem gevonden in het riet:

Het is een heel lief beestje,
het houd veel van een feestje.
Maar hooren kan het niet,
die arme, kleine Piet "!!!"

En als ik hem wil pakken,
dan klimt hij in mijn zakken.
Dan zeg ik piet !!!" doe niet !,
'aar kleine piet die hoort mij niet.

MIJN TWEE GOUDVISSEN

Ik heb twee goudvissen. Ze heten Pimmie en Jeroentje.
Pimmie is de kleinste. Jeroentje is wat groter.
Ik geef ze ongeveer om de andere dag wat eten. Ze hebben het zo op !
Ik maak ze elke week schoon. Ik heb wel eens meegemaakt dat er één op het aanrecht viel !!!
Het kwam zo: Ik was ze aan het schoonmaken. Ik moest ze van de kom in het steelpannetje gooien. Ik pakte Pimmie het eerst. Maar hij spartelde zo, toen viel hij op het aanrecht. Toen pakte ik hem vlug op en gooide hem in het steelpannetje. Dat was maar goed ook, want anders waren ze nu niet 24 jaar oud !!

HOOFDLUIS

Dank aan de ouders die ons waarschuwden voor hoofdluis. U zorgt zo voor een vlotte bestrijding, terwijl u bovendien meehelpt deze zaak uit de taboesfeer te halen. In alle milieus komt hoofdluis voor. Elk gezin ontving inmiddels een brief.

DONDERDAG 4 OKTOBER - KLAS 1

Het was voor ons een heel bijzondere dag; veel kin
brachten een dier mee.
Meneer Kokmeijer vertelde ons zoiets vreemds, wi
niets van. Hij zei: "Er is een geit op school e
"dropjes" in de gang, die je op kan eten".
Kunt u het ons uitleggen? Dropjes heeft een
Om ongeveer 11.30 gebeurde er iets spa
onze klas werden geopend en Dikkie S
vriendjes (twee duiven) wegvlieg
Kijk maar eens naar de tekening
Hier staat Dikkie met zijn duiven di

uit de kleutermond:

klas van juf Steginkt:

We zijn het dierengeluidenspel aan he
spelen. Elk kind mag het geluid van
een dier nadoen en het kind midden in
de kring moet raden welk dier bedoe
wordt.
Als Jeroen aan de beurt is zegt hij:
"zage zage". Algehele stilte niemand
weet wat hij bedoelt. Als ik vraag
welk dier dit geluid maakt zegt hij:
"Een zaagvis natuurlijk" en dit op een
toon van "dat je dat nou niet weet."

UIT DE KINDERMOND

Op Dierendag is er 's morgens veel over dieren gesproken.
Om half twee komt een leerling de klas binnen en zegt voldaan: "Ziezo, ik heb mijn goudvis ook maar een strikje omgedaan !"

1974

Hoe oud is die A-vleugel dan nu ?
En wanneer bestaat onze school 100 jaar ?
Dat duurt nog wel een poosje, maar ik hoop dat jullie het allemaal mogen meemaken! Dan zal het vast wel feest zijn op onze school.
Wat is de school gegroeid. En nu zijn er nog veel meer Christelijke scholen in Ede. Als mijnheer Cavaljé dàt nog eens kan zien!

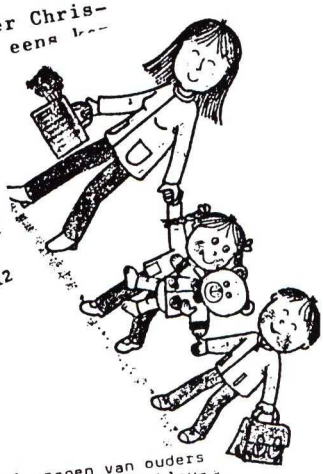

1978

ONDERWIJSVERANDERING

Uit het bovenstaande kunt u concluderen dat er wel wat aan het veranderen is in ons onderwijs. Eén ding is zeker: met z'n allen zijn we op weg naar de nieuwe wet basisonderwijs die zo rond 1983-1984 tot stand zal zijn gekomen.
De school van morgen zal niet meer het onderscheid kennen tussen kleuter- en lager onderwijs. De school heet basisschool en er zal primair onderwijs gegeven worden. De basisschool zal vooral onderwijstechnisch, maar ook bestuurlijk en organisatorisch een eenheid moeten zijn. De weg die tot die eenheid leidt, heet integratie. Dat is een planmatige aanpak ter verkenning van elkaars methodiek en werkwijze. We zullen moeten proberen om langs de weg der geleidelijkheid naar een school voor 4 tot 12 jarigen te komen. We ho " op de hoogte.

1985

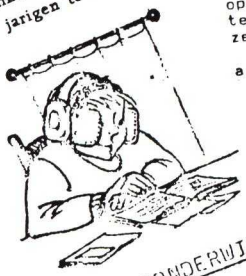

KLEUTERSCHOOL + LAGERE SCHOOL ≠ BASISSCHOOL.

De aanleiding voor dit artikel is, dat er veel vragen van ouders op ons afkomen, zoals: "Wat gaat er nu gebeuren met jullie kleuterschool?" en "Wat betekent die integratie nu werkelijk voor onze kinderen?" en "Wat gaat er nu in augustus 1985 veranderen?"

a. We gaan er bij de komende integratie vanuit dat bij het ontstaan van de basisschool de kleuterschool wel opgeheven wordt, maar het kleuteronderwijs niet. De lagere school wordt wel opgeheven, maar het lager onderwijs niet. Dat wil zeggen dat voorlopig voor alle kinderen niets verandert.

1986

ENGELS IN HET BASISONDERWIJS

Met ingang van de cursus'86/'87 is Engels een verplicht vak voor de groepen 7 en 8.
Ervaring hebben wij al opgedaan in de cursus '84/'85 met de toenmalige 6e klas.
Zij zijn toen gestart met de cursus Engels Basisonderwijs klas 5.

1986

Feest

Op 23 oktober hebben we de bouwkundige integratie gevierd. Om 9.00 uur waren alle groepen op het plein aanwezig en werd tijdens het zingen van het Cavaljélied, de vlag van "Het Veulen" naar beneden gehaald en de Cavaljévlag omhoog gehesen. Daarna hebben de kleuters en vervolgens groen 3 en 4 genoten van een voorstelling van Introdans.
's middags werd de school officieel geopend door dhr. Feenstra die een toespraak hield voor de vele genodigden.
Daarna heeft dhr. Feenstra met 2 kleuters de muur doorgebroken en vervolgens gingen alle kleuters als drie paarden in optocht door de school. Feestmuziek schalde door de hele school.

Ria Stegink

School met den Bijbel: Cavaljéschool: chr. basisschool "Cavaljé"

In onze tijd is één van de grootste veranderingen gekomen in het onderwijs: de basisschool. Augustus 1985 was de officiële begindatum van die nieuwe school, die een fusie moest zijn van de oude lagere school en de kleuterschool. Natuurlijk was het proces al veel eerder begonnen en is het einde ervan nog niet in zicht! Wanneer tenminste al te veel bezuinigingen het proces niet laten stoppen!

In het jaar 1985 is dus de basisschool voor kinderen in de leeftijdsgroep van vier tot twaalf jaar een feit geworden. Die "nieuwe" school was het resultaat van allerlei gedachten van de laatste vijftien tot vijfentwintig jaar over onderwijs. Gedachten, die samenhingen met ontwikkelingen op maatschappelijk en onderwijskundig terrein.

Kijkt u nú rond in de basisschool, dan vallen uiteraard de uiterlijke veranderingen het meest op. In de eerste plaats natuurlijk het feit, dat de kleuters en de overige leerlingen in één gebouw zitten. Maar ook het werken in groepjes, de speel- en werkhoeken, de kringgesprekken, het werken met projecten; het zijn alle zichtbare veranderingen! Die uiterlijke veranderingen hebben te maken met een achterliggende gedachte nl. de gedachte dat een leerling een ononderbroken ontwikkelingsproces doorloopt.

Een ononderbroken lijn

U weet, uit eigen ervaring, dat een kind in de box bijvoorbeeld een bepaalde ontwikkeling doormaakt. Van liggen, zelf omdraaien, zitten, opstaan en vallen! Heeft u meer dan één kind, dan heeft u kunnen constateren, dat die ontwikkeling steeds dezelfde is, maar meestal wél in een verschillend tempo verloopt. Bij het ene kind gaat het snel van liggen tot staan, bij de ander duurt het wat langer. Dat geldt ook voor het leren praten en alle andere zaken die een kind zich eigen maakt. Maar of het nu langzaam of snel gaat, het is een ononderbroken ontwikkeling.

We gaan er van uit, dat er wel verschil in tempo van ontwikkeling zit, maar elk kind maakt die ontwikkeling mee. Zo moet er op school worden uitgegaan van het kind.

Eisen van de tijd

Waarschijnlijk heeft u nog op school geleerd, dat er in Oost-Groningen strokarton wordt gemaakt en in Limburg kolen worden gedolven. Misschien kunt u nog alle plaatsen langs de spoorlijn Groningen-Roodeschool opnoemen. Maar: wist u dat de laatste strokartonfabriek in Groningen dicht gaat, dat er al jaren geen kolen meer uit de Limburgse mijnen komen? Weet u wel zeker, dat er nog een trein van Groningen naar Roodeschool gaat? En dat hij in de plaatsen die u leerde ook stopt?

Het basisonderwijs dat uw kinderen krijgen, moet voldoen aan de eisen van de

tijd. Want de wereld verandert; dat ervaart u zelf elke dag. Denkt u maar aan de situatie tussen Oost- en West-Duitsland. Dat betekent dat met het veranderen van de wereld ook de inhoud van het onderwijs moet veranderen. Uw kinderen moeten kennis, vaardigheden en houdingen opdoen waarmee ze in de wereld van vandaag en die van morgen uit de voeten kunnen. De maatschappij stelt andere eisen aan ons en aan onze kinderen dan vroeger. Denkt u maar eens aan de besteding van onze vakanties b.v. of aan het gebruik van de computer en de televisie.

Bij al die veranderingen is er meer aandacht gekomen voor de totale mens en daarmee is er meer aandacht dan vroeger voor creativiteit: niet alleen handvaardigheid, tekenen, muziek, maar ook voordracht, zang en spel. Nieuwe vakken als Engels, gezond gedrag, geestelijke stromingen en sociale redzaamheid deden hun intrede.

Vanaf 1 augustus 1986 zitten we ook in één gebouw. Vanaf dat moment waren we niet alleen inhoudelijk, maar ook uiterlijk één school. Veel werk is er verzet om de bouwkundige integratie te bewerkstelligen. Kosten nog moeite zijn gespaard (denk aan het speellokaal). Maar we hebben nu dan ook een mooie, geïntegreerde basisschool.

Misschien ben ik te uitvoerig en duizelt het u als u dit leest; denkt u soms met wat weemoed aan de tijd van vroeger, toen alles eenvoudiger was dan nu? Toch ga ik dan niet met u mee, want ik ben blij op de huidige basisschool te mogen werken.

Laten we echter niet vergeten, dat er behalve onderwijzen ook de kant van het opvoeden is; en eerlijk gezegd vind ik dat niet de minst belangrijke kant van ons werk. Kinderen opvoeden tot Gods eer en tot hulp voor anderen.

J. VAN RIETSCHOTEN
directeur

Heeft de Cavaljéschool nog wel een opdracht voor de toekomst?

Voorzitter, geachte aanwezigen,

't Is toch wel heel bijzonder, vind ik zelf, dat ik als hervormd man na het verhaal gehoord te hebben van dominee Banga nu het woord mag voeren. Ik hoop dat de moeder mij met een knipoog wil begeleiden vanmiddag.

Toen ik anderhalf jaar geleden door de heer Feenstra gebeld werd of ik hier een referaat wilde houden, was ik al een beetje verwonderd. Toen dacht ik: "De Cavaljéschool, dat is toch de oerechte gereformeerde school en moet ík daar nu het woord voeren?"

Toen ik me wat verder ging verdiepen in de historie van de school, verbaasde het mij nog meer, maar ik ben er des te blijer mee.

Er zijn nogal wat brochures uitgegeven de laatste jaren in verband met het honderdjarig bestaan van de gereformeerde Noorderkerk. Heel frappant is dat in die brochures dr. J.H. van de Bank op een heel leuke manier aangekondigd wordt. Alle schrijvers – dominee Banga, dominee Dercksen – met een titel en opeens staat er dan: "Een hervormd kerkhistoricus aan het woord"... En die puntjes, die zeggen wat. En kijkt u nú uw programma eens na: Van Soest spreekt en de puntjes zijn verdwenen in drie jaar tijd. Als dat geen snelle ontwikkeling is! Nog sneller dan in zevenennegentig jaar, denk ik. Ik ben hier dus echt heel blij mee.

Voorzitter, u hebt mij gevraagd om een blik vooruit te werpen en dat is niet gemakkelijk. Ik heb voor me zelf eens nagedacht over de vraag – en dat noemen we evalueren –: "Moet de Cavaljéschool nou eigenlijk nog doorgaan of niet?" Dat is een wezenlijke vraag. Herdenken inspireert tot bezinning, tot kritisch kijken naar jezelf, want "er zijn, om er te zijn" is niet voldoende. "Er zijn" moet inhoud hebben.

Evalueren is een modewoord geworden. Ik denk dat evalueren heel diepe betekenis heeft. Ook vanmiddag betekent het voor mij eens goed kijken vanuit het nú naar het verleden om er onze winst mee te doen voor de toekomst. Zomaar evalueren is zinloos.

Moet de Cavaljéschool als protestants christelijke school nog verder gaan of is het eigenlijk zinloos geworden? Eerste punt van evalueren is altijd een blik terug.

Wat heeft toch onze voorouders bewogen om een schoolstrijd aan te gaan tegen de overheid? Ik moet er bij zeggen dat wij de schoolstrijd wel eens een beetje opblazen als protestants christenen, want in 1848 was de vrijheid van richting en inrichting van het onderwijs reeds gewaarborgd. Alleen heeft het van 1848-1920 nog geduurd voordat uiteindelijk bij wet de financiële gelijkstelling er was. Figuren als de heer Cavaljé en de heer Tulp zijn echt onmisbaar geweest voor het ontstaan van protestants christelijk, maar ook ander confessioneel onderwijs. Het is een zwaar gevecht geweest en je vraagt je af: "Waarom deed men dat nu toch zo?

Had dat te maken met doleantie of een beetje eigengereid handelen van mensen of lagen daar diepere motieven aan ten grondslag?" Ik denk het zeker. Ik denk dat onze voorouders van de gedachte uitgingen dat opvoeding altijd plaatsheeft vanuit een bepaalde uitgangspositie. Opvoeden is nooit vanuit een vrijblijvende positie, maar opvoeden geschiedt altijd vanuit een helder, duidelijk uitgangspunt, hoe dat uitgangspunt dan ook moge wezen. Maar voor onze voorouders stond precies vast hoe het eruit zou zien.

In de literatuur wordt dat wel eens vergeleken met een reisdoel. Misschien mag ik u daarin even meenemen. Als wij bij wijze van spreken vanmiddag naar Arnhem zouden moeten, dan is de weg daarheen bepaald door wie ú bent. Toen ik hierheen reed vanmiddag vanuit de Durendaal, werd mijn weg bepaald door Van Soest en zijn situatie. Als u naar uw werk gaat, dan wordt de weg bepaald door úw situatie. Dat is wezenlijk voor alle dingen. Uitgangspositie: wie u bent, waar u heen gaat en de weg daartoe, zijn drie onlosmakelijk verbonden schakels. En dat is heel wezenlijk als we proberen na te denken over de identiteit van een protestants christelijke school als de Cavaljéschool.

Wezenlijk voor onze voorouders was, dat die uitgangspositie zó uniek was, dat het alleszins gerechtvaardigd was om daarop het opvoedingsdoel af te stemmen. Want het denken vanuit de bijbel, de visie op de mens en de positie van die mens in de samenleving, was zó apart antropologisch, dat het opvoedingsdoel daardoor bepaald werd. En als de uitgangspositie vastgesteld is, en het opvoedingsdoel vastgelegd, dan is de weg bepaald. Dat waren heel diepliggende motieven en men heeft er wat voor over gehad – ook financieel – om dit te realiseren.

En we moeten eerlijk zijn: het is goed dat dit gebeurd is. Dat zegt een hervormd man, hoewel de hervormde kerk in Ede geen voorstander was van de stichting van een dolerende school. Het is een goede zaak dat op deze wijze een bepaalde visie gestalte kreeg in het onderwijs.

Naast dit filosofische standpunt is het belangrijk om nog een ander motief te noemen van onze voorouders. Zij gingen van de gedachte uit dat opvoeding en onderwijs onafscheidelijk zijn. Onderwijs is een geïntegreerd onderdeel van een opvoedingssysteem. Daar denkt lang niet iedereen zo over. Maar wat zeiden onze

voorouders: Onderwijs is gebonden aan de visie op de mens en de mens in de samenleving en aan het opvoedingsdenken. Dat is nogal wat!

En dan heb je ze bij elkaar: gezin, kerk en school, het bekende drieluik. Hoewel de moeder wat bescheiden teruggetreden is, ben ik van mening, dat de relatie tussen kerk en school van fundamenteel belang is, omdat de kerk toch invloed kan uitoefenen op het zuiver houden van de visie op de mens en de mens in de samenleving. En dat dat in deze tijd meer overleg en doordenking vraagt, is alleen maar mooi te noemen.

Het gezin, dat de eerst verantwoordelijke blijft voor de opvoeding, dus ook voor het onderwijs. Het is goed, dat christelijke scholen leden hebben. Een gedemocratiseerd systeem, want de ouders hebben ook iets te zeggen over de school. De kerk kan invloed uitoefenen op het levensbeschouwelijk denken van het personeel van de school en het bestuur. Het drieluik, onlosmakelijk aan elkaar verbonden.

En nu in deze tijd? Met onze multireligieuze, culturele samenleving? Kun je dit verhaal nog houden na honderd jaar? Zowel in heden als verleden zijn pedagogen te vinden die mens- en wereldbeschouwing heel strikt gescheiden hielden van opvoeding en onderwijs. En er zijn er ook die ze sterk met elkaar verbonden. Het zou te ver voeren om hier een beschouwing over te geven. Maar wat ik heel belangrijk vind is, dat de geschiedenis van het pedagogisch denken in ieder geval laat zien, dat het opvoedingsdoel – dat wat je met je kind wilt bereiken – altijd veel belangstelling heeft ondervonden. Opvoedingsleer is altijd een belangrijk onderdeel geweest van het theologisch en het wijsgerig denken van onze voorouders en van de mens in 't algemeen over de hele wereld en vooral in de West-Europese cultuur.

Ik denk dat elke pedagoog zal moeten toegeven, dat de inhoud van het doel van de opvoeding en het onderwijsdoel nooit los gezien kunnen worden van een antropologische visie.

Neutrale opvoeding bestaat niet! Neutraal onderwijs vind je nergens op de wereld, ook in Nederland niet. De aanduidingen: openbaar onderwijs, bijzonder onderwijs, bijzonder-neutraal onderwijs zijn voor mij, als pedagoog, dan ook slechts organisatorische, randvoorwaardelijke, juridische begrippen. Laten we toch wel wezen, dat de gedachte, dat openbaar onderwijs "neutraal" zou zijn, echt te kort doet aan dit openbaar onderwijs.

Ook het openbaar onderwijs geeft toch niet zomaar vrijblijvend onderwijs, maar doet dit vanuit een bepaalde visie. Ik denk dat kleurloosheid in het pedagogisch denken en in het onderwijs verschralend werkt voor onze kinderen.

De moderne keuze van sommige ouders – en dat hoor ik nog wel eens in deze tijd – hun kinderen vrij op te voeden en de kinderen zelf te laten kiezen naar welke school ze gaan, vind ik een holle frase. De keuze van de ouders voor deze vrijheid van de kinderen maakt de kinderen gebondenen van de vrijheid van de ouders en dus zijn ze onvrij.

Opvoeding moet altijd plaatshebben vanuit een duidelijk uitgangspunt en een duidelijk doel.

Ik vind dat de overheid in deze tijd met onze multireligieuze, culturele samenleving, mensen, die vanuit hun visie een bepaald onderwijssysteem willen ontwikkelen, daartoe de gelegenheid moet geven. Mohammedanen naar Nederland laten komen en ze geen gelegenheid geven om eigen onderwijs te hebben als ze dat willen, acht ik onjuist, al begrijp ik best, dat de integratiegedachte spanningen geeft met mijn pedagogische visie hierop.

Wat is het allerbelangrijkste? Dat we moeten respecteren dat er mensen zijn

met andere standpunten dan de onze. Al ben ik van mening, dat we hier – en in de Edese situatie hebben we dat ook al meegemaakt – in de geweldige spanning komen van: Mag je nog getuigen als christenen als er bijvoorbeeld moslims op je school zitten? Het zou te ver voeren deze problematiek nu uit te diepen. U begrijpt dat dit een heel groot probleemgebied is in deze tijd.

Het is een goede beslissing om ook organisatorisch uit elkaar te gaan, als de antropologische visie echt verschillend wordt. Maar respecteer elkaar alsjeblieft in die verschillende antropologische visies.

Professor Verkuil, een bekend gereformeerd missioloog heeft hier prachtige dingen over gezegd. Ik kan het niet nalaten hem even te citeren: "Getuigen veronderstelt contact, vrijheid, openheid, vriendelijke omgang, luisterbereidheid, tweerichtingsverkeer." Maar juist als er luisterbereidheid is en openheid en vriendelijke omgang, mag het getuigenis niet ontbreken, dat Jezus ook tot heil van bijvoorbeeld moslims gekomen is en ook van hen een beslissing vraagt, omdat Jezus een íeder tot Zich roept.

Terug naar de kernvraag. Mag de Cavaljéschool doorgaan, ja of nee? Ik heb de vraag beantwoord. In mijn visie op christelijke pedagogiek en christelijk onderwijs in het algemeen zeg ik: "Natuurlijk!" Als ouders op deze manier hun kinderen onderwijs willen doen verzorgen in de trits: gezin-school met op de achtergrond de kerken, dan is dat een goede zaak. De Cavaljéschool heeft gestreden vanuit een bepaalde antropologische visie, dat de mens beelddrager van God is en dat dat beeld geschonden is door de zonde en hersteld is door het verzoeningswerk van Jezus Christus. En u weet toch dat wij belijden dat het leven hier slechts tijdelijk is en dat er na dit leven geen punt, maar een komma staat. Er is meer dan het hier en nu; er is een hierna. Is het niet zo dat christelijke opvoeding en christelijk onderwijs juist een schitterend woord in het vizier hebben, namelijk perspectief. De tekenen van het koninkrijk van God zijn nú opgericht, reeds nu in het heden en straks gloort de eeuwige heerlijkheid voor hen, die Jezus Christus aannemen in geloof. Dat biedt perspectief. En ik sta hierin niet alleen als ik dit zeg.

Een bekend Joods pedagoge sprak een aantal jaren geleden een inaugurele rede uit bij haar ambtsaanvaarding aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam. Die redevoering is beroemd geworden onder de naam: "De pedagogiek van de hoop." Zij zei: – en ik onderschrijf het – "Dié pedagogiek, dát onderwijs kan alleen maar goed zijn, als het perspectieven biedt."

Personeel, – en ik hoor er zelf helemaal bij – wordt ons onderwijs gekleurd door dat perspectief? Wij zijn niet beter dan een openbare school, maar wel anders gekleurd en dat moet ook zichtbaar zijn. Wij hebben perspectief. Er is hoop!

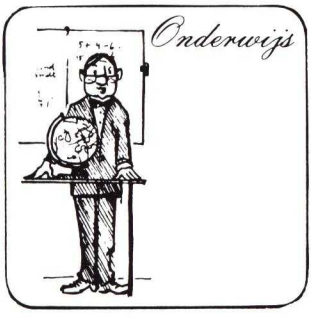

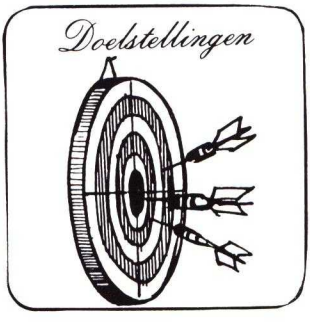

Het opvoedingsdoel is door vele pedagogen beschreven en daar wil ik mee afsluiten. Kohnstamm, Langeveld, Perquin, maar vooral in onze kringen zijn er twee uitgesprongen ten aanzien van het denken over christelijke opvoeding en christelijk onderwijs: Bavinck en Waterink. Aan Bavinck werd de vraag gesteld: "Wat wil jij met je kinderen bereiken?" Toen antwoordde hij: "Ik wil dat mijn kind mens Gods zal zijn, tot alle goed werk volmaakt toegerust." Dan kunnen we stil zijn en in gaan vullen! Waterink had meer woorden nodig, maar zei het toch op een heel bijzondere manier: "De vorming van de mens tot zelfstandige, God naar Zijn woord dienende persoonlijkheid, geschikt en bereid om al de gaven die hij van God ontving te besteden tot Gods eer en tot heil van het schepsel in alle levensverbanden, waarin God hem stelt."

Is dit apart genoeg om door te gaan als Cavaljéschool? Ik denk: Cavaljéschool, ga door alsjeblieft en of u dat nou organisatorisch doet met anderen of alleen, dat maakt niet uit. Vindt u het fijn om zo door te gaan en bent u een goed onderwijsinstituut, ga dan zo door op weg naar het jaar 2000.

Onderwijsmensen, collega's, wij hebben een schitterende taak. Mag ik tot slot twee pedagogen citeren? Van Gelder heeft in zijn boek "Kind, school en samenleving" de opdracht van het onderwijs geschilderd in een aantal punten. Ik noem ze u: "De school moet bouwen aan de persoonlijkheid, aan cultuuroverdracht doen, waardering wekken voor arbeid, leren organiseren, leren samenwerken,leren samenleven, leren zich te ontspannen, eerbied wekken voor waarden en bereidheid naar die waarden te leven." Begrijpt u, pakt u nou maar een bepaalde mens- en wereldbeschouwing en kleur die op deze opdracht. Dan komt er voor uw Cavaljéschool een specifieke opdracht uitrollen, gekleurd vanuit de bijbelse opdracht.

En Langeveld, één van de grootste Nederlandse pedagogen, heeft dertig jaar geleden in Duitsland een boekje uitgegeven met de titel: "Die Schule als Weg des Kindes". Zijn vrouw vertaalde dat met de prachtige titel "Scholen maken mensen".

Collega's van welke snit dan ook: Scholen maken mensen! Cavaljé, voor u: Vaarwel, hopelijk naar de volgende honderd jaar. Ik zou zeggen: "Ga, want u mag weer mensen maken." Wat voor mensen? Tot alle goed werk volmaakt toegerust!

Gedeelten uit de feestrede, uitgesproken door de heer G. van Soest tijdens de herdenkingsdienst op 6 januari 1990 in de Noorderkerk te Ede.

Visie op de bijlage "De school op weg naar 2000"

Vrijheid van onderwijs is een groot goed. Voorwaarde is wel, dat we die vrijheid optimaal kunnen gebruiken.

Nu de overheid het voornemen heeft de school meer zelfstandigheid te geven, is het wel zaak, dat we over de juiste instrumenten beschikken en de vaardigheid in huis hebben daarmee om te gaan. Een gedegen voorbereiding op de nieuwste beleidsontwikkelingen achten wij van wezenlijk belang om de autonome school waar te maken.

Na de invoering van de nieuwe basisschool – integratie van kleuterschool en lagere school – verlangde men naar rust. Nu staat ons echter wederom een grote operatie te wachten, waarbij met name bestuur en directie veel te verduren zullen hebben.

De kern van de vernieuwing is, dat het ministerie een vooraf bepaald budget voor je school beschikbaar stelt, dat naar eigen inzicht besteed mag worden. Een beleidsvrijheid om toe te juichen?

Welk bestuur bezit de deskundigheid waardoor de goede voortgang van het onderwijs gewaarborgd blijft? Welke schoolleiding is in staat de school te blijven runnen? U begrijpt dat veel voorbereiding, bijscholing, nascholing, absolute noodzaak zijn; dat het voorgestelde beleid veel denkwerk, overleg, onderhandeling en bijstelling behoeft.

Ga er maar aan staan!

Door de mogelijkheid een eigen invulling aan het beleid te geven kan een school ook een geheel eigen werkwijze ontwikkelen. De ene school zal duidelijk andere prioriteiten stellen dan de andere. Je kunt bijvoorbeeld informatica belangrijk vinden, of slechts als onderdeel van het onderwijsleerpakket opnemen.

De school kan haar beleid inrichten naar eigen identiteit. De visie van het schoolbestuur wordt belangrijk. De nota "School op weg naar 2000" is een appèl op de herkenbaarheid van de school. Daarom is het van groot belang, dat de christelijke basisschool "Cavaljé" kan duidelijk maken waarvoor zij staat.

Van de schoolleiding zal veel gevraagd worden. De directie zal meer dan voorheen een belangrijke rol toebedeeld krijgen inzake de beleidsvorming. Ze zal moeten bedenken in ruimere mate en in welke vorm gebruik te maken van de technologie binnen het basisonderwijs. Voor de schoolleiding gelden vragen als: Hoe krijgen wij ons team betrokken bij de veranderingen? Hoe krijgen we de ontwikkelingen gerealiseerd? Hoe benutten we de kwaliteiten van de leraren binnen de school?

De directie op de christelijke basisschool "Cavaljé" heeft momenteel drie schooltijden – onder een schooltijd verstaan we een ochtend of een middag – per week waarin ze in de gelegenheid wordt gesteld de school onderwijskundig en financieel-technisch te runnen. Naar onze mening veel te weinig. Willen we kunnen inspelen op alle ontwikkelingen en willen we de autonome school verwezenlijken, dan zal op de schoolleiding een nog grotere wissel worden getrokken. De

basisschool van de toekomst heeft een directie nodig, die een beperkt aantal lessen geeft.

Wat de financiële kant betreft zien we het somber in. Wanneer een directeur slechts één of anderhalve dag kan benutten voor managementtaken, zullen verontrustende gevolgen niet uitblijven. Je kunt als overheid alleen eisen stellen wanneer je tevens een aantal voorwaarden creëert waardoor die eisen als rechtvaardig en verantwoord bestempeld kunnen worden. We vragen ons af, of "2000" haalbaar is vanuit een budgettair neutrale houding.

Het geheel overziende zal samenwerking van scholen voordelen hebben. Als een aantal scholen gezamenlijk het belang inziet van een speciale kracht, dan zou deze als full-timer benoemd kunnen worden en over die scholen kunnen gaan rouleren. Een informatica-specialist bijvoorbeeld fungeert als vraagbaak voor velen.

In Ede worden overigens de krachten van de protestants christelijke scholen al gebundeld in de "Rayonschoolraad". Ook het contact tussen de christelijke basisschool "Cavaljé" en de Edese C.N.S-scholen zou langs geleidelijke weg uitgebreid kunnen worden. Op welke wijze de samenwerking gestalte gaat krijgen, hangt af van de bereidwilligheid van de organisaties (verenigingen, Rayonschoolraad, ROPO).

De nota "School op weg naar 2000" heeft wat losgemaakt. We vrezen, dat er geen goede voorwaarden geschapen worden. Graag zien we dan ook de voorstellen van het P.C.S.O. verwezenlijkt: De overheid dient het bevoegd gezag en de schoolleiding in de gelegenheid te stellen zich nieuwe vaardigheden op personeels- en financieel gebied eigen te maken. Het bestuur moet straks in staat zijn om binnen de van overheidswege geboden – of opgedrongen? – autonomie de door het ministerie aan te reiken spelregels toe te passen, opdat willekeur bij promotie, salarishoogte, besteding van gelden voor onderwijsdoelen, uitgesloten is. De schoolleider zal ruime faciliteiten moeten krijgen, opdat een goed gekwalificeerd schoolmanagement gewaarborgd is.

De autonomie zal ongetwijfeld gerealiseerd worden. Dat betekent wel, dat bestuur en directie op hun qui-vive moeten zijn.

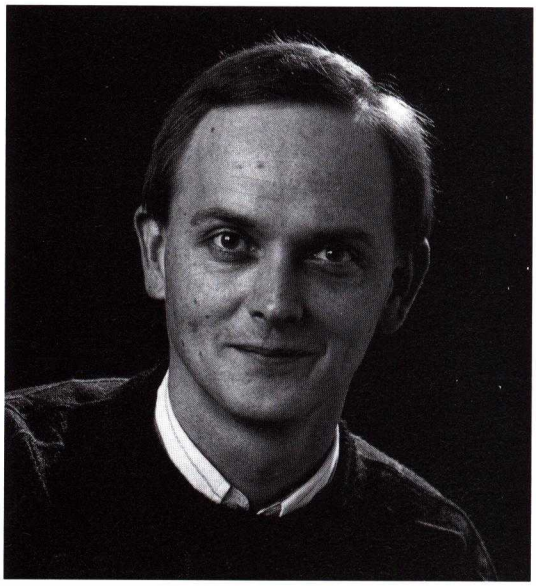

J. VAN RIETSCHOTEN
directeur

Hoofden der school vanaf de oprichting

J.W. van Wijk	1890-1897	
J.A. Eijgenraam	1897-1930	
F.J. Koffrie	1931-1946	→ school A
H. Schraa	1931-1958	→ school B
K. Evers	1946-1964	→ school A
J. Kokmeijer	1959-1977	→ school B
J.J. Schouten	1978-1987	
J. van Rietschoten	1985-heden	

De school op weg naar 2000

Wie durft daar aan te denken? Zeker als je als directie al zoveel beleidstoestanden op je af hebt zien komen en je al je flexibiliteit hebt tentoongespreid om op alle ontwikkelingen in te spelen. En toch kunnen we niet op onze lauweren gaan rusten. Dat betekent niet, dat we alle aangekondigde beleidsontwikkelingen zonder slag of stoot van harte toejuichen of die murw geslagen gelaten in onze school doorvoeren.

In de nota "School op weg naar 2000" legt de overheid ons een nieuwe besturingsfilosofie voor, welke in de negentiger jaren gaat gelden. Deze nota is in de C.C.O.O. aan de orde geweest en daarbij ontlaadde zich zo'n kritiek, dat de minister een bijgestelde notitie in het vooruitzicht stelde. Wie schetst echter onze verbazing, dat onze beleidsmaker deze toezegging niet waarmaakt en in plaats daarvan advies vraagt aan de Commissie Hirsch-Ballin. Dat gevraagde advies moet dan leiden tot een concept-beleidsnotitie die wordt voorgelegd aan de C.C.O.O. (Centrale Commissie voor Onderwijsoverleg).

De N.P.C.S. wacht deze ontwikkeling niet lijdzaam af, maar gaat zich intensief met deze materie bezig houden, omdat de filosofie van de nota 2000 en allerlei genomen en nog te nemen beleidsmaatregelen van zo'n grote importantie zijn, dat je je op die ontwikkelingen terdege moet voorbereiden. Vandaar dat de P.C.S.O. graag heeft voldaan aan het verzoek van de N.P.C.S. om onze opvattingen kenbaar te maken.

In deze notitie geven we die opvattingen weer.

De school onderweg

De invoering van de W.B.O. (Wet op het Basisonderwijs) heeft voor het primair onderwijs ingrijpende gevolgen gehad. De overheid heeft daarin een grote rol gespeeld. De invloed van de overheid is van grote betekenis. Regeling na regeling rolde de school binnen. We werden "overruled".

De overheid stelt zich voor de school meer autonoom te laten functioneren. Daarover zijn in deze notitie een aantal gedachten ontwikkeld, die gesteld worden naast de huidige regelgeving.

De autonome school

Van de school wordt veel verwacht. De rol van de school wordt steeds groter. Immers de school zal een belangrijke taak hebben in de diversificatie die in de maatschappij zichtbaar is en nog groter zal worden. Denk dan eens aan de technologische ontwikkelingen, die gevolgen hebben voor zowel de inhoud als voor de vorm van het onderwijs en de noodzaak om onderwijs te geven van hoge kwaliteit, omdat aan de kennisintensiteit van onze samenleving in toenemende mate belang wordt gehecht.

Dat betekent, dat de scholen over veel meer eigen beleidsruimte moeten beschikken. Die ruimte moet de scholen in staat stellen om zelf keuzen te maken op

grond van een afweging van het belang van de maatschappelijke ontwikkelingen in relatie tot de specifieke situatie van de eigen school, om aldus te blijven voldoen aan de eisen, die aan hen worden gesteld. Dat betekent, dat de school zelf grotere bevoegdheid krijgt om te komen tot optimale inzet van middelen en zelf bepaalt hoe het maximale onderwijsresultaat wordt behaald.

Dat heeft te maken met Eindtermen.

Dat heeft te maken met de inzet van het personeel en met de materiële middelen die passen bij je eigen school met de eigen specifieke eisen. Dat heeft gevolgen voor de schoolleiding. Die zal moeten beschikken over managementtechnieken; die moet op de hoogte blijven van de onderwijskundige ontwikkelingen en zo'n beleid voeren, dat een zo hoog mogelijk onderwijsresultaat wordt behaald.

Lump-sum

We behoeven in dit kader het Londo-systeem niet meer te bespreken. Dat is voldoende bekend.

Voor het personeel in de school werken we nu volgens het declaratiesysteem. Het bestuur declareert achteraf de reëel gemaakte personeelskosten, en dat kan per jaar nogal verschillen door bijvoorbeeld extra veel en langdurige vervanging. De kern van het nieuwe systeem is, dat de overheid een bepaald budget beschikbaar stelt, dat naar eigen inzicht kan worden besteed. Ieder bestuur voert zijn eigen personeelsbeleid, stelt zelf de nodig geachte functies en bepaalt zelf het beleid om te komen tot een optimale aanwending van individuele capaciteiten en deskundigheden. Dat betekent: Een eigen na- en bijscholingsbeleid en promotiebeleid. Daarvoor legt het bestuur zelf reserves aan.

Toetsing van de kwaliteit

Met de door de overheid beschikbaar te stellen instrumenten voert elke school een concurrerend beleid. "Wat ik urgent acht in mijn school, hoeft mijn collega niet te volgen; hij stelt zijn prioriteiten vast. Als de kwaliteit maar gegarandeerd is en beter dan die van mijn buurman."

Via de in te stellen Eindtermen en Periodieke Peilingen, de nascholing en het gevoerde personeelsbeleid kun je die kwaliteit bewaken.

De overheid wil natuurlijk wel weten of u aan de verwachtingen beantwoordt en het beschikbaar gestelde budget verantwoord hebt besteed; daarvoor dienen de zo juist genoemde controlemiddelen die de overheid achteraf hanteert.

Vergelijking met het "oude" systeem

Uit het bovenstaande wordt duidelijk – tenminste dat is onze opzet – dat het bestuur veel grotere beleidsruimte krijgt.

Vergelijken we die met het huidige systeem dan merken we op, dat het onderwijskundig kader veel enger is. We hebben te maken met het verplichte schoolwerkplan, dat de onderwijsdoelen en de wegen waarlangs die doelen worden bereikt voor alle leer- en vormingsgebieden beschrijft binnen de wettelijk voorgeschreven lesuren per cursusjaar.

Ten aanzien van de formatie hebben we te maken met nauwkeurige rekenregels voor de afzonderlijke groeperingen in de school. De eigen beleidsruimte is maar klein.

De huisvesting wordt lokaal geregeld met marginale toetsing door de rijksoverheid.

We hebben een optimale bestedingsvrijheid ten aanzien van de materiële instandhouding via het Londo-systeem.

De rechtspositie is zodanig geregeld, dat de afzonderlijke besturen bijzonder weinig autonomie hebben, terwijl ieder in het primair onderwijs geacht wordt breed inzetbaar te zijn.

Vergroting van autonomie

Door het invoeren van de lump-sumbekostiging ontvangt iedere school een budget voor personeelsuitgaven; de school is vrij in de besteding daarvan, waarbij de algemene arbeidsvoorwaarden in acht moeten worden genomen. Die algemene voorwaarden zijn globaal en hebben meer het karakter van voorwaarden: het bestuur kan er dus van afwijken. De overheid beoogt door de autonomie te bereiken, dat een betere efficiency en kwaliteit worden bereikt.

Ten aanzien van de formatie wordt voorgesteld dat

- iedere school zelf de formatie vaststelt.
- zelf het aantal en het niveau van de functies bepaalt.
- die formatie jaarlijks bijstelt.
- een promotiebeleid voert, dat gericht is op kwaliteit.
- zelf bepaalt of een deel van de personele middelen voor andere voorzieningen wordt gebruikt tot een limiet van 10% van het totale budget.
- de school rekening houdt met gerechtvaardige belangen.

Ieder bestuur heeft de beleidsvrijheid om volgens de voorgestelde regeling te werk te gaan.

Een belangrijk verschil met het huidige declaratiesysteem is, dat bij toepassing van het lump-sumbekostigingssysteem uitgegaan wordt van vooraf bepaalde gemiddelde kosten per arbeidsplaats.

Notitie Protestants Christelijke Schoolleidersorganisatie (P.C.S.O.), uitgegeven op verzoek van de N.C.P.S. (Nederlandse Protestantse Christelijke Schoolraad).